

Zrinka SERVENTI

Vukovarska 1d,
HR- 23000 Zadar
z.serventi@gmail.com

UDK: 012 MEDINI, J.

904(01)

Pregledni članak
Review paper

Primljeno:

13. siječnja 2011.

Received:

BIBLIOGRAFIJA JULIJANA MEDINIJA S PRIKAZOM NJEGOVIH RADOVA¹

BIBLIOGRAPHY OF JULIJAN MEDINI WITH A REVIEW OF HIS WORKS¹

1965.

1. Diadora, časopis Arheološkoga muzeja u Zadru (Recenzija I. i II. sv.), *Zadarska revija*, 16, br. 8, Zadar, 1965, 488-491.

U ovom osvrtu na sadržaj časopisa Diadora Julijan Medini detaljno i sustavno obrađuje i komentira članke objavljene

1965

1. Diadora, časopis Arheološkoga muzeja u Zadru, (Recenzija I i II sv.), *Zadarska revija*, 16, br. 8, Zadar, 1965, 488-491. (Diadora, *Journal of the Archaeological Museum in Zadar*, reviews of vol. I and II)

In this review of the contents of the Diadora journal, Julijan Medini systematically

¹ V. još i niže navedene radove u kojima se govori i o životu i radu prof. dr. J. Medinija:

N. CAMBI, 1990, Julijan Medini (1939-1990), *Obavijesti HAD-a*, XXII/90, br. 3, Zagreb, 1990, 82-84.

N. CAMBI, 1990, Julijan Medini – vrsni istraživač antičke religije (1939-1990), *Zadarska revija*, 39, br. 5-6, Zadar, 1990, 645-650.

N. CAMBI, 1991, Dr. Julijan Medini, redovni profesor Filozofskoga fakulteta u Zadru, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru*, 30 (17), Zadar, 1990/1991, 291-301.

Ž. MILETIĆ, 1991, Bibliografija radova Julijana Medinija, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru*, 30 (17), Zadar, 1990/1991, 302-306.

¹ Cf. also the following works discussing life and work of J. Medini, PhD:

N. CAMBI, 1990, Julijan Medini (1939-1990), *Obavijesti HAD-a*, XXII/90, br. 3, Zagreb, 1990, 82-84.

N. CAMBI, 1990, Julijan Medini – vrsni istraživač antičke religije (1939-1990), *Zadarska revija*, 39, br. 5-6, Zadar, 1990, 645-650.

N. CAMBI, 1991, Dr. Julijan Medini, redovni profesor Filozofskoga fakulteta u Zadru, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru*, 30 (17), Zadar, 1990/1991, 291-301.

Ž. MILETIĆ, 1991, Bibliografija radova Julijana Medinija, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru*, 30(17), Zadar, 1990/1991, 302-306.

u njegovu prvom i drugom svesku. Medini smatra da je upravo izdavanje ovog časopisa vrlo značajno za predstavljanje arheologije sjeverne Dalmacije u cijelom svijetu kao i za suradnju i komunikaciju s drugim muzejskim institucijama. On obrađuje članke objavljene u prvom svesku, gdje osobito ističe radove prapovijesne i rimsko-provincijalne tematike, i to članke Š. Batovića, A. Stipčevića i B. Ilakovca za prapovijest te D. Rendića Miočevića, M. Suića, A. Ratkovića i B. Ilakovca za antiku. I. Petricioli je u ovom svesku jedini autor koji obrađuje srednji vijek.

Medini recenziji drugog sveska Diadore pristupa s istom sustavnošću i minucioznošću te upućuje na opsežnost ovog izdanja, navodi broj članaka i grupira ih na osnovi razdoblja koja obrađuju. Za prapovijest, dakle, obrađuje članke Š. Batovića, A. Benca, J. Korošeca, M. Garašanina i A. Stipčevića, a za antiku su iznimno važni članci M. Suića, A. Ratkovića, P. Lisičara i Š. Batovića. U tom svesku objavljena su i dva članka, I. Petriciolija i J. Beloševića, vezana uz srednji vijek koje Medini također razmatra. Na kraju Medini zaključuje kako je objavljivanjem Diadore ostvaren primarni cilj, a to je rad na arheološkoj problematici sjeverne Dalmacije kao i upoznavanje javnosti s djelatnošću Arheološkog muzeja u Zadru.

1967.

2. Diadora, svezak 3, *Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske*, 16, br. 1-2, Zagreb, 1967, 26-27.

and thoroughly analyzes and comments on the articles published in volumes I and II. Medini believes that publication of this journal had great importance for representing archaeology of northern Dalmatia in the whole world, and also for cooperation and communication with other museum institutions. He presents articles published in the first volume in which he particularly paid attention to papers dealing with prehistoric and Roman-provincial themes. Š. Batović, A. Stipčević and B. Ilakovac wrote articles concerning prehistory and D. Rendić-Miočević, M. Suić, A. Ratković and B. Ilakovac dealt with themes concerning antiquity. I. Petricioli was the only author writing about the Middle Ages in this volume.

Medini approaches review of the second volume of Diadora in the same systematic and meticulous manner pointing to comprehensiveness of this edition. He mentions the number of the articles and organizes them on the basis of periods they deal with. Regarding prehistory he analyzes articles by Š. Batović, A. Benac, J. Korošec, M. Garašanin and A. Stipčević, and important themes related to antiquity are presented in the articles by M. Suić, A. Ratković, P. Lisičar and Š. Batović. Two articles with medieval themes by I. Petricioli and J. Belošević were published in this volume which were also discussed by J. Medini. Finally Medini makes a conclusion that the primary aim was achieved by publication of Diadora, and that was the study of archaeological themes from northern Dalmatia and presenting activities of the Archaeological Museum in Zadar to the public.

U ovom prikazu 3. sveska časopisa *Diadora* Medini je iznio statističke podatke o broju članaka i odnosu prapovijesnih, antičkih i srednjovjekovnih radova. On nadalje analizira svaki članak iznoseći važnije informacije kao i znanstveno važne novine koje ti članci donose. Obraduje članke Š. Batovića, Ž. Raknića, M. Suića, J. Beloševića, I. Petriciolija i B. Ilakovca.

1968.

3. Rimska brončana plastika u Arheološkom muzeju u Zadru, *Diadora*, 4, Zadar, 1968, 143-180, T. I-XII (sommario: La plastica romana di bronzo del Museo archeologico di Zadar).

Arheološki je muzej u Zadru, kroz dugi niz godina, sakupio bogatu zbirku rimske brončane plastike te se sukladno tome pojavila potreba njezina publiciranja. Medini ovoj temi pristupa znanstveno korektno i sustavno, navodeći osnovne tipološke informacije i okolnosti nalaza, ako su ti podaci poznati. Većinom se uz materijal nalaze samo najosnovnije informacije o okolnosti nalaza, što i ne začuđuje jer je takva praksa bila u muzeologiji do I. svjetskog rata. Unatoč lošim popratnim podacima, koji umanjuju cjelovitost informacija i njihovu povijesnu i arheološku bitnost, materijal je iznimno važan u razumijevanju razvoja antike, i to osobito duhovnih i kulturnih uvjerenja na području Liburnije. Zbirka broji ukupno 63 brončana i jedan srebrni predmet, a Medini nalaze dijeli na dvije grupe, grupu masivno lijevanih kipova i dijelova kipova i grupu

1967

2. *Diadora*, svezak 3, *Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske*, 16, br. 1-2, Zagreb, 1967, 26-27. (Diadora, volume 3)

In this review of the third volume of the *Diadora* journal Medini presented statistical data about the number of articles and ratio between papers dealing with prehistory, Classical Antiquity and the Middle Ages. He analyzes each article presenting important information and scientifically important novelties brought in the papers by Š. Batović, Ž. Raknić, M. Suić, J. Belošević, I. Petricioli and B. Ilakovac.

1968

3. Rimska brončana plastika u Arheološkom muzeju u Zadru, *Diadora*, 4, Zadar, 1968, 143-180, T. I-XII (sommario: La plastica romana di bronzo del Museo archeologico di Zadar). (Roman bronze plastic art in the Archaeological Museum in Zadar)

Archaeological Museum in Zadar has gathered a rich collection of Roman bronze plastic art over the years which needed to be published. Medini approached this theme in a scientifically correct and systematic manner, mentioning main typological information and circumstances of the find, if known. In most cases only the very basic information about the circumstances of the find is known which is not surprising as this was common museological practice until the World War I. Despite poor accompanying information which diminish the completeness of information and their historical and archaeological importance, this material is exceptionally important for understanding the development of antiquity, particularly spiritual

aplika. Za svaki predmet autor daje podatke o materijalu i dimenzijama kao i broj inventara te pristupa detaljnom opisu općih karakteristika nalaza i njihovoj interpretaciji. Na 27 predmeta prikazani su mitološki likovi, dok su ostali predmeti izrađeni u obliku muških ili ženskih lica, teatarskih maski ili životinja. Među nalazima se osobito ističu kipić satira, brončana svjetiljka u obliku Prijapa, kipići Minerve, statua dječaka s patkom i fantastične životinje. Najveći broj predmeta nađen je u Enoni i vjerojatno potječu iz nekropole. Po Mediniju, najveću vrijednost ima grupa aplika u obliku lica Atisa koja bi dokazivala egzistenciju Kibelina kulta u Ninu i aplikе u obliku personifikacije Afrike koje su rijetke na području provincije Dalmacije i vrlo su vjerojatno import iz nekoga orijentalnog centra. Od ostalih aplika još su interesantni nalazi s prikazima Jupitera-Amona, erota, Silena i Meduze, a nadasve su zanimljivi i nalazi votivnih nogu.

4. Šime Batović, Stariji neolit u Dalmaciji, *Zadarska revija*, 17, br. 2, Zadar, 1968, 162-165.

U ovom prikazu knjige Šime Batovića Medini je sažeto obradio najvažnije činjenice iznesene o starijem neolitu u Dalmaciji. Posebno se koncentrirao na Batovićevu raspravu o kronologiji nalazišta Smilčić i na važnost materijala nađenog na tom nalazištu. Medini također upozorava na analizu kamenih i kremenih artefakata i njihovu interpretaciju u sklopu impresso kulture. On nadalje raščlanjuje nove uvide koje donosi Batovićev rad

and cult beliefs in the Liburnia region. The collection comprises 63 bronze and one silver object. Medini classifies the finds into two groups: group of massively cast statues and statue fragments, and group of appliqué. Author provides data about the material and dimensions as well as inventory numbers, and gives detailed descriptions of general characteristics of the finds and their interpretation. Mythological figures were depicted on 27 objects whereas other objects were shaped like male or female faces, theatrical masks or animals. Particularly interesting finds were a statuette of a satyr, bronze lamp in form of Priapus, statuettes of Minerva, statue of a boy with a duck and fantastic animals. The greatest number of objects was found in Aenona, probably originating from a necropolis. According to Medini, the most valuable finds are appliqué in form of Attis' face which may testify to the existence of the Cybele's cult in Nin and appliqué in form of personification of Africa which are rare in the region of the province of Dalmatia, probably being imported from some Oriental center. Other interesting depictions on appliqué comprise Jupiter-Amon, Eros, Silen, and Medusa. Finds of votive legs are particularly interesting.

4. Šime Batović, Stariji neolit u Dalmaciji, *Zadarska revija*, 17, br. 2, Zadar, 1968, 162-165. (Šime Batović, Early Neolithic in Dalmatia)

In this review of a book by Šime Batović, Medini concisely analyzes the most important facts about the Early Neolithic in Dalmatia presented in the book. He pays particular attention to Batović's discussion on

i zaključuje da je monografija važan doprinos poznavanju prošlosti Dalmacije.

5. Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku, 62, 1967, Jugoslavenski istorijski časopis, 7, br. 1-2, Beograd, 1968, 170-172.

Medini u ovom radu detaljno recenzira članke objavljene u časopisu *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku*. Od članaka vezanih za prapovijest ističe rad I. Marovića Prahistorijski nalazi na području Solina, gdje je autor obradio sve prapovijesne nalaze iz bliže okolice antičke Salone, kao i rad M. Nikolancija, Dodatak ilirsko-grčkim kacigama u Dalmaciji. Još jedan rad Medini recenzira, to je članak Ž. Rapanića, Helenistički grobovi s priložima u Visu. Medini smatra da je J. Marcadé u svom radu *Le relief aux danseus de Narona au musée de Split* analizom reljefa s prikazom plesačica iz Narone razjasnio vrijeme i način postanka reljefa. Među članke koji se bave antikom još obrađuje i rad N. Cambija, Personifikacija godišnjih doba na spomenicima Salone, kao i P. Mijovića, Orijentalno poreklo oktogona Dioklecijanovog mauzoleja. Za ranosrednjovjekovnu povijest ističe rad B. Gabričevića o sarkofagu nadbiskupa Ivana kao i raspravu N. Klaić o Trpimirovoj darovnici, gdje ona negira autentičnost tog dokumenta. Za kraj recenzije ovog časopisa navodi i rad N. Anzulović, koja je navela bibliografiju radova s područja arheologije i povijesti umjetnosti Dalmacije iz 1960. godine.

the chronology of the Smilčić site and to the importance of the finds from this site. Medini also emphasizes importance of analysis of stone and lithic artifacts and their interpretation within the Impresso culture. Further on he dissects new insights brought by Batović's work with a conclusion that this monograph represents an important contribution to understanding of the prehistory of Dalmatia.

5. Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku, 62, 1967, Jugoslavenski istorijski časopis, 7, br. 1-2, Beograd, 1968, 170-172. (Journal of Dalmatian Archaeology and History)

In this work Medini thoroughly reviews articles published in the *Journal of Dalmatian Archaeology and History*. Regarding articles dealing with prehistory themes, I. Marović's paper *Prahistorijski nalazi na području Solina (Prehistoric finds in the Solin region)* is mentioned, in which the author analyzed all prehistoric finds from the near surroundings of ancient Salona. M. Nikolanci's article *Dodatak ilirsko-grčkim kacigama u Dalmaciji (Supplement to Greco-Illyrian helmets in Dalmatia)* is also reviewed as well as Ž. Rapanić's article *Helenistički grobovi s priložima u Visu (Hellenistic graves with grave goods from Vis)*. Medini believes that J. Marcadé in his article *Le relief aux danseus de Narona au musée de Split* clarified the time and manner of formation of a relief with a depiction of dancers. Among the articles dealing with antiquity he also studies N. Cambi's article *Personifikacija godišnjih doba na spomenicima Salone (Personification of seasons on the monuments from Salona)*, as

1969.

6. Epigrafički podaci o munificijencijama i ostalim javnim gradnjama iz antičke Liburnije, Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru, 6 (3), Zadar, 1964/1965; 1966/1967 (1969), 45-74. (summary: Epigraphic Data Concerning Munificences and other Public Buildings in Liburnia)

U ovom članku Julijan Medini raspravlja o antičkim epigrafskim spomenicima s prostora Liburnije na kojima se mogu iščitati podatci o gradnjama objekata namijenjenih javnoj upotrebi. Većinu tih izgradnji, munificijencija, financirali su ili pojedinci ili uprava (gradska uprava ili car ili namjesnik) i ta se činjenica naglašava na tim natpisima. Natpisi koji svjedoče o tim izgradnjama iznimno su važni povijesni izvori koji upućuju na društveno i ekonomsko uređenje cijele zajednice. Autor smatra da su društveno-političke promjene koje je rimska uprava provodila na području Liburnije odgovarale postojećoj autohtonoj aristokraciji te se zbog toga vrlo rano javljaju munificijencije čiji nosioci nisu bili samo doseljeni Italici nego i autohtoni žitelji. Broj natpisa varira od naselja do naselja, što ovisi o više faktora, od stanja istraženosti i očuvanosti lokaliteta sve do ekonomskog statusa stanovništva i privredne razvijenosti naselja. *CIL, Archaeologia Iugoslavica, Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku i Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Institutes in Wien* glavni su izvori iz kojih Medini citira i restituira natpise. Natpisi su organizirani prema mjestu nalaza, i to od sjeverozapadne

well as P. Mijović's work *Orijentalno poreklo oktogona Dioklecijanovog mauzoleja (Oriental origin of the Diocletian mausoleum's octagon)*. Regarding medieval history he presents B. Gabričević's work on the sarcophagus of the Archbishop Ivan, and discussion by N. Klaić about the Trpimir's deed of donation, in which she denied authenticity of the document. At the end of this journal's review is a presentation of N. Anzulović's work listing bibliography of works dealing with archaeology and art history of Dalmatia from the year 1960.

1969

6. Epigrafički podaci o munificijencijama i ostalim javnim gradnjama iz antičke Liburnije, Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru, 6 (3), Zadar, 1964/1965; 1966/1967 (1969), 45-74. (summary: Epigraphic Data Concerning Munificences and other Public Buildings in Liburnia)

In this article Julijan Medini discusses ancient epigraphic monuments from the Liburnia region, containing data concerning building of the objects for public use. Most of these buildings, munificences, were financed by individuals or administration (city administration, emperor or governor) which is emphasized in the inscriptions. Inscriptions testifying to these buildings are exceptionally important historical sources providing information on social and economic circumstances in the entire community. The author believes that social and political changes which were coordinated by the Roman administration in the Liburnia region were favourable for the existing autochthonous aristocracy. Therefore munificences

prema jugoistočnoj granici Liburnije, a uz svaku restituciju navodi i mjesto nalaza kao i informacije koje taj natpis sadrži te ih detaljno obrađuje i komentira. Tako je u Alboni, Kreksi (*Crexa*) i Kuriku (*Curicum*) nađen po jedan natpis. U Arbi i Enoni (*Aenona*) nađena su tri, u Seniji (*Senia*) i Jaderu (*Iader*) četiri, u Argiruntu (*Argyrumtum*) i Burnumu jedan, u Nedinu (*Nedinum*), Varvariji (*Varvaria*) i Skardoni (*Scardona*) dva i u Aseriji (*Asseria*) pet.

Medini munificijencije u antičkoj Liburniji klasificira u tri kategorije. U prvu bi kategoriju spadale gradnje ili obnavljanja javnih građevina izvedena sredstvima privatnih osoba ili teritorijalnih zajednica kojih je i po broju najviše. Ti epigrafski spomenici datiraju se u I. i početak II. stoljeća, jasan su pokazatelj društveno-ekonomske i socijalne strukture Liburnije i upućuju na činjenicu da pojedini autohtoni stanovnici, Liburni, sudjeluju u municipalnoj samoupravi kao punopravni rimski građani. Medini također smatra da je sudjelovanje i financiranje javne izgradnje za autohtono stanovništvo bilo ne samo pokazivanje ekonomske i političke moći nego i pitanje prestiža, a to se može osobito dobro uočiti u Aseriji i Jaderu. U drugu grupu munificijencija spadale bi državne, carske ili namjesničke munificijencije, a u trećoj su grupi bile gradnje koje financira gradsko vijeće. U prvom bi se stoljeću uz navode imena darovatelja vrlo često navodila i svota novca koja je utrošena ili bi bilo naglašeno da je izgradnja izvedena o trošku darovatelja, dok se takva praksa u II. stoljeću gubi. Većina carskih munificijencija

of the autochthonous population members, and not only by Italic settlers appeared quite early. Number of inscriptions varies in different settlements depending on several factors, from the state of exploration and preservation of the site to the economic status of the population and economic development of the settlement. *CIL, Archaeologia Iugoslavica, Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku* and *Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Institutes in Wien* were the main sources which Medini used to cite and read inscriptions. The inscriptions were organized on the criterion of the findspot from the north-western to south-eastern border of Liburnia. With every reading is a mention of the findspot and information from the inscription which were thoroughly analyzed and commented on. Albona, Crexa and Curicum yielded one inscription each, Senia and Iader four, Argyrumtum and Burnum one; Nedinum, Varvaria and Scardona two and Asseria five. Medini classifies munificences in Liburnia into three categories. The first category comprises buildings or renewals of public buildings financed by individuals or territorial communities which are the most numerous. These epigraphic monuments are dated to the first and early second centuries and represent a clear indicator of social-economic and social structure of Liburnia indicating that certain autochthonous residents, Liburnians, participated in the municipal self-government as full Roman citizens. Medini also believes that participation and financing of public buildings was not only a demonstration of economic and political power but also a matter of prestige for the autochthonous population, which is well illustrated in Asseria and Iader.

odnosi se na izgradnju zidova i kula u naseljima za koja se smatra da su tada dobila municipalitet (Arba, Argirunt, Jader) i datiraju se od Augusta do Trajana, što bi upućivalo na provođenje organizacije provincije Dalmacije. Za sljedeća stoljeća specifično je opadanje broja munificijencija na području Liburnije, što se veže uz ekonomsku krizu, ali i uz smanjenu potrebu za velikim javnim izgradnjama kojima bi se pojedinac i cijela zajednica dokazivali. Pripadanje zajednici nije se, dakle, više izražavalo vebnim izgradnjama nego obnovom starijih dotrajalih, i to najčešće kulturnih zgrada. Medini osobito ističe financiranje obnove pretorija u Skardoni kao i munificijenciju Lelija Prokula u Aseriji, koji je dao izraditi monumentalna Trajanova vrata. Medini zaključuje da je pojava velikog broja munificijencija u I. stoljeću posljedica romanizacije i organizacije provincije kao i uključivanja gornjeg sloja domaćeg stanovništva u lokalnu samoupravu pa su tako i nosioci privatnih munificijencija pripadnici autohtonog stanovništva. S produblivanjem ekonomske krize u II. stoljeću broj munificijencija opada, a i njihov se karakter mijenja.

Medinijeva klasifikacija munificijencija i minuciozna rasprava o društveno-političkim promjenama na prostoru Liburnije za trajanja rimske uprave iznimno je važna za suvremenu historiografiju i upućuje na njegovu sposobnost suvremene sinteze upravno-političkih promjena u Liburniji na osnovi epigrafskih podataka.

State, imperial or governmental munificences belong to the second group, whereas the third group contains buildings supported financially by a city council. In the first century sum of money was often mentioned with the names of donors or it was explicitly stated that the building was financed by a donor, which was abandoned in the second century. Most of imperial munificences were related to building of walls and towers in the settlements which were believed to have received municipality at the time (*Arba, Agryruntum, Iader*) and they were dated from Augustus to Trajan indicating execution of organization of the province of Dalmatia. Number of the munificences decreased in the following centuries which is explained by economic crisis, and reduced need for great public buildings serving as demonstrations of power of an individual or a community. Affiliation to the community was no longer expressed by grand buildings but by renewals of dilapidated, usually cult objects. Medini particularly emphasizes financing of the praetorium renewal in Scardona as well as a munificence of Lelius Proculus who had monumental Trajan's gate built. In Medini's opinion great number of munificences in the first century was a consequence of Romanization, province organization, and involvement of the upper class of the local population into the local self-government so that donors of private munificences were members of the autochthonous population. Number of munificences decreased with intensifying of the economic crisis in the second century, and their character changed. Medini's classification of munificences and detailed discussion on social-political changes in Liburnia under the Roman

7. Š. Batović – M. Suić – J. Belošević, Nin. Problemi arheoloških istraživanja, Zadarska revija, 18, br. 4, Zadar, 1969, 303-305.

Monografija *Nin, problemi arheoloških istraživanja* po J. Mediniju kapitalno je djelo za proučavanje kompleksnog razvoja ovoga prapovijesnog, antičkog i srednjovjekovnog središta. Medini smatra da je osnovna namjena ove monografije sustavno i znanstveno prikazati i razraditi arheološku problematiku Nina i bliže okolice. Cjelovitost monografije i činjenica da su kontinuirano obrađena sva razdoblja osobito je važna, a sama je knjiga podijeljena na tri posebne cjeline, prapovijest, antiku i srednji vijek. Medini sustavno recenzira svaku cjelinu, počevši od prapovijesti, koju je obradio Š. Batović navodeći osnovne podatke o neolitskom i željeznodobnom naselju i nekropolama na prostoru Nina, pa preko antike, koju je obradio M. Suić, sve do srednjeg vijeka, koji je obradio J. Belošević. Za antičku sekciju Medini izdvaja i korištenje povijesnih izvora, kako literarnih tako i epigrafskih, kao pripomoć ubiciranju antičke Enone (*Aenona*), definiranju razvoja naselja i utvrđivanju utjecaja romanizacije na autohtono stanovništvo. Za period srednjeg vijeka, osobito za period seobe naroda, Medini ističe manjak pisanih izvora, a kao arheološke nalaze naglašava nekropole ubicirane u neposrednoj blizini Nina i u Kašiću te navodi i nekropolu Materizu iz kraja VIII. stoljeća. Medini na kraju navodi da se ovaj dio monografije završava kratkim pregledom povijesnog razvitka nakon XIX. stoljeća.

rule is exceptionally important for modern historiography revealing his ability to synthesize administrative-political changes in Liburnia on the basis of epigraphic data.

7. Š. Batović – M. Suić – J. Belošević, Nin. Problemi arheoloških istraživanja, Zadarska Revija, 18, br. 4, Zadar, 1969, 303-305. (Š. Batović – M. Suić – J. Belošević, Nin. Problems of archaeological research)

The monograph *Nin, problems of archaeological research*, is a capital edition for the study of complex development of this prehistoric, ancient and medieval site, according to J. Medini. Medini believes that the main aim of this monograph was to systematically and scientifically represent and elaborate archaeological problems of Nin and its surroundings. Completeness of the monograph and the fact that all periods were analyzed in continuity is particularly important. The book is divided into three separate units: prehistory, Classical Antiquity and the Middle Ages. Medini systematically reviews each unit, starting from prehistory which was discussed by Š. Batović, presenting basic data on the Neolithic and Iron Age settlement and necropoles in the Nin region, over antiquity which was covered by M. Suić to the Middle Ages studied by J. Belošević. For the ancient section Medini emphasizes use of historical sources, literary as well as epigraphic ones, as helpful means in locating ancient Aenona, defining the development of the settlement and determining influences of Romanization on the autochthonous population. Lack of written sources is characteristic of the Middle Ages according to Medini, and archaeological finds are

1970.

8. Kult Apolona Likijskoga u Jaderu, *Diadora*, 5, Zadar, 1970, 131-146. (sommario: Il culto di Apollo Licio a Jader)

Uz standardizirani rimski panteon, u antičkom su se Zadru štovala i orijentalna božanstva. Upravo u ovom članku Julijan Medini obrađuje epigrafski spomenik koji pruža dokaz o štovanju kulta Apolona Likijskog u Jaderu. Kako popularnost Apolonova kulta u provinciji Dalmaciji i nije bila velika, a u Liburniji su nađena samo tri natpisa posvećena Apolonu, ovaj nalaz to je zanimljiviji. Natpis je na žalost izgubljen, ali Medini prenosi i restituira tekst iz *CIL*-a (*CIL* 3 2902), a iz opskurnog navoda o okolnostima nalaza on uspješno ubicira smještaj tog spomenika na prostor današnjih Kolovara, u blizinu izvora vode. Na točnost tog argumenta upućuje i smještaj Apolonovih hramova u drugim provincijama upravo u blizini izvora ili pećina. S obzirom na to da je natpis bio vjerojatno uklesan na votivnu aru, autor pretpostavlja da je ara bila postavljena u okviru javnoga sakralnog objekta posvećenog Apolonu Likijskom. Dedicant M. Publicije Kampan (*M. Publicius Campanus*) naveden je na natpisu kao *aedituus*, čuvar svetišta, a bio je ili oslobođeničkog statusa ili potomak oslobođena roba gradske zajednice. Medini postavlja tezu da je Apolonov kult ustanovljen u Jaderu kako bi obranio grad od epidemija, što je i bila osobina Apolona, božanstva koje je moglo spriječiti širenje kuge, ali i kazniti pučanstvo raznim bolestima. Udaljenost od grada, položaj na obali gdje su lađe mogle

represented by the necropoles located in the immediate vicinity of Nin and in Kašić, as well as the necropolis Materiza from the late eighth century. Medini ends this review with a remark that this part of the monograph ends in a short overview of the historical development after the 19th century.

1970

8. Kult Apolona Likijskoga u Jaderu, *Diadora*, 5, Zadar, 1970, 131-146. (sommario: Il culto di Apollo Licio a Jader) (The cult of Apollo Lycian in Iader)

Oriental deities were venerated in ancient Zadar in addition to standardized Roman pantheon. In this article Julijan Medini studies an epigraphic monument which testifies to veneration of the cult of Apollo Lycian in Iader. Since popularity of the Apollo's cult was not great, and only three inscriptions dedicated to Apollo were found in the province of Dalmatia, this find is all the more interesting. Unfortunately the inscription was lost, but Medini cited and restituted text from *CIL* (*CIL* 3 2902), and managed to locate findspot of this monument in the area of present-day Kolovare, near the water source on the basis of an obscure remark. Validity of his argument is supported by the location of Apollo's temples in other provinces near the water sources or caves. Since the inscription was most likely inscribed in the votive altar, the author assumes that the altar was set up in the public sacral object dedicated to Apollo Lycian. Dedicant *M. Publicius Campanus* was mentioned in the inscription as an *aedituus*, a temple warden, and he was either a freedman or a descendant of a former slave of the city community. Medini proposes a thesis that the Apollo's

pristajati i izvor vode sigurno su igrali ulogu u smještanju tog svetišta na prostor Kolovara, a ono je možda imalo profilaktičku vrijednost za vrijeme epidemija. Na osnovi onomastičkih karakteristika Medini smješta ovaj natpis u razdoblje od kraja I. i do druge polovice II. stoljeća, a za točniju dataciju razmatra i velike epidemije koje su pogodile Rimsko Carstvo u tom razdoblju. Autor smatra da je najvjerojatnije kuga iz 80-ih godina potakla osnivanje svetišta i postavljanje ovog natpisa. Kult je u Jader mogao doći iz više izvora, zaslugom italskih doseljenika, utjecajem orijentalaca preko italskog centra ili izravno s orijenta. Medini zaključuje kako prostor svetišta Apolona Likijskog i u kasnijim razdobljima zadržava tradiciju svetog mjesta, a sam kult traje do IV. stoljeća.

1971.

9. Makarsko primorje u antici, Makarski zbornik, 1, Makarska, 1971, 13-57, T. 24. (Zusammenfassung: Das Küstenland von Makarska im Altertum)

U ovom članku Julijan Medini, kroz nalaze epigrafskih spomenika i drugog arheološkog materijala, obrađuje područje Makarske u antici. S obzirom na to da je prapovijest ovog područja slabo istražena, ne zadržava se pretjerano na prapovijesnim nalazima. Daje kratak osvrt o prostiranju Delmata, Ardijejaca i Daorsa, navodi nalazišta koja su imala kontinuitet naseljavanja kroz prapovijest i antiku, nabraja važnija nalazišta tumula i razmatra tijek protopovijesnih događanja na makarskom području. Zaključuje da su temelj

cult was established in Iader in order to protect the city from the epidemic diseases, which was in the domain of Apollo, a deity who could stop spreading of the plague, but he could also punish people with various diseases. Distance from the city, position at the coast where ships could berth, and the water source definitely played an important role in the selection of the position for this temple in the Kolovare area which may have had a prophylactic meaning in the time of epidemics. On the basis of onomastic characteristics Medini dated this inscription to the period from the late first to the second half of the second centuries. He considered great epidemics affecting the Roman Empire in that period for a more precise dating. The author's opinion is that most likely the plague from the 80s incited establishing of a sanctuary and setting up this inscription. The cult could have reached Iader from several sources, owing to Italic settlers, or influence of the Orientals over the Italic center or directly from the Orient. Medini concludes that the area of the sanctuary of Apollo Lycian kept tradition of a holy place in later periods, and the cult lasted until the fourth century.

1971

9. Makarsko primorje u antici, Makarski zbornik, 1, Makarska, 1971, 13-57, T. 24. (Zusammenfassung: Das Küstenland von Makarska im Altertum) (The Makarska littoral in antiquity)

In this article Julijan Medini analyzes the Makarska region in antiquity considering the finds of epigraphic monuments and other archaeological finds. As prehistory of this region is poorly explored, he makes only

privrednoga, društvenog i kulturnog razvoja Makarskog primorja u antici kao i u prapovijesti bile geografske i prirodne mogućnosti koje nisu bile dovoljne za formiranje većeg urbanog središta. U nastavku članka Medini navodi antičke lokalitete za koje nabraja najvažnije nalaze sitnog materijala i arhitekture kao i nalaze reljefa i statua, a osobito se koncentrira na epigrafske nalaze za koje daje izvorni, sačuvani oblik i restituciju s detaljnim opisom natpisa. Obraduje nalaze u Brelima i Baškoj vodi, gdje je Medini uspio izdvojiti tri natpisa koji bi, prema svojim onomastičkim specifičnostima, tj. istom gentiliciju (*Allius, Allia*), mogli pripadati jednoj familiji. U Promajni je pronađen vrlo problematičan nalaz groba iz razdoblja kasne antike, gdje su pronađene 4 zlatne narukvice, prsten i ogrlica s dva zrna bisera. Ti su predmeti datirani od V. do VII. stoljeća, a u sekundarnoj upotrebi, kao dio konstrukcije groba, pronađen je i terminacijski natpis za koji se pretpostavlja da je označavao granicu između Aronije, Pretorija i Mukura.

Za Makarsku se u izvorima sačuvalo više imena (*Inaronia, Aronia* i *Muccurum*), što je rezultiralo dugotrajnom raspravom o točnoj ubikaciji naselja. Medini daje kratak pregled tih izvora i zaključuje da je danas prihvaćeno lociranje Aronije na području grada Makarske, iako time nisu riješena sva pitanja. Autor smatra da je razlika između nazivlja Mukur i Aronjia posljedica zapisivanja nazivlja u različitim vremenskim razdobljima pa se tako u vrijeme od I. do V. stoljeća koristi naziv *Inaronnia (Aronia)* za naselje uz obalu, a u kasnoj antici naselje se seli na bolje

a glancing reference to prehistoric finds. He gives short overview of distribution of the *Delmatae, Ardiaei* and *Daorsi*, mentions the sites with continuity of settlement throughout prehistory and antiquity, lists more important tumuli and considers the course of protohistoric events in the Makarska region. He concludes that the basis of the economic, social and cultural development of the Makarska littoral in antiquity and prehistory were geographic and natural characteristics which were insufficient for the formation of a greater urban center. In the continuation of the article, Medini mentions ancient sites and related finds comprising small finds, architecture remains, relief finds and statues. He pays special attention to epigraphic finds for which he provides original, extant form and reading with a detailed description of the find. He analyzes finds from Brela and Baška voda where he managed to find three inscriptions which might belong to the same family judging from the onomastic characteristics i.e. the same gentilicium (*Allius, Allia*). A problematic grave unit from Late Antiquity was found in Promajna containing four golden bracelets, a finger ring and a necklace with two pearl beads. These items were dated from the fifth to seventh centuries, and a boundary inscription was found in secondary use, as a part of a grave construction. It probably used to mark the boundary between Aronia, Praetorium and Muccurum.

Several names for Makarska (*Inaronnia, Aronia* and *Muccurum*) were preserved in the sources resulting in a long-lasting discussion about the exact location of the settlement. Medini gives a short overview of the sources and concludes that location of Aronia in the

zaštićeni položaj, tj. zbog opasnosti se gradi refugij, koji sam po sebi dobiva drugi naziv, *Muccurum*. Ta dva naselja s različitim imenima vrlo su vjerojatno u nekom razdoblju živjela jedno kraj drugog.

Medini sustavno još obrađuje nalaze iz Tučepa, Podgore, Drašnica, i Igrana. Za Živogošće je istaknuo postojanje dvostrukog epigrama Licinijana i Pelagije uklesanog na litici iznad vode, dok je u Zaostrugu nađeno više antičkih nalaza od kojih treba izdvojiti mramorni reljef s prikazom amazonomahije, brončanu statuu Minerve i kamenu kip Pana, koji su na žalost uništeni ili prodani. Zadnje nalazište koje Medini obrađuje je mjesto Baćina za koje smatra da se može poistovjetiti s Pretorijom (*Praetoria*) gdje su pronađeni ostatci arhitekture kao i antička nekropola. Zaključno, Medini je sažeo sve utjecaje romanizacije u Makarskom primorju i prikazao najvažnija nalazišta koja su do tada bili poznata, kroz presjek antičkog materijala nađenog upravo na tom području.

1972.

10. Kult Silvana u Makarskom primorju, *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku*, 65-67, Split, 1963-65 (1972), 127-135, T. 1. (summary: The Sylvanus cult on the coast near Makarska)

Iako su materijalni ostatci koji upućuju na razvoj religija u Makarskom primorju vrlo skromni, Medini uspješno obrađuje jedan segment te problematike, a to je kult Silvana (*Silvanus*). Romanizacija je u makarsku regiju u antici sporo prodirala, a budući da su

region of the city of Makarska was accepted though some questions remained open. Author believes that the difference between the names *Muccurum* and *Aronia* was a consequence of writing these names in different periods so that from the first to fifth centuries name *Inaronnia* (*Aronia*) was used for the settlement on the coast, and in Late Antiquity it was relocated to a more protected position (*refugium* was built due to perils) which was named *Muccurum*. These two settlements probably existed side by side for some time.

Medini systematically analyzes finds from Tučepi, Podgora, Drašnice and Igrane. For Živogošće he mentions existence of a double epigram of Licinianus and Pelagia carved in a rock above water, whereas in Zaostrug a number of ancient finds was discovered such as a marble relief with the Amazonomachia scene, a bronze statue of Minerva and a stone statue of Pan which were unfortunately destroyed or sold. The final site mentioned by Medini is Baćina which he interprets as *Praetorium* where architecture remains were found as well as an ancient necropolis. Finally Medini summarized all Romanization influences in the Makarska littoral and presented the most important sites known at the time, through an overview of ancient material found in the region.

1972

10. Kult Silvana u Makarskom primorju, *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku*, 65-67, Split, 1963-65 (1972), 127-135, T. 1. (summary: The Sylvanus cult on the coast near Makarska)

Although material evidence related to the development of religions in the Makarska

površine obradivog zemljišta bile male, organiziranje većih posjeda, a s tim i priljev doseljenika koji bi utjecali na ubrzavanje romanizacije i prodora rimskih kultova bili su ograničeni. Nalazi Silvanova reljefa u Brelima i dva spomenika koja se dovode u vezu s tim kultom potvrdili su trajanje autohtone tradicije na ovom području. Silvan je prikazan naga tijela, s kozjim rogovima, u rukama drži pastirski štap i lopatu (*bipalium*), a cijela kompozicija i izrada su primitivne i grube te je vjerojatno riječ o lokalnoj izradi. Sam prikaz lopate iznimka je u standardu ikonografije Silvana, a njezin smještaj na mjestu gdje na drugim spomenicima stoji siringa, može se protumačiti ili umjetnikovim nepoznavanjem atributa božanstva ili lokalnim shvaćanjem značenja kulta. S obzirom na to da je Silvanov epitet na dijelu delmatskog područja Mesor (Žetelac), Medini pretpostavlja da je na području Makarske on imao istaknutije značenje zaštitnika zemljoradnje i plodnosti šuma i polja.

Ikonografija Silvana na primorskim spomenicima dijeli se na dvije sheme: na primorju je najčešći Silvan prikazan kao star, bradat satir s kozjim nogama i popratnim atributima, a u zadinarskim se oblastima prikazuje kao golobradi mladić koji najčešće ima kozje noge. Medini smatra da ovaj makarski reljef pripada primorskom tipu prikaza Silvana, ali i da ima elemente koji ga približavaju zadinarskim spomenicima, dok se iz obje grupe izdvaja prikaz lopate (*bipalium*). Osim ovog spomenika Medini raspravlja i o dva Silvanova spomenika koji se spominju u djelu A. Fortisa, *Viaggio in Dalmazia*. Prema

littoral is very modest, Medini successfully approached a segment of this theme: the cult of Silvanus. Romanization in antiquity penetrated the Makarska region slowly, and since fertile plots were small, organization of large estates and inflow of settlers which might accelerate Romanization was limited. Finds of the Silvanus' relief in Brela and two monuments related to the cult confirmed existence of autochthonous tradition in this region. Silvanus is depicted naked, with goat horns, a shepherd's staff and a spade (*bipalium*). The composition and craftsmanship is primitive and coarse so it was probably a local product. Depiction of a spade is an exception in the standard Silvanus' iconography. Its position at the place of a syrinx on other monuments may be interpreted as artist's ignorance of deity's attributes or as local understanding of this cult's meaning. Considering Silvanus' epithet in the part of the Dalmatian region Mesor (harvester), Medini assumes that in the Makarska region he had more prominent meaning as a protector of agriculture and fertility of fields and forests. Silvanus' iconography on coastal monuments is divided into two schemes: in the littoral Silvanus is usually represented as an old, bearded satyr with goat legs and accompanying attributes, and in the hinterland he is depicted as a beardless young man usually with goat legs. Medini believes that this relief from Makarska belongs to the coastal type of the Silvanus' depictions, but also exhibiting elements which make it similar to the monuments from the hinterland. Depiction of a spade (*bipalium*) does not belong to either type. Medini also discusses two Silvanus' monuments mentioned in the work by A. Fortis, *Viaggio in Dalmazia*. According to Fortis, a relief with a typical Silvanus' depiction was found

Fortisu, na području Drašnica nađen je reljef s tipičnim Silvanovim prikazom (iako ga je on definirao kao reljef satira). Medini spominje i nalaz statue Pana iz Zaostroga koja je uništena po nalogu biskupa tako da pravilna atribucija kipa nije moguća.

Reljef Silvana iz Brela iznimno je vrijedan za proučavanje razvoja autohtonog stanovništva makarskog područja, a Medini ga smješta u razdoblje II. i III. stoljeća.

11. Kultovi u antici na našoj obali, Obavijesti HAD-a, 4, br. 2, Zagreb, 1972, 34-36.

U ovom kratkom radu Medini navodi najvažnije autohtone kultove na području provincije Dalmacije te raspravlja o utjecajima romanizacije na stara autohtona božanstva. Navodi kako su *Silvanus* kod Delmata i ženska božanstva kod Liburna (*Sentona, Latra, Anzotica*, i sl.) kao i Eja (*Eia*) kod Histra u antičkim vremenima doživljavali intenzivan razvoj. Također, smatra da su pojedine božice bile specifične za uža područja određenih teritorijalnih zajednica. Južno od rijeke Krke, Medini uviđa da se ženska epihorska božanstva gotovo i ne javljaju, a i broj muških božanstava veoma je malen. Grčkom kolonizacijom javljaju se grčki kultovi, a rimskom prevlašću dolazi do preuzimanja štovanja rimskih božanstava, dok se autohtoni kultovi još mogu uočiti kroz *interpretationis Romanae*.

in the region of Drašnice (though interpreted as a relief of satyr by Fortis). Medini mentions the find of a statue of Pan from Zaostrogo which was destroyed at bishop's order preventing correct attribution of the statue.

Relief of Silvanus from Brela is exceptionally valuable for the study of the development of the autochthonous population in the region of Makarska. Medini dated it to the second and third centuries

11. Kultovi u antici na našoj obali, Obavijesti HAD-a, 4, br. 2, Zagreb, 1972, 34-36. (Cults in antiquity on our coast)

In this short article Medini lists the most important autochthonous cults in the region of the province of Dalmatia and discusses influences of Romanization on old autochthonous deities. He states that Silvanus in the region inhabited by the Delmatae and female deities in Liburnia (*Sentona, Latra, Anzotica*, etc) as well as *Eia* in Histria experienced intensive development in antiquity. He believes that certain goddesses were specific for limited regions of some territorial communities. Medini notices that female epichoric deities were virtually non-existent south of the Krka river, and there are only few male deities. Greek colonization brought Greek cults, and Roman supremacy introduced veneration of the Roman gods, whereas autochthonous cults can only be recognized through *interpretationis Romanae*.

1974.

12. Antički kultovi na području ilirskih plemena Histra, Liburna i Japoda, magistarski rad (rukopis), Filozofski fakultet u Zagrebu, Zagreb, 1974, 242 str. + T. 1-42.

Antički kultovi na području Histra, Japoda i Liburna tema su magistarskog rada Julijana Medinija koji analizom epigrafskih spomenika, ali i arhitektonskih ostataka determinira utjecaj i razvoj kultova. Prilikom razmatranja rasprostranjenosti i osobina kultova, Medini detaljno raščlanjuje sve geografske i kulturološke osobitosti područja gdje su se prostirala ova plemena kao i razvoj kulturnih i kulturnih utjecaja koji su dolazili iz susjednih, ali i udaljenijih regija rimskog imperija. Geomorfološke uvjetovanosti prostora također su imale veliki utjecaj i na razvoj i kontinuitet epihorskih kultova u antici. Medini razdvaja u zasebna poglavlja prostor Histra, Liburna i Japoda i u svakom poglavlju raspravlja zasebno o kultovima prisutnim na tom području. Tako u Istriji navodi prvo službene kultove i to Kapitolin-sku Trijadu (Jupiter, Junona i Minerva), kult *Romae et Augusto* i kult careva gdje osobito razmatra i Augustalske organizacije, kult Venere, Neptuna, Herkula, Libera, Silvana, Nemeze, Terrae Mater, Here Domine i više kultova koji se rjeđe nalaze na prostoru Istrije. Pod orijentalne kultove navodi kult *Magnae Matris*, Mitre i Izide, a zasebno također razmatra i autohtona božanstva (*Eia, Histria Terra, Iria, Trita, Nebres, Seixomnia Leucitica, Boria, Ica, Sentona, Melosocus*).

1974

12. Antički kultovi na području ilirskih plemena Histra, Liburna i Japoda, magistarski rad (rukopis), Filozofski fakultet u Zagrebu, Zagreb, 1974, 242 str. + T. 1-42. (Ancient cults in the region of the Illyrian tribes Histri, Liburnians and Iapodes, master's thesis)

Antique cults on the Histrian, Japodian and Liburnian territory are the theme of Julijan Medini's master thesis and through the analysis of epigraphic monuments and architectural remains he defines the influence and development of cults. While considering the distribution and characteristics of cults, Medini also analyses in detail geographical and culturological influences from neighboring, and also from further regions of Roman Empire. Geomorphological conditions of the territory also had a great influence on the development and continuity of autochthonous cults in antiquity. Medini divides the Histrian, Japodian and Liburnian territory into separate chapters and in each chapter he discusses the occurring cults on specific territory. For Histria he lists the official cults like Capitoline Triad (Jupiter, Juno and Minerva), the cult of *Romae et Augusto* and Imperial cult where he specially discusses the Augustal organizations, cult of Venus, Neptune, Hercules, Liber, Silvanus, Nemesis, Terrae Mater, Hera Domina and some other cults that are found less frequently on the territory of Histria. He lists the cults of *Magnae Matris*, Mithras and Isis under the oriental cults, and also separately analyses the autochthonous deities (*Eia, Histria Terra, Iria, Trita, Nebres, Seixomnia Leucitica, Boria, Ica,*

Na isti način raščlanjuje i antičke kultove u Liburniji pa tako razmatra službene i orijentalne kultove, a pod autohtone kultove navodi kultove Sentone, Iutossice, Irie, Ice, Latre i Anzotice. Istom minucioznošću razmatra i antičke kultove u Japodiji, ali zbog stanja istraženosti opseg poznavanja kultura na tom području je manji. U Japodiji se tako javlja kult Jupitera, Herkula, Genija, Diane, Libera i Libere, Silvana, Binda-Neptuna, Mitre, Izide-Fortune i Vidasa i Thane. U zaključnim razmatranjima Medini sustavno komparira kultove i uspoređuje njihov opseg i utjecaj u različitim sredinama, a razmatra i proces romanizacije kroz niz pojava različitog karaktera i intenziteta. Medini je u svom magistarskom radu detaljno razradio i prikazao odnose i razvoj autohtonih, orijentalnih i službenih kultura na prostoru Histra, Liburna i Japoda, a mi kroz ovaj rad uočavamo već oblikovanog znanstvenika koji će se većinu života baviti upravo temama vezanim uz kultove kako autohtone tako i orijentalne.

1975.

13. Ordines decurionum Liburniae, Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru, 12(5), Zadar, 1973/1974 (1975), 27-56. (résumé: Ordines decurionum Liburniae)

Jedan od najznačajnijih pokazatelja procesa romanizacije bilo je formiranje naselja municipalnog ranga ili dodjeljivanje municipaliteta već postojećim naseljima. Medini u ovom radu detaljno analizira natpise koji upućuju na tijek tog procesa te

Sentona, Melosocus). In a similar manner he analyses antique cults in Liburnia, contemplating the official and oriental cults, and listing the cults of Sentona, Iutossica, Iria, Ica, Latra and Anzotica as autochthonous. With the same meticulous approach he discusses antique cults in Japodia, although the knowledge of cults in that area is limited by the insufficient research. The cults of Jupiter, Hercules, Genius, Diana, Liber and Libera, Silvanus, Bindus-Neptune, Mithras, Isis-Fortuna, Vidasus and Thana are therefore prominent in Japodia. In the conclusion, Medini compares cults and contrasts their range and influence in different environments and considers the process of Romanization through a range of occurrences of different character and intensity. In his master thesis, Medini analysed and portrayed the connection and the development of autochthonous, oriental and official cults on Histrian, Japodian and Liburnian territory, and through this thesis we can see a fully formed scientist who will spend the greater part of his life analyzing the problems connected with autochthonous as well as oriental cults.

1975

13. Ordines decurionum Liburniae, Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru, 12(5), Zadar, 1973/1974 (1975), 27-56. (résumé: Ordines decurionum Liburniae)

One of the most important indicators of the Romanization process was formation of the settlements with municipal status or promoting the existing settlements into municipia. In this work Medini minutely and systematically analyzed inscriptions indicating

sustavno i minuciozno ističe sve komponente te pojave. U provinciji Dalmaciji proces dodjeljivanja municipaliteta započeo je prvo s naseljima uz obalu, osobito na prostoru Liburnije i to već od Augusta. Natpisi, posebno oni o institucijama gradskih vijeća (*ordo decurionum*), sadrže brojne podatke o pre-rastanju liburnskih željeznodobnih naselja u municipije, a osobitost je Liburnije i ta da su municipiji nastali na mjestima već postojećih, predrimskih naselja. Medini raspravlja i o pitanju italiskog prava u liburnskim zajednicama. Liburnija je bila pogodna za širenje rimskog utjecaja samom činjenicom što je bila pacificirana, a naselja su bila organizirana i sa začetcima gradske fizionomije, a kao takva postala je baza i za širenje rimskog utjecaja na okolna područja. S obzirom na to da je epigrafskih izvora koji dokumentiraju završnu fazu u nastajanju municipija malo, Medini ističe natpis iz Krka (*CIL* 3, 13295) u kojem su dva Liburna, u funkciji prefekta (kako razrješuje skraćenicu PR njihove titule), izvršila gradnju dijela gradskih bedema u I. stoljeću prije Krista. Taj navod po Mediniju je iznenađujući, jer nije bilo uobičajeno da peregrini obavljaju prefekturu, pa zaključuje da je jedna autohtona zajednica na Krku, najkasnije sredinom I. stoljeća prije Krista, bila u određenom smislu autonomna. Na osnovi toga pretpostavlja da je jedna od prijelaznih faza između statusa peregrinske zajednice i municipija bila *praefectura civitatis*, koju vrše domaći stanovnici, a sama ta *praefectura* vjerojatno je bila začetak gradskoga municipalnog vijeća koje je bilo utemeljeno u vrijeme kasnije municipalne konstitucije.

the course of this process and all components of this phenomenon. In the province of Dalmatia process of municipality assigning began first with coastal settlements, particularly in the Liburnian region, from the reign of Augustus onwards. Inscriptions, particularly the ones about the institutions of the city councils (*ordo decurionum*) contain a lot of information about the transformation of the Liburnian Iron Age settlements into municipia. Particularity of Liburnia was that municipia were formed at the place of existing, pre-Roman settlements. Medini also discusses question of the Italic right in the Liburnian communities. Liburnia was suitable for spreading Roman influences as it was pacified, and the settlements were organized with beginnings of urban physiognomy. Owing to these factors Liburnia became a basis for spreading Roman influences into the neighbouring regions. Since epigraphic sources documenting the final phase in the municipium formation are scarce, Medini emphasizes the inscription from Krk (*CIL* 3, 13295) in which two Liburnians with the function of praefectus (as he interprets abbreviation PR in their title) undertook building of the city walls segment in the first century BC. This inscription was surprising in Medini's opinion as it was not common for peregrini to serve as praefecti. Therefore he concluded that the autochthonous community in Krk was autonomous in a certain sense in the mid-first century BC at the latest. On the basis of these considerations he assumes that one of the transitional phases between the status of the peregrine community and municipium was *praefectura civitatis*, obtained by local residents, and the *praefectura* itself was probably the beginning of the city

Mora se napomenuti da se skraćenica PR u titulaciji može razriješiti i na drugačiji način tj. riječju *praetores*. Osim toga, i sama izgradnja bedema značila je završetak organizacije obrambenog sistema. Prefekti su vrlo vjerojatno bili ne samo vrhovni izvršni nego i jedini organi rimske vlasti u okviru liburnske *civitas*. Autor pretpostavlja da je razvoj municipaliteta i kod drugih zajednica koje su imale slične uvjete kao ona na Krku tekao na sličan način. Ekonomski snažnije i naprednije zajednice mogle su brzo nadići taj stupanj i steći latinsko ili rimsko pravo (ili kako Medini navodi *cum iure Italico*) i onda se razviti u municipij *civium Romanorum* ili postići municipalni rang direktno iz peregrinskog statusa. Natpisi koji upućuju na pojavu i razvoj gradskih vijeća (*ordines decurionum*), nađeni su u Alvoni, Flanoni, Tarsatici, Apsorsu (*Apsorsus*), Kreksi, Kuriku (*Curicum*), Arbi, Seniji, Vegiju (*Vegium*), Argiruntu, Enoni, Jaderu, Nedinu, Aseriji, Varvariji, Burnumu, Hadri i Skardoni. Medini sustavno, za svako naselje, iz ovih natpisa zaključuje o približnom razdoblju stjecanja municipalnog i/ili kolonijskog statusa, a raspravlja i o službama koje su članovi gradskog vijeća obnašali kao i nekim osobitostima u njihovim imenskim oblicima. Dakle, na čelu gradske zajednice stajalo je gradsko vijeće, a važne djelatnosti vodili su posebno birani magistrati.

Medini dijeli epigrafske podatke o municipalnoj organizaciji prema formalnim i sadržajnim osobinama u tri grupe. Prva grupa bili bi podatci o dekurionima, druga podatci o magistratskim službama profana karaktera i

municipal council which was established in the period of later municipal constitution. It is worth mentioning that the abbreviation PR in the title may be read in a different way – as *praetores*. Besides, building of the city walls implied the end of the defensive system organization. It is more than likely that praefecti were not only the supreme but the only executive officials of the Roman power within the Liburnian *civitas*. The author assumes that the development of municipality happened in the similar manner in other communities which had similar conditions as the one in Krk. Communities which were economically stronger or more progressive could quickly overcome this stage and acquire the Latin or Roman right (or as Medini states *cum iure Italico*) and then develop into a *municipium civium Romanorum* or reach municipal status directly from peregrine status. Inscriptions indicating emergence and development of the city councils (*ordines decurionum*) were found in Alvona, Flanona, Tarsatica, Apsorsus, Crexa, Curicum, Arba, Senia, Vegium, Argyruntum, Aenona, Iader, Nedinum, Asseria, Varvaria, Burnum, Hadra and Scardona. Medini systematically used these inscriptions to determine approximately the period when each settlement received municipal and/or colonial status. He also discusses offices held by the members of the city council as well as some particularities in their names. The city council was at the head of the city community, and elected magistrates were entrusted with important activities.

Medini classified epigraphic data on municipal organization into three groups on the basis of formal characteristics and contents. The first group comprises data on decuriones,

treća podatci o magistratskim službama sakralna karaktera. Na osnovi tih podataka autor rekonstruirao upravu u rimskim municipijima u Liburniji, gdje su duoviri bili na čelu uprave, kolegij od dva edila brinuo se o izgradnji, a sakralne službe obavljali su *pontifices*, *sacerdotes* ili rjeđe *flamines*. Na osnovi analogija Medini smatra da su gradska vijeća u manjim gradovima Liburnije imala manje od sto vijećnika te da je aktom municipalne konstitucije bio određen broj dekuriona u vijeću na osnovi ekonomskih i teritorijalnih mogućnosti tog naselja i zajednice. Također, kriterij, tj. iznos cenzusa za prijam u vijeće, vjerojatno je varirao u različitim naseljima, ovisno o ekonomskoj moći cijele zajednice, ili je bio pretvoren u odgovarajuću zemljišnu vrijednost ili munificijenciju. Najveći broj municipija s vijećima u kojima su autohtoni stanovnici imali prevagu smješten je na sjeverozapadnom i nešto manje na jugoistočnom dijelu Liburnije, dok su naselja ranga kolonije ili municipija *civium Romanorum* imala vijeća koja su bila sastavljena od dekuriona neliburnskog podrijetla. Medini zaključuje kako je rimska uprava u Liburniji, dajući municipalnu upravu autohtonom stanovništvu, omogućila prividni kontinuitet samostalnog i autohtonog upravljanja zajednice nad vlastitim teritorijem da bi time postigla krajnji cilj, a to je pacifikacija i organizacija Liburnije u okviru rimske države.

the second data on magistrate offices of profane character and the third data on magistrate offices of sacral character. On the basis of these information the author reconstructed the administration in the Roman municipia in Liburnia in which duoviri were the heads of administration, collegium of two aediles was in charge of building, and sacral offices were held by pontifices, sacerdotes or rarely flamines. On the basis of analogies Medini believes that the city councils in the smaller cities in Liburnia had less than a hundred councillors, and that the number of decuriones in the council was determined on the basis of the economic and territorial possibilities of the settlement and community by an act of municipal constitution. Criterion i.e. the census sum necessary for admittance to the city council probably varied in different settlements depending on the economic power of the entire community or it was expressed as a corresponding value of land or a munificence. The greatest number of municipia with councils in which autochthonous councillors were dominant was located in the north-western or somewhat less in the south-eastern part of Liburnia whereas settlements with the colony or municipium *civium Romanorum* status had councils consisting of decuriones of non-Liburnian origin. Medini concludes that the Roman administration in Liburnia enabled seeming continuity of independent and autochthonous government of a community over their own territory by giving municipal administration to the autochthonous population in order to achieve the ultimate goal which was pacification and organization of Liburnia within the Roman state.

14. Neki aspekti razvoja antičkih religija na području Japoda, *Arheološka problematika Like*. Znanstveni skup, Otočac, 22-24. IX. 1974, Split, Hrvatsko arheološko društvo (*Izdanja HAD-a*, sv. 1), 1975, 85-95. (résumé: Certains aspects du développement des religions antiques sur le territoire des Iapodes)

Kroz minucioznu analizu svih detalja epigrafskih izvora Medini u ovom članku upućuje na specifične geografske, povijesne i etničke uvjetovanosti prostora u kojem živi jedan narod, točnije japodski etnik, koje utječu na razvoj religijskog poimanja svijeta u antičkom razdoblju. Nakon rimskog osvajanja i unatoč promjenama koje su se postupno zbivale u socijalno-ekonomskom pogledu, autohtona religija nastavlja živjeti u prostoru Japodije. Medini izdvaja tri elementa religije na području Japodije, a to su autohtoni, rimski i orijentalni. Specifično je da se na tom prostoru nalazi vrlo malo nalaza koji bi upućivali na razvoj antičkih religija pa se tako tragovi štovanja kapitolijuskog trojstva uopće ne nalaze, iako su prisutni natpisi koji dokazuju štovanje Jupitera kao zasebnog božanstva, nezavisnog za kapitolijusku trijadu.

Štovanje carskoga kulta potvrđeno je na dva natpisa iz Josipdola, ali oni ne daju informacije o organizaciji toga kulta, a oba su natpisa podigli vojnici u kasnijem razdoblju. Podatci o štovanju Jupitera relativno su česti i dijele se na dvije regije, područje Like i područje Pounja i Bihaća, i u obje regije Jupiter se štovao isključivo kao *Iuppiter Optimus*

14. Neki aspekti razvoja antičkih religija na području Japoda, *Arheološka problematika Like*. Znanstveni skup, Otočac, 22-24. IX. 1974, Split, Hrvatsko arheološko društvo (*Izdanja HAD-a*, sv. 1), 1975, 85-95. (résumé: Certains aspects du développement des religions antiques sur le territoire des Iapodes) (Certain aspects of the development of ancient religions in the Iapodean region)

Through a minute analysis of all details of epigraphic sources, Medini in this article points to specific geographical, historical and ethnical circumstances of an area inhabited by a certain population, in this case Iapodean ethnicity, which affect the development of religious comprehension of the world in ancient period. After the Roman conquest despite the changes which happened gradually in the social-economic sense, autochthonous religion continued to live in the Iapodean region. Medini recognizes three elements of religion in the Iapodean region: autochthonous, Roman and Oriental. Specificity of this region is a small number of finds related to the development of ancient religions so that traces of veneration of the Capitoline Triad are not represented at all, although there are inscriptions testifying to the honoring of Jupiter as a separate deity, not related to the Capitoline Triad.

Honoring the imperial cult was confirmed in two inscriptions from Josipdol, but they do not provide any information on the organization of the cult, and they were both set up by soldiers in the later period. Data on the veneration of Jupiter are relatively frequent and they are divided into two regions – the Lika region and the region of Pounje and Bihać. In

Maximus, iako se u Lici javlja i sinkretizam s nekim drugim božanstvima. Medini smatra da su carski kult i kult Jupitera bili povezani s vojnicima te su imali oficijelan oblik koji je bio stran domaćem stanovništvu.

Tragovi kulta Libera i Libere sačuvani su uglavnom oko Bihaća i kao takvi stilska su cjelina sa spomenicima koji su posvećeni Bindu Neptunu. Štovanje Silvanova kulta bilo je prisutno samo u istočnom dijelu Japodije, gdje se štovao pod epitetom *Silvestris*, a Medini osobito ističe nalaz kultne slike iz Založja kod Bihaća, gdje je Silvan prikazan kao antropoteriomorfno božanstvo obučeno u hlamidu, a uobičajeni ikonografski elementi zamijenjeni su s prikazom tri stabla. Taj prikaz je ikonografski i izvedbeno sličan spomenicima iz unutrašnjosti provincije Dalmacije, što bi indiciralo da je Silvan bio božanstvo autohtonog stanovništva s jače izraženim šumskim komponentama. Sukladno tome i božanstvo *Bindus-Neptunus*, sinkretističko božanstvo između rimskog boga mora i autohtonog božanstva, bilo je poznato samo u istočnom dijelu Japodije, gdje je na izvoru rijeke Privilice otkriveno njegovo svetište sa šest zavjetnih žrtvenika. Medini smatra da su štovatelji kulta bili predstavnici gornjeg sloja pučanstva i smješta nastanak ovog kulta u sredinu ili najkasnije u drugu polovicu I. stoljeća.

Od orijentalnih religija Medini ističe mitraizam i naglašava da su spomenici tog kulta, zavjetni reljefi, žrtvenici i reljefi u mitričkim svetištima, bili relativno brojni na području Japodije. Raščlambom nalaza ovog

both regions Jupiter was venerated exclusively as *Iuppiter Optimus Maximus* although in Lika there is also syncretism with some other deities. Medini believes that the Imperial cult and the cult of Jupiter were related to soldiers and had an official form which was foreign to the local population.

Traces of the cult of Liber and Libera were preserved mainly near Bihać and as such they represent a stylistic unity with monuments dedicated to *Bindus Neptunus*. Veneration of the Silvanus' cult was present only in the eastern part of Iapodia where it was honored with an epithet *Silvestris*. Medini particularly emphasizes the find of a cult image from Založje near Bihać in which Silvanus was depicted with horns and goat legs wearing a chlamys, and usual iconographic elements were replaced with a depiction of three trees. This depiction is similar to the monuments from the interior of the province of Dalmatia regarding its iconography and craftsmanship which may indicate that Silvanus was a deity of autochthonous population with strongly expressed forest components. *Bindus - Neptunus*, a syncretistic deity between the Roman god of the sea and an autochthonous deity was known only in the eastern part of Iapodia where his sanctuary with six votive altars was discovered at the source of the Privilica river. Medini believes that the followers of the cult were members of the upper class and dates the formation of this cult to the middle or the second half of the first century at the latest.

Medini singles out Mithraism out of Oriental religions and emphasizes that the monuments of this cult, votive reliefs, altars and reliefs in the Mithraic sanctuaries were relatively

orijentalnog kulta on osobito naglašava reljefe iz Jezerina, Prozora, Golubića i Arupija i zaključuje kako se u Japodiji razvilo više tipova mitričkih reljefa koji su upućivali na utjecaje iz mediteranskog, italskog i panonsko-noričkog prostora.

Duhovni život na ovom području ovisio je o socijalnim, etničkim i nadasve ekonomskim elementima pa je tako razvoj većih urbanih središta na području Japodije tekao postupno, a i doseljenici, Italici i orijentalci, koji bi trebali širiti nove religije, bili su koncentrirani na prostor onih malobrojnih urbanih aglomeracija. Kao posljedica toga ne javljaju se staroitalski kultovi i druge specifičnosti rimske religije, a najveći su utjecaj u širenju kultova imali vojnici. Istočni i zapadni dio Japodije razlikuju se, osim u osnovnim geografskim i ekonomskim karakteristikama, i po razvoju i prihvaćanju religijskih ideja i kultova kao i u očuvanju autohtonih božanstava. S obzirom na stanje istraženosti koje je poprilično loše za područje Japodije, Medini zaključno navodi da je u antičko doba na protopovijesnu i predrimsku strukturu religijske svijesti počela djelovati romanizacija koja se ogledala i izrazila na jednom dijelu Japodije kontaminacijom autohtonih kultova, a u drugom se ogledala u jačem importu rimskih i orijentalnih kultova.

1976.

15. Rimske i orijentalne religije na istočnoj obali Jadrana, *Materijali SADJ*, 12 (IX kongres arheologa Jugoslavije, Zadar, 1972.), Zadar, 1976, 185-207.

numerous in the Iapodean region. In the analysis of the finds of this Oriental cult he particularly emphasizes reliefs from Jezerine, Prozor, Golubić and Arupium and concludes that several types of Mithraic reliefs developed in Iapodia exhibiting influences from the Mediterranean, Italic and Pannonian-Noric regions.

Spiritual life in this region depended on social, ethnic and above all economic elements so that great urban centers in the Iapodean region developed slowly, and the settlers, Italics and Orientals which were supposed to spread new religions were concentrated in the region of few urban agglomerations. Consequently old Italic cults and other particularities of the Roman religion were not represented, and soldiers had the greatest influence in spreading of the cults. The eastern and western part of Iapodea differ, except for basic geographical and economical characteristics, also in the development and acceptance of religious ideas and cult as well as in maintaining autochthonous deities. Considering rather poor state of exploration of the Iapodean region, Medini finally concludes that in antiquity Romanization started to affect proto-historic and pre-Roman structure of the religious consciousness. Romanization was reflected and expressed in one part of Iapodia by contamination of autochthonous cults, and in the other part it was reflected in stronger import of Roman and Oriental cults.

1976

15. Rimske i orijentalne religije na istočnoj obali Jadrana, *Materijali SADJ*, 12 (IX kongres arheologa Jugoslavije, Zadar, 1972.), Zadar, 1976, 185-207. (Roman and Oriental religions on the eastern Adriatic coast)

Prihvatanje rimskih i orijentalnih religija, zbog formiranja većih urbanih središta s kozmopolitskim sastavom stanovništva kao i zbog djelovanja vojnih jedinica, brzo se odvijalo na prostoru istočne obale Jadrana. Još jedna komponenta koja je utjecala na tijek razvoja rimskih i orijentalnih religija su grčko-helenističke kolonije i naselja koji su prvi upoznali autohtono stanovništvo s tečevinama antičke civilizacije i religije, čime se olakšao prodor rimskih kultova. Kroz sve te komponente Medini raspravlja o rimskim i orijentalnim religijama na području istočne obale Jadrana, sustavno nabrajajući epigrafske nalaze, skulpturu i svetišta kao i lokacije na kojima su nađeni ti nalazi. Također, kroz tri regije, Histriju, Liburniju i prostor južno od Krke, prikazuje opće karakteristike kultura, sinkretizam s lokalnim božanstvima (ako postoji) i attribute koje to božanstvo posjeduje. Pod rimskim religijama obrađuje carski kult i kapitolijsku trijadu, zasebno pišući o Jupiteru, Junoni i Minervi. Piše o Janovu kultu, Veneri, Cereri, Saturnu i Dijani, Fortuni, Merkuru, Neptunu, Herkulu, Liberu, i osobito se koncentrira na Silvana kao božanstvo koje je sinkretizmom inkorporirano sa starim autohtonim božanstvom plodnosti šuma i životinja. Pod orijentalnim kultovima obrađuje Kibelin kult i mitraizam, dok ostale orijentalne religije samo spominje. Medini zaključno navodi da su najbrojniji podatci potekli iz urbanih središta, dok se u zaleđu dokazi štovanja "novopridošlih" religija puno rjeđe nalaze, a u nekim područjima tradicije autohtonih kultova i dalje nastavljaju nesmetano živjeti. Sinkretizam koji se javlja

Acceptance of Roman and Oriental religions happened fast in the region of the eastern Adriatic coast due to formation of greater urban centers with cosmopolitan composition of population as well as to activities of military units. Another component affecting the course of the development of Roman and Oriental religions were Greek-Hellenistic colonies and settlements which were the first to introduce elements of the ancient civilization and religion to the autochthonous population facilitating in that way penetration of the Roman cults. Through all these components, Medini discusses Roman and Oriental religions in the region of the eastern Adriatic coast, systematically listing epigraphic finds, sculpture and sanctuaries as well as their findspots. On the example of three regions, Histria, Liburnia and the region south of the Krka river, he presents general characteristics of the cults, syncretism with local deities (if present) and attributes of the deity. Under Roman religions he analyzed the Imperial cult and the Capitoline Triad, writing separately on Jupiter, Juno and Minerva. He also wrote about the cult of Janus, Venus, Ceres, Saturn and Diana, Fortuna, Mercury, Neptune, Hercules, Liber, paying particular attention to Silvanus as a deity which was incorporated in the old autochthonous deity of fertility of woods and animals by syncretism. Under Oriental cults he analyzed the cult of Cybele and Mithraism whereas he made only a glancing reference to other Oriental religions. Medini finally states that the greatest number of data originated from the urban centers whereas evidence of honoring «newly arrived» religions is much rarer in the interior. In some regions traditions of autochthonous cults

s autohtonim božanstvima uglavnom je ograničen na božice, *Venus Iria*, *Venus Anzotica*, *Minerva Flanatica* i dr., dok su iznimke jedino Silvan i spajanje liburnskog Iika s rimskim Jupiterom i frigijskim Sabazijem. Treba obratiti pozornost i na sociološki aspekt popularnosti određenih kultova pa su tako razne socijalne grupe prihvaćale božanstva na osnovi svojih djelatnosti ili staleža. Na temelju provedene analize Medini zaključuje kako su rimska i orijentalne religije bile dominantni dio duhovne svijesti antičkog društva na istočnoj obali Jadrana. Ovaj koncizni pregled rimske i orijentalnih religija iznimno je koristan kao osnova na koju će svaki zainteresirani čitatelj nastaviti dalje proučavati sustav vjerovanja u rimskoj državi.

16. Mitrički reljef iz Banjevaca, *Diadora*, 8, 1975, Zadar, 39-88, T.1-12. (résumé: Relief mithrique de Banjevci)

U ovom članku Medini opisuje nalaz dvostranoga mitričkog reljefa iz Banjevaca kod Kašića. Analizom pronađenog reljefa on je ustvrdio da bi ti ulomci morali pripadati mitričkom reljefu na kojem su vidljivi prikazi iz mitričkoga kultnog kruga, središnji prikaz tauroktonije i zodijačkih znakova na aversu, a na reversu prikaz glavne scene iz ritusa *Trapeza Mithrou* s likovima Mitre i Sola. Središnji dio prostora na reversu, ispod luka špilje, zauzima prikaz ljudskih likova koji sjede na kline koja je pokrivena bikovom kožom. Ljudski su likovi vidljivi samo u obrisima, jer je reljef jako oštećen, ali Medini prema analogijama zaključuje da

continued to exist without interruption. Syncretism with autochthonous deities was mainly limited to the goddesses Venus Iria, Venus Anzotica, Minerva Flanatica, etc, only exceptions being Silvanus and identifying of the Liburnian Iik with Roman Jupiter and Phrygian Sabazius. Sociological aspect of certain cults' popularity is also worth considering as different social groups accepted deities on the basis of their profession or social class. On the basis of conducted analysis Medini concludes that Roman and Oriental religions were a dominant part of spiritual consciousness of the ancient society on the eastern Adriatic coast. This concise overview of Roman and Oriental religions is exceptionally useful as a basis for further study of the system of beliefs in the Roman state.

16. Mitrički reljef iz Banjevaca, *Diadora*, 8, 1975, Zadar, 39-88, T.1-12. (résumé: Relief mithrique de Banjevci) (Mithraic relief from Banjevci)

In this article Medini describes a find of a double-faced Mithraic relief from Banjevci near Kašić. Medini analyzes the discovered relief and concludes that these fragments must have belonged to a Mithraic relief with depictions from the Mithraic cult circle: central scene of the tauroctony and zodiac signs on the obverse, and depiction of the main scene from the rite *Trapeza Mithrou* with characters of Mithras and Sol on the reverse. The central part of the reverse, under the cave's arch, is occupied with a depiction of human figures sitting on a kline covered with bull's skin. Only contours of human figures are recognizable as the relief is heavily damaged, but Medini concludes that

su to prikazi Mitre i Sola. Taj se motiv često nalazio i na kompleksnim kulturnim slikama i označavao je svršetak Mitrina boravka na zemlji i ispunjavanje svih zadataka koje mu je povjerio Ahura-Mazda. Prema teologiji mitraizma ta se sveta gozba odvija u špilji nakon tauroktonije, koja je prikazana na aversu. Medini zaključuje kako je ovaj reljef pripadao malobrojnoj grupi mitričkih spomenika koji na reversu imaju prikaz svetog obroka i smješta ga u prostor mitreja koji se morao nalaziti u blizini Banjevaca. Reljef je bio sekundarno iskorišten, a većina oštećenja nastala je pri prenamjeni, ali je zamjetno da na rubnoj strani ulomka postoji okrugla rupa i žlijeb u koji se uglavljivao stožer te se tako reljef mogao okretati. Autor zaključuje da, prema analizi aversa, reljef iz Banjevaca sadrži mješavinu glavnih tipoloških osobina srednjoeuropskog i gornjomezijskog tipa mitričkih reljefa. Reljef iz Konjica i baza stupa iz Poetovija imaju najviše dodirnih točaka za komparaciju s ovim prikazom, a Medini analizirajući tipološko-ikonografske i stilske elemente smješta ovaj reljef na kraj II. ili početak III. stoljeća.

17. Ljubica Zotović, Mitraizam na tlu Jugoslavije, *Diadora*, 8, Zadar, 1975 (1976), 187-205. (résumé: Ljubica Zotović, Le mithraïsme sur le territoire de la Yougoslavie)

Medini u ovom prikazu rada detaljno raščlanjuje monografiju Ljubice Zotović o mitraizmu na tlu Jugoslavije. U uvodu daje podatke o poglavljima i sadržaju, a nadalje

these had to be depictions of Mithras and Sol on the basis of analogies. This motif was frequent on complex cult images and it marked the end of Mithras' stay on earth and fulfilling all tasks with which Ahura-Mazda had entrusted him. According to theology of Mithraism this holy feast took place in a cave following the tauroctony which was depicted on the obverse. Medini's opinion is that this relief belonged to a group of few Mithraic monuments with the depiction of the holy meal on the reverse which originally may have stood in the area of Mithraeum which had to be in the vicinity of Banjevci. Relief was used secondarily, and most damages were a result of reutilization. On the peripheral part of the fragment is a round hole and a groove for inserting a pivot so that the relief could be rotated. On the basis of the analysis of the obverse the author concludes that the relief from Banjevci exhibits a mixture of basic typological characteristics of Central European and Upper Moesian types of Mithraic reliefs. Relief from Konjic and a column base from Poetovio are most suitable for comparison with this depiction. On the basis of typological, iconographic and stylistic analysis Medini dated this relief to the late second or early third centuries.

17. Ljubica Zotović, Mitraizam na tlu Jugoslavije, *Diadora*, 8, Zadar, 1975 (1976), 187-205. (résumé: Ljubica Zotović, Le mithraïsme sur le territoire de la Yougoslavie) (Mithraism in the territory of Yugoslavia)

In this review Medini thoroughly studied a monograph by Ljubica Zotović about Mithraism in the territory of Yugoslavia. In the introduction he lists data on the chapters and

nabroja negativne i pozitivne strane ovog rada. Kritički se osvrnuo na metodologiju i znanstvenu literaturu kojom se autorica koristila te ju je procijenio nedovoljnom, a osobito joj predbacuje nekonzultiranje djela L. A. Campbella. Nadalje nabroja rezultate postignute Campbellovom raščlambom i tipologijom mitričkih reljefa te ih uspoređuje s rezultatima koje je Lj. Zotović postigla svojom metodologijom i zaključuje da je došla do sličnih rezultata, ali je detaljnije definirala materijal za područje Jugoslavije nego Campbell. Medini iznosi mišljenje da bi rezultati ove monografije bili mnogo uspješniji i vrijedniji da je primijenila Campbellovu analizu mitričkih reljefa. Navodi kako je Lj. Zotović savjesno analizirala spomenike, ali da je previše razlika pripisivala primitivnosti izrade ili nepoznavanju predloška, a da je jedan od većih nedostataka monografije u činjenici da autorica nije dovoljno pozornosti posvetila razmatranju putova provenijencije mitraizma u provinciji Dalmaciji i širenja utjecaja iz različitih centara. Medini smatra kako je bolji i kvalitetniji dio monografije epigrafska analiza tekstova i podataka s votivnih darova posvećenih Mitri. Kritizira i katalog spomenika, jer ne sadrži sve nađene i objelodanjene mitričke spomenike, a sadrži neke krive podatke. Medini zaključuje da je monografija, unatoč brojnim nedostacima, ipak korisna knjiga koja će dobro poslužiti široj čitalačkoj, a i stručnoj publici.

contents, and continues to present negative and positive sides of this work. He reviews critically methodology and scientific literature used by the author estimating it to be insufficient. He particularly criticizes omission of L. A. Campbell's work. He presents results achieved by Campbell's classification and typology of Mithraic reliefs and compares them with the results that Lj. Zotović achieved by using her methodology. The conclusion is that she reached similar results, but her definition of the material from the territory of Yugoslavia was more detailed than Campbell's. Medini's opinion is that the results of this monograph would have been more successful and valuable if she had applied Campbell's analysis of Mithraic reliefs. He mentions that Lj. Zotović analyzed the monuments thoroughly, but that she ascribed too many differences to primitive craftsmanship or not knowing the pattern. One of the bigger shortcomings of the monograph is the fact that the author did not pay enough attention to the study of the ways of provenience of Mithraism in the province of Dalmatia and spread of influences from different centers. Medini believes that the better part of the monograph is epigraphic analysis of texts and data from votive gifts dedicated to Mithras. He also criticizes the catalogue of the monuments since it does not contain all found and published Mithraic monuments, and it also contains some wrong information. The conclusion is that the monograph will be a useful book for archaeologists and general readership despite many shortcomings.

1977.

18. Spomenik Atisova kulta iz Medvide, Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru, 16, Zadar, 1976/1977 (1977), 195-206, T.1. (Zusammenfassung: Ein Monument des Atis-Kultus aus Medvida)

Kult *Magnae Matris* u Liburniji dokumentiran je manjim brojem spomenika, od kojih važno mjesto zauzimaju prikazi lika Atisa. Upravo jednim takvim prikazom, glavom statue manjeg Atisovog kipa iz Medvide i pitanjem atribucije tog nalaza, bavi se Medini u ovom radu. Od specifičnih ikonografskih elemenata koji bi omogućili točnu atribuciju ovog kipa, ističe se kapa šiljasta oblika koja, netipično za prikaze Atisa, ima oblik nepravilna stošca ili točnije šiljaste perzijske tijare, a umjesto tipična dva produžetka koja se spuštaju s donjeg ruba kape na ramena božanstva, ovaj prikaz ima tri kratka produžetka kvadratna oblika koji se spuštaju preko ušiju i vrata. Još se jedan specifičan detalj pojavljuje na ovom kipu, to je izvedba površine između tijare i Atisova čela gdje je vidljiv ukras višestrukih kružnih rupica koje su izvedene u dva pojasa za koje Medini smatra da su služile za umetanje prirodnog cvijeća ili druge vegetacije. Medinija na ovakav zaključak navodi nalaz kipa ležećeg Atisa iz Ostije koji je imao na čelu izrađen bogati vijenac cvijeća, ali, nasuprot Atisu iz Ostije, koji je imao sinkretističke veze s Dionizom i Menom, na kipu iz Medvide ne uočavaju se tragovi sinkretizma. Na osnovi tih rupica, ako su stvarno služile za umetanje cvijeća, moglo

1977

18. Spomenik Atisova kulta iz Medvide, Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru, 16, Zadar, 1976/1977 (1977), 195-206, T.1. (Zusammenfassung: Ein Monument des Atis-Kultus aus Medvida) (Monument of the Attis' cult from Medvida)

The cult of *Magna Mater* in Liburnia was documented by a smaller number of monuments, of which depictions of Attis take an important place. In this article Medini writes about one such depiction, the head of a small Attis' statue from Medvida, and its attribution. Out of specific iconographic elements which may enable exact attribution of this statue, a pointed cap stands out which has the form of irregular cone or to be precise a pointed Persian tiara which is not typical for Attis' depictions. Instead of typical two short square extensions descending from the lower edge of the cap to the shoulders of the deity, this depiction has three short square extensions descending over the ears and neck. Another specific detail appearing on this statue is fashioning of the surface between the tiara and Attis' forehead with decoration of multiple round holes executed in two belts. Medini interpretes them as holes for inserting natural flowers or other vegetation.

This conclusion was prompted by a find of the lying Attis from Ostia who had a rich floral wreath on the forehead. As opposed to Attis from Ostia who had syncretistic connections with Dionysus and Men, there are no traces of syncretism on the statue from Medvida. On the basis of these holes, if they were actually used for inserting flowers, one might conclude that this statue was used in regular and cyclical cult

bi se zaključiti da se ovaj kip koristio u redovitim i cikličkim kulturnim obredima kada se i ukrašavala statua. S obzirom na to da je na donjoj strani brade vidljiv lom, Medini smatra da bi se stav kipa mogao povezati s položajem tugujućeg Atisa (*Attis tristis*) gdje je glava oslonjena na ruku. Kip Atisa djelo je lokalne izvedbe, a na osnovi detalja izvedbe zjenica Medini zaključuje kako je ova skulptura vjerojatno pripadala razdoblju prve polovice i sredine II. stoljeća.

1978.

19. Etnička struktura stanovništva antičke Liburnije u svjetlu epigrafičkih izvora, Materijali SADJ, 15 (Naseljavanje i naselja u antici, X. kongres arheologa Jugoslavije, Prilep, 1976.), Beograd, 1978, 67-85. (summary: The Ethnical Structure of Antique Liburnia in the Light of Epigraphical Sources)

Na temelju podataka koji se mogu dobiti iz epigrafskih izvora, Medini raspravlja o etničkim značajkama Liburnije s osobitim osvrtom na autohtono stanovništvo. Pri obradi podataka oslanjao se i na više prijašnjih istraživanja i na različite metodološke pristupe koje su aplicirali znanstvenici prije njega. Autor također napominje, iako su epigrafski izvori pouzdani u mnogim segmentima, da je određene grupe pučanstva, pogotovo one grčkog ili orijentalnog imenskog oblika, vrlo teško ili nemoguće etnički odrediti. Istraživanja na području provincije Dalmacije, pogotovo na području Liburnije, bila su intenzivna i detaljna, a osobita

rituals when the statue was decorated. Since a break is visible on the lower side of the chin, Medini thinks that the posture of the statue might be related to the position of sad Attis (*Attis tristis*) with the head resting on the hand. Statue of Attis is of local origin. On the basis of modeling eye pupils Medini concludes that this statue probably belonged to the first half and the middle of the second century.

1978

19. Etnička struktura stanovništva antičke Liburnije u svjetlu epigrafičkih izvora, Materijali SADJ, 15 (Naseljavanje i naselja u antici, X. kongres arheologa Jugoslavije, Prilep, 1976.), Beograd, 1978, 67-85. (summary: The Ethnical Structure of Antique Liburnia in the Light of Epigraphical Sources)

On the basis of data from the epigraphic sources, Medini discusses ethnical characteristics of Liburnia paying special attention to autochthonous population. He used earlier research and different methodological approaches used previously by scientists. The author also mentions that certain population groups, particularly those with Greek or Oriental names were very difficult or impossible to determine ethnically though epigraphic sources were reliable in many segments. Research in the region of the province of Dalmatia, particularly in the Liburnia region was intensive and detailed. Special attention was paid to municipal aristocracy and autochthonous population. Medini classified population in Liburnia into three ethnical and regional groups: autochthonous population (Liburnians), settlers from western provinces

se pozornost posvetila municipalnoj aristokraciji i autohtonom stanovništvu. Medini dijeli pučanstvo u Liburniji na tri etničko-regionalne skupine, na autohtono pučanstvo (Liburni), na doseljenike iz zapadnih provincija (Italici, Gali, Hispanici i Germani) i na doseljenike iz istočnih provincija. Medini sustavno analizira onomastičke podatke iz svakoga važnijeg naselja i pritom donosi broj imenskih oblika te ih onda dijeli prema etničkoj skupini i izdvaja lokalne značajke i istaknute porodice. Na osnovi brojčanih pokazatelja, liburnijska naselja dijeli u tri grupe, gdje prvu grupu čine liburnsko-rimski municipiji u kojima je brojčano najznačajnije autohtono pučanstvo, drugu grupu karakterizira ravnoteža između autohtonih i doseljenih stanovnika, a treća su grupa naselja u kojima dominiraju doseljenici pretežno italskog podrijetla. Takva demografsko-etnička osobitost i nejednakost posljedice su neravnomjernog procesa rimske kolonizacije liburnijskih krajeva. Medini ističe da su autohtoni stanovnici postupno i na razne načine postizali status rimskih građana, što je rezultiralo nesmetanim razvojem autohtonih karakteristika i tečevina duhovne kulture, a očitivalo se i u imenskim oblicima. Također, zbog te relativne samostalnosti, priljev Italika je varirao i vrlo je vjerojatno ovisio o političkim i ekonomskim uvjetima kao i o etničkoj kompaktnosti autohtone zajednice. Interesantno je da su manji municipiji izvan glavnih prometnih pravaca, kao Klambete, Hadra i Alverija, imali veći utjecaj Italika, dapače, Italici su prevladavali. S druge strane, središta kolonizacije u liburnskoj regiji

(Italics, Gauls, Hispanians and Germani) and settlers from eastern provinces. Medini systematically analyzed onomastic information from every important settlement giving a number of name forms which were divided on the basis of ethnical group and singles out local characteristics and distinguished families. On the basis of numerical data, Liburnian settlements were divided into three groups. The first group comprises Liburnian-Roman municipia with greatest number of autochthonous residents, the second group is characterized by balance between autochthonous residents and settlers, and the third group consists of the settlements with dominant settlers of Italic origin. Such demographic-ethnical particularity and disparity were consequences of uneven process of the Roman colonization of Liburnia. Medini emphasizes that autochthonous residents gradually and in different ways acquired status of the Roman citizens which resulted in an uninterrupted development of autochthonous characteristics and achievements of the spiritual culture which was reflected in different name forms. Due to this relative independence, inflow of Italics varied and most likely it depended on the political and economic conditions as well as ethnical compactness of the autochthonous community. It is interesting that smaller municipia outside main roads such as *Clambetae*, *Hadra* and *Alveria* had greater influence of Italics, what is more Italics were dominant. On the other hand, centers of colonization in the Liburnian region were Iader and Burnum and there are more information on settlers Italics from these two centers than from all other Liburnian settlements. However in a conclusion Medini states that the Liburnian ethnos remained dominant not only in a series of

bila su Jader i Burnum i iz ta dva središta potječe više podataka o doseljenim Italicima nego iz svih ostalih liburnijskih naselja zajedno. Ipak, zaključno Medini navodi kako je liburnski etnos ostao dominantan ne samo u nizu naselja nego i u cijeloj Liburniji, osim nekoliko gore navedenih središta romanizacije. Orijentalci su onomastički najnesigurnija kategorija, jer su takva imena bila raširena i u zapadnim dijelovima Carstva, ali generalno Medini zaključuje kako je prodor ove skupine uslijedio kasnije od naseljavanja Italika. U kasnoj antici opada broj epigrafskih spomenika, ali i prema takvim oskudnim podacima može se zaključiti da se osim doseljavanja Italika i orijentalaca nastavlja i život zajednica autohtonog podrijetla.

20. Le culte de Cybèle dans la Liburnie antique, *Hommages à Martin J. Vermaseren*, II, Leiden, Brill, 1978, 733-756 + Pl. CXLIII-CLVI

U ovom članku Medini analizira spomenike metroačkog kulta iz Liburnije i zaključuje kako se već tijekom I., a osobito početkom II. stoljeća ovaj kult ukorijenio na priobalnom prostoru. Nalazi iz Raba, Aserije i Nina potvrđuju tu pretpostavku, dok nalaz iz Tarsatike očito pripada importiranim spomenicima. U Senju su također pronađeni fragmenti dviju skulptura *Magnae Matris* koji su izrađeni u vrhunskoj tehnici, a uz natpis koji je pronađen u blizini, vrlo je vjerojatno Senija bila jak centar kulta. Imajući u vidu karakteristike obiju skulptura, proizvedenih najvjerojatnije u Italiji, Medini zaključuje da

settlements but in the entire Liburnia, except for several aforementioned centers of Romanization. Orientals are the least secure category onomastically, since such names were present in the western parts of the Empire as well. Generally Medini concludes that penetration of this group followed the settling of Italics. In Late Antiquity number of monuments decreased, but even these scarce data indicate that the community of autochthonous origin continued to exist alongside Italics and Orientals.

20. Le culte de Cybèle dans la Liburnie antique, *Hommages à Martin J. Vermaseren*, II, Leiden, Brill, 1978, 733-756 + Pl. CXLIII-CLVI. (The cult of Cybele in Liburnia)

In this article Medini analyzes monuments of the Metroac cult from Liburnia and concludes that as early as during the first and particularly second centuries this cult was accepted in the coastal region. Finds from Rab, Asseria and Nin confirm this hypothesis whereas a find from Tarsatica evidently belongs to imported monuments. Fragments of two sculptures of *Magna Mater* exhibiting excellent craftsmanship were found in Senj. Taking into consideration that an inscription was found in the vicinity, it is more than likely that Senia was a strong center of the cult. Having in mind characteristics of both sculptures, which were probably produced in Italy, Medini concluded that the cult in Senia was venerated as early as the first century, and epithets *Augusta* and *Magna Deorum Mater (Verridia Psyche* had the inscription made) were specific for the African region which might indicate the origin

se kult u Seniji štovao već od I. stoljeća, a epiteti *Augusta i Magna Deorum Mater* (natpis je izradila Veridija Psihe /*Verridia Psyche*), specifični su za afričko područje, pa bi se na osnovi toga mogao zaključiti i smjer dolaska ovog kulta u provinciju Dalmaciju.

U Enoni je pronađena glava statue koja se pripisuje Atisu, a uz nju je pronađeno i više aplikacija u obliku glave Atisa za koje Medini smatra da su bile izravno vezane uz pogrebni kult. Autor navodi nalaze freski i sitnog materijala pronađenog na prostoru Foruma antičkog Zadra, kao dokaz postojanja svetišta *Magnae Matris* u Jaderu. U Aseriji, izvan perimetra grada, otkriven je zavjetni oltar posvećen Kibeli, što bi također indiciralo postojanje svetišta. U Burnumu je pak pronađen najočigledniji dokaz postojanja svetišta, friz u reljefu koji je prikazivao slijed od najmanje četiri prizora, odijeljena jedan od drugoga, na kojima su vidljivi motivi iz metroačkog kulta. Uz nalaze iz Karina, Hadre i Mijolovca u blizini Pridrage, Medini zaključuje da je kult *Magnae Matris* bio poznat na teritoriju gotovo cijele Liburnije od II. stoljeća, da je obuhvaćao veća i manja naselja, a centri širenja kulta bili su gradovi na obali.

1979.

21. Iovilae zavjet iz Burnuma, Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru, 18(8), Zadar, 1978/1979 (1979), 137-165 + 2 tab. (résumé: Iovilae-voeu de Burnum)

Osebujan natpis na zavjetnom žrtveniku iz Burnuma (*CIL* 3, 9898) duži niz godina stvarao je probleme mnogim znanstvenicima

of this cult in Dalmatia. A head of the statue ascribed to Attis was found in Aenona, together with several appliques in shape of Attis' head which were directly related to funerary cult according to Medini. The author mentioned frescos and small finds found in the area of forum in Zadar as a proof of existence of the sanctuary of *Magna Mater* in Iader. In Asseria, outside city perimeter, a votive altar dedicated to Cybele was found which also might indicate presence of a sanctuary. The most evident proof of the sanctuary presence was found at Burnum: a frieze in relief representing a course of at least four scenes separated from one another with motifs of the Metroac cult. Having in mind finds from Karin, Hadra and Mijolovac near Pridraga, Medini concludes that the cult of *Magna Mater* was known in the territory of almost entire Liburnia from the second century, encompassing larger and smaller settlements. Coastal cities were centers of the cult's dissemination.

1979

21. Iovilae zavjet iz Burnuma, Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru, 18(8), Zadar, 1978/1979 (1979), 137-165 + 2 tab. (résumé: Iovilae-voeu de Burnum) (Iovilae vow from Burnum)

Peculiar inscription on the votive altar from Burnum (*CIL* 3, 9898) has presented a problem for scientists for years due to text's formulation. In this article Julijan Medini paid attention to this problem. Many scientists concluded that this was a fragment, not a complete altar due to not knowing the circumstances of the find. Because of this mistake there were several

zbog formulacije teksta, a u ovom se radu tim problemom pozabavio i Julijan Medini. Mnogi znanstvenici, zbog nepoznavanja okolnosti nalaza, zaključili su kako se radi o ulomku, a ne o cjelovitom žrtveniku. Zbog te pogreške postavljeno je više teorija koje su razmatrale imenski oblik dedikanta kao i božanstvo kojemu je taj žrtvenik posvećen. Proučavajući kvalitetu izrade slova natpisa, Medini uočava da je klesar vjerojatno pri izradi natpisa zaboravio uklesati *praenomen* dedikanta te je tu pogrešku ispravio urezujući naknadno slovo C. Također su i slova LE naknadno uklesana u originalni tekst, koji je Medini restituirao kao *C(aius) Coranus Iovi v(otum) s(olvit)*. Medini smatra da su ta dva naknadna slova uklesana ubrzo nakon postavljanja originalnog teksta. Naknadni dodatak slova LE predstavljao je problem u restituciji cjelovitog teksta, a Medini negira teorije koje su postavili znanstvenici kao Hula, Mommsen ili Patsch te smatra da se ta dva slova ne bi trebala promatrati kao zasebna cjelina nego kao jedinstveni spoj s prethodnom riječi, a to je ime božanstva, Jupitera. Stoga, autor ovaj natpis povezuje sa zavjetima *iúvilas* iz Kapue koji su pisani u oskičkom dijalektu i potječu iz IV.-III. stoljeća prije Krista, a u čijem se tekstu obvezno navodi vlasnik *iúvilú*, dok je na jednom mjestu zabilježeno i ime božanstva *Iuppiter Flagius*. Ti natpisi zapravo su objekti na kojima je označen pojam složenog rituala i naznačivao je utvrđivanje ritualne cikličke i periodičke obveze.

Po svojoj konstrukciji, sam dodatak LE na ovom natpisu ne negira prvotni oblik teksta, pa tako ime Jupiter, iako je inkorporirano u

theories considering name form of the dedicant and the deity that the altar was dedicated to. After the analysis of the quality of letters on the inscription, Medini noticed that the stone-mason probably forgot to carve the *praenomen* of the dedicant and that he corrected the mistake by carving the letter C subsequently. Letters LE were also subsequently carved into the original text which was read by Medini as *C(aius) Coranus Iovi v(otum) s(olvit)*. Medini believes that these two subsequent letters were carved soon after the original text had been set up. Subsequent addition of letters LE presented a problem in the reading of the entire text. Medini negates theories proposed by Hula, Mommsen or Patsch and believes that these two letters should not be observed as a separate whole but in relation to the foregoing word which is the name of the deity, Jupiter. Therefore the author related this inscription to the *iúvilas* vows from Capua which were written in the Oscan dialect in the fourth and third centuries BC. Owner of *iúvilú* is regularly mentioned in these texts, and there is also a mention of deity *Iuppiter Flagius*. These inscriptions were actually objects with marked notion of a complex ritual and it denoted determining of the ritual cyclical and periodical commitment.

In its construction, addition LE in this inscription does not negate the original form of the text so that the name Jupiter, though incorporated into a new whole did not lose its dominance. Medini's opinion is that the dedicant decided to perform a unique rite in accordance with old religious traditions of the region he came from, and accordingly he changed the votive text. Problem to be solved was the way in which this ritual reached Burnum from this

novu cjelinu, nije izgubilo svoj dominantni značaj. Medini smatra da je dedikant odlučio, u skladu sa starim religijskim tradicijama kraja iz kojeg je potekao, izvršiti poseban ritus i sukladno tome promijenio je tekst zavjeta. Problem koji je trebalo razriješiti, upravo je način na koji je taj ritual stigao iz tako udaljenog područja u Burnum kao i kako je taj ritual preživio od IV. ili III. stoljeća prije Krista sve do ranocarskog razdoblja, kada se smješta nastanak ovog natpisa. Medini taj problem razmatra i donosi teoriju da su elementi rituala u kampanskom području nastavili živjeti kao religijska tradicija lokalnog karaktera i iz tog prostora s italjskim vojnicima došli do Burnuma. Autor navodi i ime dedikanta, *Caius Coranus*, koje je vrlo često na prostoru Etrurije, kao još jedan element koji potkrepljuje ovu teoriju. Medini smatra da je ovaj žrtvenik dio zatvorene cjeline koju čine četiri zavjetne are približno istih dimenzija i karakteristika i iz istog razdoblja, a dedikanti, možda upravo Italici s oskičkoga govornog područja, pripadali bi najstarijem vojničkom sloju koji je prvi živio u Burnumu. Na osnovi ovih zavjetnih ara autor smatra da bi se moglo dokazati postojanje jednog od najstarijih Jupiterovih svetišta u antičkoj Liburniji i provinciji Dalmaciji, upravo u blizini vojnog logora u Burnumu.

22. Rimsko doba, *Arheološki muzej Zadar – Vodič, Zadar, 1979, 28-45.*

Julijan Medini u ovom je dijelu vodiča po Arheološkom muzeju u Zadru opisao antičku zbirku, tj. izložbu materijalne kulture

distant region, and how this ritual survived from the fourth and third centuries BC until the early Imperial period when this inscription was dated. Medini discusses this problem and proposes a theory that the elements of the ritual in the Campanian region continued to exist as a religious tradition of local character coming to Burnum from this region with Italic soldiers. The author also mentions the name of the dedicant, *Caius Coranus* which is frequent in the Etruscan region, as another element supporting this thesis. Medini's opinion is that this altar was a part of a closed unit consisting of four votive altars with approximately same dimensions and characteristics and from the same period. Dedicants, perhaps Italics from the Oscan speaking region, might have belonged to the earliest group of soldiers residing at Burnum. On the basis of these votive altars the author believes that the existence of one of the oldest Jupiter's sanctuaries in ancient Liburnia and the province of Dalmatia might be confirmed in the vicinity of the military camp at Burnum.

22. Rimsko doba, *Arheološki muzej Zadar – Vodič, Zadar, 1979, 28-45.* (Roman era, *Archaeological Museum Zadar – guide*)

Julijan Medini describes ancient collection i.e. exhibition of the material culture from Classical Antiquity in this part of the guide through the Archaeological Museum in Zadar. This collection encompasses period from the first century BC until the 6th century AD. The author describes the display detailedly, moving systematically from the entrance to the first storey where the period immediately after the Roman conquest of Liburnia was represented,

antike. Ta zbirka obuhvaća razdoblje od I. stoljeća prije Krista pa sve do VI. stoljeća nakon Krista. Autor je detaljno opisao postav, krećući sustavno od ulaza na kat gdje je prikazano razdoblje neposredno nakon rimskog osvajanja Liburnije i gdje su prikazane stele i kamena plastika, preko prikaza elemenata antičke arhitekture u obliku protoma sa slavoluka ili epigrafskih podataka o munificijencijama sve do sredine izložbenog prostora gdje je izložen mozaik. O svakom detalju daje povijesni kontekst kako bi se čitatelj mogao bolje upoznati sa cjelokupnom antičkom civilizacijom na području Liburnije pa tako prikazuje sustave trgovine te navodi najvažnije sirovine i materijal kojim se trgovalo. Nadalje opisuje i sadržaje vitrina u kojima je prikazan materijal iz nekoliko grobnih cjelina te se na taj materijal nadovezuje pričom o važnosti nekropola za spoznavanje rimskog društva i nabraja osnovne tipove grobova i materijala koji se nalazi u njima. Medini preko panoa koji prikazuje raster kolonije Jader i makete foruma s javnim objektima donosi i opće informacije o građevinama i životu u jednom gradu s kolonijskim statusom. Trgovina keramičkim posudama i staklom bila je osobito važna i u antičko doba, a taj materijal u današnje je vrijeme pokazatelj trgovačkih smjerova koji su u antici bili osobito aktivni, ali i upućuje na lokalne djelatnosti. Gospodarske i kulturne veze s drugim provincijama potvrđuju i kamene spomenici od kojih Medini osobito izdvaja monumentalne skulpture rimskih vladara u predvorju Muzeja. Opisivanje antičke zbirke u Muzeju Medini završava sažetim prikazom temeljnih kultova u Liburniji, prikazom

with stelae and stone plastic art, over representations of elements of ancient architecture in shape of protomes from triumphal arches or epigraphic data on munificences all the way to the center of the display area where a mosaic is exhibited. He gives a historical context about every detail in order to introduce the entire ancient civilization in the Liburnia region to the reader. He presents trade systems and mentions the most important raw materials and items of trade. He also describes display cases showing finds from several grave units emphasizing the importance of necropoles for understanding Roman society and lists basic types of graves and material found in them.

Medini also presents organization of the colony of Iader on a board as well as a model of the forum with public objects and offers general information on the buildings and life in a city with colonial status. Trade with ceramic vessels and glass was particularly important in antiquity, and nowadays this material indicates trade routes which were used in antiquity, but it also reveals local professions. Economic and cultural relations with other provinces are confirmed by stone monuments of which Medini singled out monumental statues of Roman emperors in the museum's hall. Description of the ancient collection in the museum was finished with a concise overview of main cults in Liburnia, and an account of the emergence of Christianity and material evidence of the Gothic rule from the sixth century.

pojave kršćanstva i materijalnim tragovima gotske vladavine iz VI. stoljeća.

1980.

23. O nekim kronološkim i sadržajnim značajkama poglavlja o Dalmaciji u djelu *Cosmographia* anonimnog pisca iz Ravene, *Materijali SADJ*, 17 (*Putevi i komunikacije u antici*, Simpozij Saveza arheoloških društava Jugoslavije, Peć, 1978.), Beograd, 1980, 69-83. (résumé: De quelques caractéristiques chronologiques et substantielles du chapitre sur la samatie dans „*Cosmographia*“ oeuvre d’un auteur anonyme de Ravenne)

U raspravi o kopnenim i pomorskim komunikacijama u kasnoantičkom i rano-srednjovjekovnom razdoblju Medini se koncentrirao na djelo *Cosmographia* anonimnog pisca iz Ravene. Smatra da su promjene u značenju komunikacija u kasnoantičkom razdoblju vezane uz opće čimbenike, a to su promjene u strukturi i organizaciji proizvodnje, opadanje svjetske i regionalne trgovine i kriza robonovčane razmjene. Drugi čimbenik koji uvjetuje promjene jest politička i administrativno-teritorijalna nestabilnost rimske države koja je već od 395. godine podijeljena na dva carstva. Za područje Panonije važno je napomenuti da je veći dio tog teritorija u V. i VI. stoljeću bio u “barbarskim” rukama. Upravo o komunikacijama u ovom razdoblju piše Anonimni kozmograf iz Ravene u poglavlju svog djela *Cosmographia*, a glavni izvori za opis sjevernih krajeva gotskog su podrijetla, dok su za područje Dalmacije izvori još uvijek

1980

23. O nekim kronološkim i sadržajnim značajkama poglavlja o Dalmaciji u djelu *Cosmographia* anonimnog pisca iz Ravene, *Materijali SADJ*, 17 (*Putevi i komunikacije u antici*, Simpozij Saveza arheoloških društava Jugoslavije, Peć, 1978.), Beograd, 1980, 69-83. (résumé: De quelques caractéristiques chronologiques et substantielles du chapitre sur la samatie dans „*Cosmographia*“ oeuvre d’un auteur anonyme de Ravenne) (On certain chronological and substantial characteristics of the chapter on Dalmatia in *Cosmographia* by an anonymous author from Ravenna)

In the discussion about terrestrial and naval communications in late antique and early medieval period Medini studies the work *Cosmographia* by an anonymous writer from Ravenna. He believes that changes in the meaning of communications in Late Antiquity were related to the general factors such as changes in the structure and organization of production, decrease in world and regional trade and crisis in exchange of goods for money. The other factor causing changes was political and administrative-territorial instability of the Roman state which was divided in two empires from 395 AD. It is important to mention for the Pannonian region that a larger part of the territory in the fifth and sixth centuries was occupied by «barbarians». Anonymous cosmographer from Ravenna writes about communications in this period in a chapter of his work *Cosmographia*. His main sources for northern regions were of Gothic origin whereas sources for the Dalmatia region are still Roman, particularly data by “philosopher”

rimski, osobito podatci “filozofa” Maksima. Na temelju toga Medini pretpostavlja kako izvor kojim se Ravenat služio u opisu Dalmacije ne potječe iz istog ili približno istog vremena u kojem je nastao gotski izvor. Za utvrđivanje vremena nastanka izvora iznimno je važan spomen teritorijalnog opsega Dalmacije, koji u Ravenatovu zapisu odudara od ostalih antičkih izvora, osobito kod granice Liburnije. Medini zaključuje kako Ravenat nije bio običan nekritički kompilator podataka nego se vrlo vjerojatno koristio podatcima koji nisu bili u suprotnosti s vijestima izvora u koje je imao povjerenje. Sukladno s tim, zaključuje kako je pisac izabrao baš Maksima za opis Dalmacije, jer su se njegovi podatci o granicama Liburnije poklapali s podatcima gotskog izvora, Markomira. Prvi, izvorni sloj podataka odnosi se na stvarnu situaciju u prvoj polovici VI. stoljeća i opisuje naselja koja imaju kontinuitet još od I. i II. stoljeća i već su bila i prije zabilježena u itinerarima, ali se spominju i nova naselja za koja Medini zaključuje da su kasnoantičkog podrijetla ili im je tek u kasnoj antici poraslo značenje. Opadanje značenja Burnuma i jačanje novog središta u Kninu važno je i za promjene u cestovnim pravcima.

Ravenat dijeli sva dalmatinska naselja u više grupa. Prva grupa sadrži najveći broj naselja duž obale od Burzumija do Jadera; od Burzumija do Narone naselja se djelomično nabrajaju prema trasi imperijalne ceste od Akvileje do Lisosa, a od Narone do Jadera popis naselja se zasniva na temelju trase ceste Salona – Skardona – Jader. Na osnovi tretmana tih cesta, Medini zaključuje kako su mnoge

Maximus. On the basis of that Medini assumes that the source used by cosmographer from Ravenna in the description of Dalmatia was not contemporary with the Gothic source. In determining the period of the source formation it is exceptionally important to mention the territorial scope of Dalmatia which is different in cosmographer’s work from other ancient sources, particularly regarding boundaries of Liburnia. Medini concludes that cosmographer from Ravenna was not just an uncritical compiler but he probably used information in accordance with news of the sources he trusted. Accordingly he concludes that the writer chose Maximus for the description of Dalmatia because his information on the boundaries of Liburnia corresponded to the data of the Gothic source, Markomir. The first original group of data refers to the actual situation in the first half of the sixth century and describes settlements with continuity from the first and second centuries which were recorded in the itineraries earlier. Some new settlements were mentioned which are of late antique origin, according to Medini, or they became more prominent in Late Antiquity. Decrease of importance of Burnum and strengthening of a new center in Knin was important regarding changes in road directions.

Cosmographer from Ravenna divided all Dalmatian settlements into several groups. The first group comprises the greatest number of settlements along the coast from Bursumium to Iader; from Bursumium to Narona settlements are partially listed following the route of the imperial road from Aquileia to Lissos. List of settlements from Narona to Iader is based on the route of the road *Salona – Scardona – Iader*. On the basis of the treatment of these roads, Medini concludes that many communications lost their importance

komunikacije već u vrijeme kad su Maksim i naknadno Ravenat pisali svoja djela bile izgubile svoje značenje veze između Grčke i Italije. Medini smatra da je strateški i prometni centar u ovom razdoblju postao Knin, dok Burnum gubi značenje i to vjerojatno na prijelazu iz V. u VI. stoljeće, što potvrđuju i arheološki nalazi. To je razumljivo, jer je Burnum štitio ceste Akvileja – Lisos i Burnum – Bosanski Petrovac koje u ovom razdoblju gube na značenju. Medini uočava da su te promjene započele već u kasnoantičkom razdoblju, a potpuno su se uobličile za istočnogotske države. Osim ovih podataka, još su vrlo značajni i navodi pet ekvacija, tj. drugih imena naselja iz prve grupe za koje se smatra da su kasnije dopune Maksimovih podataka. Te ekvacije su: *Epitaurum id est Ragusium*, *Pardua id est Stamnes*, *Aronia id est Mucru*, *Unione id est Musaro* i *Bausione id est Orido*. Interesantno je da su kod većine ekvacija druga imena prvi put u povijesnim vrelima zabilježena baš u Ravenatovoj Kozmografiji. Na osnovi analogije Epitaur – Raguzij (*Epitaurum – Ragusium*), Medini zaključuje da bi sve ove ekvacije mogle imati isti povod, a to je preseljenje pučanstva iz jednog naselja koje je bilo na nezaštićenom položaju i nosilo jedno ime, u refugijalno, sekundarno naselje koje je dobilo drugi naziv. Na osnovi ovih zaključaka autor također smatra da je nakon doseljavanja Južnih Slavena u priobalnom dijelu Dalmacije ostalo više romanskih naselja nego što se prije smatralo, ali su i ona s vremenom prestala živjeti zbog otežanih ekonomskih uvjeta.

as connection between Greece and Italy in the time when Maximus and subsequently cosmographer from Ravenna wrote their works. Medini believes that Knin became strategic and transit center in this period whereas Burnum lost its importance, probably at the transition from the fifth to sixth centuries which is confirmed by archaeological evidence. This is understandable, since Burnum protected roads *Aquileia – Lisos* and *Burnum – Bosanski Petrovac* which lost importance in this period. Medini notices that these changes started in Late Antiquity, and they were completely formed during the Ostrogothic state. In addition to these finds, notes on five equations are very important, i.e. other names of the settlements from the first group which are believed to be later supplements of Maximus' data. These equations were: *Epitaurum id est Ragusium*, *Pardua id est Stamnes*, *Aronia id est Mucru*, *Unione id est Musaro* and *Bausione id est Orido*. It is interesting that in most equations second names were recorded for the first time in historical sources exactly in *Cosmographia* by an anonymous author from Ravenna. On the basis of analogy *Epitaurum – Ragusium*, Medini concludes that all these equations may have had the same cause – moving of population from a settlement on an unprotected position with one name to another, secondary settlement serving as a refuge with another name. On the basis of these conclusions, the author believes that after the arrival of Southern Slavs in the coastal part of Dalmatia more Roman settlements continued to exist than thought before, but over the course of time they ceased to exist owing to more difficult economic conditions.

24. Provincia Liburnia, Diadora, 9, Zadar, 1980, 363-441 + 3 tab. (résumé: Provincia Liburnia)

U ovom članku gotovo monografskog opsega, Medini je upozorio na specifičan položaj Liburna i razvoj Liburnije kroz povijesna razdoblja s osobitim osvrtom na značenje koje je taj pojam imao u II. i VI. stoljeću. On u ovom članku razmatra vrijeme i razlog nastanka prokuratorske provincije Liburnije, prostor koji je zauzimala, njezino trajanje i položaj u rimskoj državi. Naime, on smatra da sredinom II. stoljeća ime *Liburnia* nije više označavalo samo prostor gdje su u prapovijesti živjeli Liburni nego se proširilo i na prostor Japoda, a kao vjerojatni razlog te promjene navodi povoljan položaj obaju naroda u ranocarskom razdoblju kao i činjenicu da su bili uključeni u isti sudbeni okrug sa sjedištem u Skardoni. Kroz epigrafske i literarne izvore gdje se Liburnija naziva provincijom, Medini teoretizira kako su osobine i ime Liburnije u antici i ranom srednjem vijeku označavali ne samo geografsko-teritorijalni nego i administrativno-teritorijalni pojam. Prema tome bi prvi izvor bili natpisi Lucija Artorija Kasta (*CIL* 3, 1919=8513=12813 i *CIL* 3, 12791=14224) gdje se navodi kako je pokojnik bio *procurator centenarius provinciae Liburniae*. Na temelju tumačenja činjenica iz natpisa autor zaključuje kako je osnivanje prokuratorske provincije bilo dio procesa razvijanja i usavršavanja obrambenog sustava Italije krajem II. stoljeća. On smatra da je situacija u kojoj se našla rimska država za vrijeme vladavine Marka Aurelija i Komoda potakla reorganizaciju strukture provincija, koja je zahvatila i

24. Provincia Liburnia, Diadora, 9, Zadar, 1980, 363-441 + 3 tab. (résumé: Provincia Liburnia)

In this article of monographic character Medini considered specific position of the Liburnians and development of Liburnia through historical periods paying special attention to the meaning of the term in the second and sixth centuries. He considered period and reason for founding the procuratorial province of Liburnia, the area it encompassed, its duration and position within the Roman state. Namely, he believes that in the mid-second century name Liburnia represented not only the region inhabited by the Liburnians in prehistory but it also encompassed the Iapodean region. Probable reason of this change was favourable position of both populations in the early Imperial period and the fact that they belonged to the same judicial district with the seat in Scardona. Through epigraphic and literary sources in which Liburnia was called a province, Medini theorizes that characteristics and name of Liburnia in antiquity and the Early Middle Ages denoted not only geographical-territorial but also administrative-territorial notion. Accordingly the inscriptions of Lucius Artorius Castus (*CIL* 3, 1919=8513=12813 and *CIL* 3, 12791=14224) would be the first source mentioning that the deceased person was *procurator centenarius provinciae Liburniae*. On the basis of interpretation of facts from the inscription the author concludes that foundation of a procuratorial province was part of the process of developing and improving defensive system in Italy by the end of the second century. He believes that the situation in the Roman

Liburniju, osobito organizacijom *praetentura Italiae et Alpium* u koju je možda bio uključen i sjeverozapadni dio Liburnije. Kao potvrdu o djelovanju vojnih jedinica, auxilijarnih četa, u Liburniji, Medini navodi građevinske aktivnosti na području Burnuma i beneficijarijske natpise na osnovi kojih zaključuje da bi u tom mjestu bio i *officium* prokuratora provincije Liburnije. Jedan od izrazitih problema ove teorije predstavlja upravo odnos provincije Dalmacije s provincijom Liburnijom. Osnivanje ove prokuratorске provincije bilo je efektivno upletanje u integritet jedne već postojeće geografsko-upravne jedinice kao i remećenje odnosa cara i Senata, osobito jer je provincija Liburnija vrlo vjerojatno bila pod upravom cara. Medini smatra da je odluka da se izdvoji ovaj prostor, a ne cijela provincija Dalmacija, u sustav obrane Italije donesena na osnovi geografskih i tranzitnih karakteristika provincije i utemeljena na posebnom položaju koje su Liburni uživali u I. i II. stoljeću. Medini navodi i podatak koji donosi Ptolomej Aleksandrijski u svom djelu Geografija, gdje razlikuje dvije oblasti: 1) Dalmaciju, oblast južno od Krke i 2) Liburniju, prostor skardonitanskoga juridičkoga konventa. Zaključno, krajem II. stoljeća kada je, po Mediniju, osnovana provincija *Liburnia* obuhvaćala je teritorij skardonitanskoga juridičkoga okruga približno u granicama koje je on imao pri osnivanju u Augustovo doba. Medini smatra da je provincija tako izdvojena iz jurisdikcije namjesnika provincije Dalmacije i podvrgnuta središnjoj vlasti u Rimu. U razdoblju od II. do VI. stoljeća nema potvrda o postojanju provincije Liburnije, nego je taj

state during the reigns of Marcus Aurelius and Commodus incited reorganization of the province structure, which affected Liburnia, particularly by organization of *praetentura Italiae et Alpium* which might have encompassed north-western part of Liburnia. As a confirmation of activities of military units (auxiliary troops) in Liburnia, Medini mentions building activities in the region of Burnum and beneficiary inscriptions which indicate that *officium* of the procurator of the province of Liburnia might be at Burnum. One of the problems of this theory is relation between the province of Dalmatia and province of Liburnia. Founding of this procuratorial province was effective meddling with integrity of an already existing geographical-administrative unit as well as disturbance of relations between the emperor and the Senate, particularly as the province of Liburnia was most likely under the emperor's government. Medini believes that the decision to include this region, and not the entire province of Dalmatia, into the defensive system of Italy was based on a special position enjoyed by the Liburnians in the first and second centuries. Medini mentions information from *Geographia* by Ptolemaeus of Alexandria who distinguishes between two regions: 1) Dalmatia, region south of the Krka river and 2) Liburnia, region of the Scardonitan judicial district. Finally, at the end of the second century when, according to Medini, the province of Liburnia was founded, it encompassed the territory of the judicial district of Scardona with approximately same boundaries which it had at the time of foundation in the Augustus' era. Medini states that the province was isolated in that way from the jurisdiction of the

prostor u izvorima uklopljen i spada pod jedinstvenu upravu provincije Dalmacije. Medini smatra da se razlozi nestanka ove prokuratorске provincije vjerojatno moraju tražiti u promjeni vladajuće carske dinastije, ali i samoj promjeni povijesnih okolnosti. Podatci Anonimnog Kozmografa iz Ravene, gdje on izričito spominje provinciju Liburniju, važni su za spoznavanje razvoja u VI. stoljeću. Na temelju tog izvora Medini teoretizira o ponovnoj organizaciji Liburnije kao provincije koja bi obuhvaćala dio stare, klasične Liburnije dok bi sjeverozapadni dio Liburnije, Tarsatička Liburnija, bio sastavni dio oblasti provincije. U IV. knjizi Kozmografije provincija Liburnija je oblast s točno određenim teritorijem i gradovima koji joj pripadaju, a opseg tog teritorija razlikuje se od opsega koji bi se mogao pripisati Liburniji iz II. stoljeća, jer se jugoistočna granica pomiče prema Ninu i Karinu. Sva ta pomicanja mogu se povezati s turbulentnim povijesnim zbivanjima u V. i VI. stoljeću i ostrogotsko-bizantskim sukobima, a prevlast u provinciji Liburniji kroz duže bi razdoblje držali Goti s povremenom nominalnom prevlašću Bizanta. Medini zaključuje kako ideju o postojanju provincije Liburnije, administrativno-teritorijalne jedinice gotske države koja je nastala u tijeku prvih godina bizantsko-gotskog rata i vjerojatno trajala do 552. godine, osim povijesnih izvora potvrđuju i istočnogotski arheološki nalazi, osobito oni pronađeni oko Knina. *Liburnia Tarsaticensis* bi tako po Medinijevu tumačenju bila granična oblast provincije Liburnije oko grada Tarsatike i značajan dio sustava za obranu Italije. U Tarsatici se završavao sustav obrambenih

governor of the province of Dalmatia and subjugated to the central government in Rome. In the period from the second to fourth centuries there are no confirmations of the existence of the province of Liburnia, this region belonged to the uniform administration of the province of Dalmatia according to the sources. Medini believes that the reason of disappearance of this procuratorial province must be looked for in the change of ruling Imperial dynasty, as well as the change of historical circumstances. Information of the anonymous cosmographer from Ravenna explicitly referring to the province of Liburnia are important for understanding the development in the sixth century. On the basis of this source, Medini theorizes about reorganization of Liburnia as a province which would encompass a part of the old, classical Liburnia whereas the north-western part of Liburnia (*Liburnia Tarsaticensis*) would have been a part of the province's area. In the fourth book of *Cosmographia* the province of Liburnia is a region with precisely defined territory and belonging cities. The scope of this territory differs from the scope of the second century Liburnia as south-eastern border was moved towards Nin and Karin. All these moves might be related to the turbulent historical events in the fifth and sixth centuries and Ostrogothic-Byzantine fights. Goths were dominant in the province of Liburnia over a longer period with occasional nominal rule of Byzant. Medini concludes that the idea about the existence of the province of Liburnia, as an administrative-territorial unit of the Gothic state, which was formed during the first years of the Byzantine-Gothic war and probably lasted until 552, is confirmed not only by historical sources but

zidova *Claustra Alpium Iuliarum* i iz nje se mogla uspostaviti i kopnena i pomorska veza s gotskim središtem. Medini završava ovaj opsežni rad sa zaključkom kako se postojanje administrativno-teritorijalne jedinice, provincije Liburnije, u sastavu gotске države, temeljilo na osnovama prokuratorske Liburnije iz II. stoljeća, a ideja im je u osnovi bila ista, zaštititi centar moći i vlasti.

Usprkos činjenici da se o ovoj temi još uvijek burno raspravlja u znanstvenim krugovima, Mediniju se ne može osporiti njegova sposobnost da sustavno i korektno obradi epigrafski materijal i iz tih izvora izvuče veliku količinu podataka povezujući razdoblja od antike do ranog srednjeg vijeka.

25. Uloga oslobođenika u životu Narone, Dolina rijeke Neretve od prethistorije do ranog srednjeg vijeka. Znanstveni skup, Metković, 4-7. X. 1977. (Izdanja HAD-a, sv. 5), Split, 1980, 195-206. (summary: The Role of Freedmen in the Life of Narona)

Uloga oslobođenika u životu svakoga većeg naselja bila je iznimno važna. Medini o toj problematici piše vrlo zanimljiv članak u kojem na osnovi natpisa koji su podrijetlom iz Narone određuje položaj oslobođenika i njihovu ulogu u životu grada. Medini navodi da su za pojavu i razvoj oslobođeničkog sloja bili iznimno važni ekonomski i etnički čimbenici kao i status grada i njegove dimenzije. Sistematizacijom i analizom podataka došlo se do zaključka kako su i ropstvo i oslobođenici bili kao masovne pojave

also by the Ostrogothic archaeological finds, particularly the ones found in the surroundings of Knin. According to Medini *Liburnia Tarsaticensis* would have been a boundary region of the province of Liburnia in the surroundings the city of Tarsatica and an important part of the defensive system of Italy. System of defensive walls *Claustra Alpium Iuliarum* ended in Tarsatica from which it was easy to reach Gothic center by land or sea. Medini ends this comprehensive article with a conclusion that the existence of the administrative-territorial unit, province of Liburnia within Gothic state was based on the bases of the procuratorial Liburnia from the second century with the same idea of protecting the center of ruling power.

Despite the fact that this theme has still been a subject of discussions in scholarly circles, Medini analyzed epigraphic material systematically and correctly, extracting from these sources great amount of information in an attempt to connect periods from antiquity to the Middle Ages.

25. Uloga oslobođenika u životu Narone, Dolina rijeke Neretve od prethistorije do ranog srednjeg vijeka. Znanstveni skup, Metković, 4-7. X. 1977. (Izdanja HAD-a, sv. 5), Split, 1980, 195-206. (summary: The Role of Freedmen in the Life of Narona)

The role of freedmen in life of every larger settlement was exceptionally important. Medini wrote an exceptionally interesting article about this theme in which he uses inscriptions originally from Narona to determine the position of a freedman and his role in the life of the city. Medini states that economic and ethnical factors

razvijeni samo u najvećim urbanim središtima, od kojih se ističu Jader, Naronna i Salona, gdje bi čak i do 50 posto pučanstva moglo biti robovskog podrijetla. Ipak, takva situacija nije prisutna u drugim većim naseljima. Medini je upravo u ovom članku postavio tezu da je u Naroni uloga oslobođenika bila bitno različita nego u nekim drugim urbanim središtima, a to se posebno odnosi na mogućnosti ulaska u gradsku upravu. Začetak tog razvoja javlja se već sredinom I. st. prije Krista, kada u Naroni postoji zajednica rimskih građana, a u to se vrijeme datira i natpis (*CIL* 3, 1820 = *CIL* 3, 8423 = *CIL* 1, 2291 [+ str. 1112]) koji dokazuje snažan i ran utjecaj liberta na području Ilirika, jer se navode četiri magistrata Narone od kojih su dva oslobođeničkog statusa. Medini tako smatra da je u Naroni postojao znatan broj oslobođenika već u kasnorepublikansko vrijeme, što je vjerojatno rezultat razvijene trgovine koja se odvijala upravo iz Narone prema unutrašnjosti Dalmacije. Gotovo jednaki udjel oslobođenika i kolonista-zemljoposjednika u službama izvršne vlasti kao i činjenica da su oslobođenici već u prvoj generaciji mogli posjedovati zemljište i u društvenom se statusu gotovo izjednačiti s patronom, po Mediniju bi mogli biti posljedica ratne situacije, ali vrlo su vjerojatno osnove tog pojavi bile ekonomskoga karaktera. Kupnja zemlje bila je važan čimbenik u procesu cjelovite društvene afirmacije koji je omogućio da se potomci najbogatijih liberta i pravno izjednače s municipalnom aristokracijom. Kao još jedan dokaz visoke društvene pozicije oslobođenika Medini razmatra i podatak o

as well as the status of the city and its dimensions were exceptionally important for appearance and development of the social class of libertines. Systematization and analysis of the data led to conclusion that slavery and freedmen were massive phenomena developed only in the largest urban centers such as *Iader*, *Naronna* and *Salona* where up to 50% of population might have been descendants of slaves. However such situation was not recorded in other larger settlements. In this article Medini proposed a thesis that the role of freedmen in Naronna was significantly different than in some other urban centers, particularly in relation to the possibility of entering the city administration. The beginning of such development appeared as early as the mid-first century BC when a community of Roman citizens was present in Naronna. An inscription (*CIL* 3, 1820 = *CIL* 3, 8423 = *CIL* 1, 2291 [+ p. 1112]) which testifies to strong and early influence of freedmen in Illyricum is dated to the same period. In this inscription four magistrates from Naronna were mentioned two of which were freedmen. Medini's opinion is that there was a number of freedmen as early as the Late Republican period which was probably a result of developed trade from Naronna towards the interior of Dalmatia. Ratio of freedmen and colonists-land owners in the offices of the executive power was almost identical, and a freedman could possess land in the first generation becoming equal in social sense with a patron. According to Medini these might have been consequences of the war situation, but it is more likely that causes of this phenomenon were of economic character. Land purchase was an important factor in the process of complete social affirmation which enabled descendants of the

bijegu Ciceronova roba u Naronu te iznosi tezu kako je taj rob hotimice izabrao taj grad upravo na osnovi boljeg položaja liberta u toj sredini. Iako je broj oslobođenika velik i u razdoblju nakon osnutka kolonije, što se osobito dobro vidi po broju natpisa od osnutka kolonije pa do kraja II. stoljeća, u tom razdoblju u Naroni liberti nemaju više udjela u gradskoj upravi. Umanjivanje uloge oslobođenika u korist municipalne aristokracije vidljivo je i po tome što se na čelu augustala nalazi slobodnorodena osoba. Medini natpise tog razdoblja koji spominju oslobođenike dijeli na tri grupe: natpisi s imenima carskih oslobođenika, natpisi s imenima vojničkih oslobođenika te natpisi gdje oslobođenici nose italske gentilicije, koji su i najbrojnija grupa. Iako više ne obavljaju upravne funkcije, oslobođenički je sloj i dalje većinom zadržao dominantne ekonomske i društvene funkcije, a Medini smatra da je velik broj oslobođenika vodio poslove patronima koji se nisu niti nalazili u Naroni nego su tamo imali svoje „podružnice“. Zbog takvih okolnosti oslobođenici su u Naroni mogli lakše steći priznanje unutar društva. S vremenom i vjerojatno u skladu sa svojom gospodarskom snagom oni ponovno osvajaju znatan udio u političkoj vlasti, što se nije događalo u drugim rimskim kolonijama na istočnoj obali Jadrana. Medini smatra da su dva najvažnija društveno-ekonomska sloja imala različite izvore zarade (zemljišni posjed – trgovina), a udaljenost posjeda od grada i vile rustike u udaljenim dijelovima agera utjecale su na zadržavanje i nastavljanje aktivne društvene uloge oslobođenika u gradu. Također, u

richest freedmen to become equal with municipal aristocracy legally. As another proof of high social position of the freedmen, Medini considers an information about the escape of Cicero's slave to Naron and proposes a thesis that this slave chose Naron purposefully due to better position of the freedmen in this community. Although the number of freedmen was great also in the period after the colony was founded, which is reflected very well in the number of inscriptions from the foundation of the colony until the end of the second century, in that period freedmen no longer participated in the city administration in Naron. Diminishing of the freedmen's role in favour of the municipal aristocracy is also reflected in the fact that a free person, not a freedman was at the head of augustales. Medini classified inscriptions from that period mentioning freedmen into three groups: inscriptions with the names of imperial freedmen, inscriptions with the names of military freedmen and inscriptions in which freedmen bear Italic gentilicia, which are the most numerous. Although they no longer performed governing functions, freedmen mostly retained dominant economic and social functions. Medini believes that a great number of freedmen were handling jobs for patrons which were even not at Naron but they had their "branch-offices". Due to such circumstances freedmen in Naron could more easily win recognition within society. Over the course of time and probably in accordance with their economic power they regained considerable portion in the political power, which did not happen in other Roman colonies on the eastern Adriatic coast. Medini believes that two most important social-economic classes had different sources of income (land estates – trade), and

Naroni je veća koncentracija natpisa gdje osobe nose gentilicij *Publicius* nego u bilo kojem drugom gradu u provinciji Dalmaciji, što bi upućivalo i na velik broj oslobođenika zajednica (municipija, kolonija).

Uloga oslobođenika u Naroni vidljiva je i u religijama, tj. naglašeno je štovanje Merkura i Libera koji nije bio štovan samo kao bog plodnosti nego i zbog homofonije *liber*-slobodan, a štovanje careva kao božanstava u Naroni je brzo prihvaćeno. Svi argumenti koje je Medini naveo dokazuju znatnu ekonomsku snagu i visoke društvene pozicije oslobođenika u Naroni i upućuju na poseban položaj koji su oslobođenici zauzimali u naronitanskom društvu već od sredine I. stoljeća prije Krista.

26. Sabazijev kult u rimskoj provinciji Dalmaciji, *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku*, 74, Split, 1980, 67-88 + 2 tab. (summary: Sabazius' Cult in the Roman Province of Dalmatia)

Nalazi koji potvrđuju sabazijačku religiju u provinciji Dalmaciji nisu brojni, ali su ikonografski specifični. Kroz nalaze jedinstvenoga kalupa koji prikazuje Sabazija u edikuli ali i kroz ostali sitni materijal, Medini je sustavno raščlanio i prikazao elemente sabazijačkog kulta. Od spomenika se ističu zavjetni žrtvenik iz Enone u Liburniji, gdje je Jupiter Sabazije sinkretiziran s autohtonim Iikom, i zavjetna ruka od bronce iz Sasa na području antičke Domavije, a od sitnog materijala Medini ističe skupinu koštanih igala s prikazom ruke oko koje je ovijena zmija i

that the distance of the estate from the city and rustic villa in the distant parts of ager affected maintaining and continuing active social role of the freedmen in the city. Furthermore, there is greater concentration of the inscriptions with gentilicium *Publicius* in Naronia than in any other city in the province of Dalmatia, indicating the great number of freedmen of the communities (municipia, colonies).

The role of the freedmen in Naronia is reflected in religions as well i.e. there is emphasized veneration of Mercury and Liber who was not honored only as a god of fertility but also due to homophony *liber* – free, and honoring emperors as gods was quickly accepted in Naronia. All arguments listed by Medini testify to considerable economic power and high social positions of the freedmen in Naronia and indicate special position of the freedmen in Naronitan society as early as the mid-first century BC.

26. Sabazijev kult u rimskoj provinciji Dalmaciji, *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku*, 74, Split, 1980, 67-88 + 2 tab. (summary: Sabazius' Cult in the Roman Province of Dalmatia)

Finds confirming Sabaziac religion in the province of Dalmatia are scarce, but iconographically specific. Through finds of a unique mold depicting Sabazius in an aedicule, and through other small finds Medini systematically analyzes and presents elements of the Sabaziac cult. Out of monuments related to this cult there is a votive altar from Aenona in Liburnia, in which Jupiter Sabazius was syncretised with autochthonous Iik, a bronze votive hand from Sase in the region of ancient Domavia. Out of

prije spomenuti kalup s negativom prikaza Sabazija u edikuli. Ipak, u starijim izvorima, ovaj je spomenik atribuiran egipatskom Serapisu pa stoga Medini detaljno analizira sve ikonografske osobine nalaza i zaključuje da većina elemenata upućuju na ikonografiju frigijskog, a ne egipatskog božanstva. Medini kao odlučujući element koji određuje sabazijačku narav ovog prikaza navodi stav božanstva oslonjenog desnom nogom na glavu ovna koji ima analogije u ikonografiji Jupitera Sabazija i rezultat je mješavine klasičnih i orijentalnih elemenata, te kratki hiton koji nosi, a koji nije karakterističan za Serapisa. Kao analogiju ovom prikazu Medini navodi dvije brončane pločice iz Rima i jednu iz Ampuriasa u Hispaniji, na kojima Sabazije ima isti položaj i isto odijelo. Osim ovih elemenata, na kalupu se nalaze i drugi simboli kao borova šišarka, ovnujska glava, zmija, stablo, orao s munjom i *kalathos*, a Medini ih sve osim kalatosa pripisuje sabazijačkom kultu, iako napominje da se ti ikonografski simboli u drugim okolnostima mogu pripisati i nekim drugim božanstvima. *Kalathos* ne spada pod ikonografiju sabazijačkog kulta pa stoga Medini pretpostavlja da je to naznaka sinkretizma sa Serapisom, u čijoj se ikonografiji taj element gotovo obvezno javlja. Činjenica da je kalup otkriven u hramu kapitolijske trijade dokazuje da su se vrlo vjerojatno brončane (možda i srebrne) pločice lijevale na prostoru hrama. U znanosti su se te pločice atribuirale svećeničkim insignijama, ali prema jednoj teoriji služile su kao dijelovi dijademe, a prema drugoj bile su položene na grudi svećenika. Na osnovi

small finds Medini singles out group of bone needles with a representation of hand with entwined snake and the aforementioned mold with a negative of Sabazius' depiction in an aedicule. However, in some older sources this monument was attributed to the Egyptian Serapis. Therefore Medini thoroughly analyzed all iconographic characteristics of the find and concluded that most elements indicate to iconography of Phrygian, not Egyptian deity. The decisive element determining Sabaziac character of this depiction is the posture of the deity resting on the head of a ram with his right foot which has analogies in the iconography of Jupiter Sabazius representing a mixture of classical and Oriental elements. A short chiton on the deity is another argument in favour of the Sabazius' theory, as it was not characteristic of Serapis. As an analogy for this depiction Medini mentions two bronze plaques from Rome and one from Ampurias in Hispania, in which Sabazius had the same position and the same clothes. In addition to these elements, on the mold are other symbols such as pine cone, ram's head, snake, tree, eagle with a lightning and *kalathos*. Medini ascribed all these elements except for *kalathos* to the Sabaziac cult, though he pointed out that these iconographic symbols can be ascribed to some other deities. *Kalathos* does not belong to the iconography of the Sabazius' cult which is why Medini assumes that it might be a clue of syncretism with Serapis in whose iconography this element is almost obligatory. The fact that the mold was discovered in the temple of the Capitoline Triad testifies to the fact that most likely bronze (perhaps also silver) plaques were cast in the temple area. In scholarly circles these plaques were attributed to priests' insignia, but according to one

analogija Medini zaključuje kako je kalup iz Jadera bio upotrebljavan za izradu kulturnih objekata namijenjenih sabazijačkim svećenicima, ali i mistima koji su bili upućeni u tajne sabazijačke doktrine i koji su ih nosili na prsima pri izvođenju obreda. Iako sam kalup ne daje sigurne kronološke oslonce za datiranje, autor ga na osnovi razvoja religijskih struktura u Jaderu smješta u II. ili najkasnije u početak III. stoljeća. Nosioći ovog kulta u provinciji Dalmaciji bili su orijentalci, oslobođenici, robovi, trgovci, zanatlije i vojnici, ali postoje indicije da su sudjelovali i autohtoni stanovnici. Najvažnije indicije koje upućuju na sudjelovanje autohtonog stanovništva u Sabazijevu kultu mogu se pronaći u imenu sinkretiziranog božanstva na žrtveniku posvećenom Jupiteru Sabaziju Iiku iz Enone, kao i u smještaju tog žrtvenika na prostor željeznodobne nekropole na Ždrijcu gdje su se od najstarijih vremena obavljali pogrebni rituali. Medini na osnovi ovih zaključaka povezuje karakter autohtonog božanstva s idejom stvoriteljskog božanstva nalik Jupiteru. Sabazijev se kult u Jaderu organizirao zahvaljujući stapanju s rimskim Jupiterom, ali Medini smatra da se nije mogao afirmirati prije metroačke religije, a kako je gradnja metroačkog svetišta datirana u kraj I. ili početak II. stoljeća, onda bi sabazijački kult u Jaderu nastao nakon početka II. stoljeća i trajao sve do sredine III. stoljeća.

theory they were used as parts of a diadem, and according to another they were laid on the priest's chest. On the basis of analogies Medini concludes that the mold from Iader was used for making cult objects intended for Sabaziac priests, and for mystics acquainted with secret Sabaziac doctrines who carried them on the chest while rituals were performed. Although the mold does not offer certain chronological indicators for dating, the author dates it to the second or early third centuries at the latest on the basis of the development of religious structures in Iader. Representatives of this cult in the province of Dalmatia were Orientals, freedmen, slaves, merchants, artisans and soldiers, but there are indications that local residents also took part in the cult. The most important indications of the participation of the autochthonous population in the Sabazius' cult can be found in the name of syncretized deity on the altar dedicated to Jupiter Sabazius Iik from Aenona as well as in the location of this altar in the area of the Iron Age necropolis in Ždrijac where funerary rituals were performed long before the Romans. On the basis of these conclusions Medini relates the character of autochthonous deity with the idea of god-creator such as Jupiter. Sabazius' cult in Iader was organized owing to syncretism with the Roman Jupiter, but Medini's opinion is that it could not have been affirmed before the Metroac religion. As building of the Metroac sanctuary was dated to the late first or early second centuries, Sabazius' cult in Iader might have been organized after the beginning of the second century lasting until the mid-third century.

1981.

27. Maloazijske religije u rimskoj provinciji Dalmaciji, doktorska disertacija (rukopis), Filozofski fakultet u Zadru, Zadar, 1981, 674 str. + 91 t.

U svojoj je opsežnoj disertaciji Medini obradio sve relevantne dokumente i spomenike vezane uz maloazijske kultove u rimskoj provinciji Dalmaciji. Za sve te religije utvrdio je smjerove širenja i utjecaje, vjerske centre i organizaciju, a osobito se koncentrirao na metroačku religiju, za koju smatra da je najznačajniji maloazijski duhovni pokret u rimskoj državi kasnorepublikanskog i carskog vremena. Medini se zalaže za ranu pojavu metroačkog kulta u provinciji Dalmaciji, a glavnim utjecajem i poticajem širenju te religije smatra vojnike koji su bili podrijetlom iz Male Azije. U disertaciji Medini daje prvo ikonografiju božanstava, gdje obrađuje Kibelu i Atisa zasebno, Kibelu i Atisa prikazane zajedno i Kibelu s drugim božanstvima, a prikazuje Atisa je, na osnovi kipova, reljefa i aplika, podijelio u više ikonografskih tipova. Nadalje, obrađuje osobine i razvoj metroačke religije, i to kroz svetišta, svećenike i organizaciju kulta, oblike i sadržaje kulta, vjernike i udruženja vjernika, veze s drugim kultovima i religijama te kroz pitanja razvoja metroačke religije u IV. stoljeću uz osobiti osvrt na odnos s kršćanstvom. Upravo mu metroačka religija i čini najveći dio disertacije. Jupitera Dolihena (*Iuppiter Dolichenus*) i sabazijačku religiju obrađuje u manjem opsegu, a

1981

27. Maloazijske religije u rimskoj provinciji Dalmaciji, doktorska disertacija (rukopis), Filozofski fakultet u Zadru, Zadar, 1981, 674 str. + 91 t. (Religions from Asia Minor in the Roman province of Dalmatia)

In his comprehensive doctoral dissertation thesis Medini analyzes all relevant document and monuments related to cults from Asia Minor in the Roman province of Dalmatia. For all these religions he determines directions of dissemination and influences, religious centers and organization, concentrating particularly on the Metroac religion for which he believes that it was the most important spiritual movement from Asia Minor in the Roman state in the Late Republican and Imperial period. Medini believes that the Metroac cult appeared quite early in the province of Dalmatia. He thinks that soldiers originally from Asia Minor were the main influence and impetus to spreading of this religion. First he presents the iconography of deities, analyzing Cybele and Attis separately, Cybele and Attis depicted together, and Cybele with other deities. He classifies depictions of Attis into several iconographic types on the basis of statues, reliefs and appliqués. He analyzes characteristics and development of the Metroac religion through sanctuaries, priests and cult organization, forms and contents of the cult, believers and believer associations, relations with other cults and religions. He paid attention to development of the Metroac religion in the fourth century with special consideration of relation with Christianity. Metroac religion makes the biggest

nakon zaključnih razmatranja daje katalog epigrafskih spomenika organiziranih prema mjestu nalaza.

1982.

28. Kult Jupitra Dolihena u rimskoj provinciji Dalmaciji, *Godišnjak ANUBiH*, XX(18), Sarajevo, 1982, 53-90. (résumé: Le culte de Jupiter Dolichenus dans la province romaine de Dalmatie)

U nastajanju teologije Dolihena, božanstva maloazijskog podrijetla, sudjelovali su kultovi raznih naroda Male Azije i Bliskog istoka. Pri sinkretizaciji s vrhovnim božanstvom rimske religije Jupiterom isticala se njegova kvaliteta božanstva univerzalnoga karaktera, točnije, nebeskog i solarnog boga. Kompleksne karakteristike ovog božanstva privukle su pozornost i Julijana Medinija pa ih je stoga on u ovom članku minuciozno raščlanio i prikazao razvoj i širenje ovog kulta na prostoru provincije Dalmacije. Širenje dolihenske religije nastupilo je u I. stoljeću, a spajanjem Dolihena s Jupiterom religija se proširila u sve provincije rimske države, osobito uz pomoć vojnika koji su ga posebno često štovali. U provinciji Dalmaciji otkriveno je šest epigrafskih spomenika koji potvrđuju prisutnost kulta, od kojih se većina smješta u razdoblje od sredine II. do sredine III. stoljeća. Spomenici su koncentrirani u nekoliko regija, oko Narone i Salone, u zaleđu oko Vrlike, u Lici u Arupiju i Metulu te u Bosni u Maslovarama. Prva zajednica vjernika

part of the dissertation. Jupiter Dolichenus (*Iuppiter Dolichenus*) and Sabaziac religion were analyzed less extensively. After the final considerations he provides a catalogue of epigraphic monuments organized on the criterion of the findspot.

1982

28. Kult Jupitra Dolihena u rimskoj provinciji Dalmaciji, *Godišnjak ANUBiH*, XX(18), Sarajevo, 1982, 53-90. (résumé: Le culte de Jupiter Dolichenus dans la province romaine de Dalmatie) (The cult of Jupiter Dolichenus in the Roman province of Dalmatia)

Cults of different populations from Asia Minor and the Near East participated in the formation of theology of Dolichenus, a deity originally from Asia Minor. In syncretization with the main deity of the Roman religion, Jupiter, his characteristic of a universal deity was emphasized, or more precisely, of a celestial and solar god. Complex characteristics of this deity attracted attention of Julijan Medini so he analyzed them minutely in this article. He also presented spreading of this cult in the province of Dalmatia. Spreading of the Dolichenian religion took place in the first century, and after Dolichenus was syncretized with Jupiter, religion spread to all provinces of the Roman state, particularly owing to soldiers who often honored him. In the province of Dalmatia six epigraphic monuments were discovered confirming presence of the cult. Most of these monuments were dated to the period around second to mid-third centuries. The monuments are concentrated in several regions: around

tako bi bila organizirana u Naroni i Saloni, prije kraja II. stoljeća, a nositelji bi bili trgovci sirijskog i orijentalnog podrijetla, ali i vojnici, oslobođenici i članovi municipalne aristokracije. Iako je prostorno bio dobro rasprostranjen, kult sam po sebi nije izašao iz kruga doseljenika orijentalnog podrijetla. Medini osobito detaljno pristupa analizi ikonografskih prikaza na žrtveniku iz Maslovara, jer je taj prikaz netipičan za cjelokupni opus spomenika posvećenih Jupiteru Dolihenu u provinciji Dalmaciji. U žustroj raspravi u znanstvenoj zajednici o atribuciji prikaza na spomeniku, Medini je zauzeo stajalište da je orao na prikazu supstitucija samog božanstva, Jupitera Dolihena, a Kastori imaju nižu položajnu i sadržajnu poziciju i vjerojatno simboliziraju božanske pratioce, pomoćnike i zaštitnike dedikanta. Prema okolnosti nalaza – žrtvenik je pronađen u sloju troske na lokalitetu Majdanište – autor zaključuje da je kult dospio u tu regiju s orijentalcima koji su se doselili kada je u antici intenzivno nastavljena eksploatacija željezne rude, a sam kult ostao je duže vremena popularan upravo zbog činjenice da je i samo božanstvo bilo povezano s proizvodnjom željeza, dok su Kastori osiguravali stabilnost, snagu i trajnost rudnih slojeva.

29. Salonitanski arhigalat, Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru, 20(9), Zadar, 1980/1981 (1982), 15-28. (summary: The Archigallus of Salona)

Narona and Salona, in the hinterland near Vrlika, in Lika in Arupium and Metulus, and in Bosnia in Maslovare. The first community of believers was organized in Narona and Salona, before the end of the second century. The representatives were merchants of Syrian and Oriental origin as well as soldiers, freedmen, and members of the municipal aristocracy. Although it was very widespread in spatial sense, the cult itself never spread out of the circle of Oriental settlers. Medini approached analysis of the iconographic depictions on the altar from Maslovare very thoroughly, as this depiction was not typical for the entire assemblage of monuments dedicated to Jupiter Dolichenus in the province of Dalmatia. In a lively discussion in a scholarly community about the attribution of the depiction on the monument, Medini took a position that the eagle on the depiction is a substitute of the deity, Jupiter Dolichenus, and Castors have lower positional and substantial position probably symbolizing divine companions, assistants and protectors of dedicants. On the basis of the circumstances of the find – the altar was found in a slag layer on the Majdanište site, the author concluded that the cult reached this region together with the Orientals who settled there when exploitation of iron ore was intensively continued in antiquity. The cult remained popular for a long time due to the fact that the deity was related to iron production whereas Castors secured stability, strength and constancy of ore layers.

29. Salonitanski arhigalat, Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru, 20(9), Zadar, 1980/1981 (1982), 15-28. (summary: The Archigallus of Salona)

Medini u ovom članku raspravlja o postojanju salonitanskog arhigalata. Jedini podatak koji svjedoči o njegovu postojanju nadgrobni je natpis Lucija Barbunteja Demetrija (*Lucius Barbunteius Demetrius*) gdje se spominje i trajanje funkcije koju je on obavljao. Medini navodi da je upravo Salona bila središte metroačkog kulta, a to potvrđuje i velik broj spomenika i nalaza. Među njih svakako spada i nalaz nadgrobnog spomenika Lucija Barbunteja Demetrija, salonitanskog arhigala koji je nađen u Jaderu. S obzirom na to da je natpis izgubljen, pri interpretaciji nalaza moguće je koristiti jedino tekst koji je svojedobno bio prepisan. Natpis je iznimno zanimljiv upravo jer je jedinstven na širem području provincije. S obzirom na činjenicu da je arhigal bio vodeći svećenik metroačkih vjernika i zbog rijetkosti takvih natpisa na širem području, Medini smatra da je točna interpretacija ovog nalaza presudna. Navodi da su svojstva arhigalske funkcije, osim položaja prvosvećenika, bili i funkcija proroka i voditelja inicijacije novih vjernika, a osobito je značajna njegova uloga u taurobolijama. Navedene funkcije upućuju na to da je mjerodavnost arhigala obuhvaćala sve metroačke zajednice koje su postojale u Saloni i njezinu ageru, a možda i izvan granica salonitanskog agera. Važna je i činjenica da se institucija arhigalata u zapadnom dijelu rimske države uvela za Antonina Pija, a dokazuju je otkriveni arhigalski natpisi, među kojima nema niti jednog datiranog prije 160. godine. Na osnovi tih zaključaka može se utvrditi da je *terminus post quem* za osnivanje salonitanskog arhigalata nakon 160. godine. Kao još

In this article Medini discusses the existence of the archigallus of Salona. The only information testifying to his existence is a funerary inscription of Lucius Barbunteius Demetrius mentioning the duration of the function he performed. Medini states that Salona was a center of the Metroac cult which was confirmed by a great number of monuments and finds. Funerary monument of Lucius Barbunteius Demetrius belongs to this group. He was the archigallus of Salona. Since the inscription was lost, text can only be interpreted on the basis of a transcript. The inscription is exceptionally interesting because it is unique in the wider region of the province. Considering the fact that the archigallus was the head priest of Metroac believers and due to rarity of such inscriptions in the wider area, Medini believes that exact interpretation of this find was crucial. Characteristics of the archigallus function were, in addition to position of the head priest, function of a prophet and leader of initiation of new believers, with particularly important role in taurobolia. Mentioned functions indicate that competence of archigallus encompassed all Metroac communities existing in Salona and its ager, and perhaps also outside Salonitan ager. It is important to mention that the institution of archigallate in the western part of the Roman state was introduced during Antoninus Pius. None of the inscriptions with mention of archigallus from this part of the Empire was dated prior to 160 AD. On the basis of these conclusions we can say that *terminus post quem* for founding the Salonitan archigallate was after 160 AD. The aforementioned inscription was used by Medini as another basis for determining dating

jednim temeljem utvrđivanja datacije osnutka i trajanja salonitanskog arhigalata Medini se koristi i gore spomenutim natpisom. Na osnovi njegovih onomastičkih karakteristika smatra da spomenik nije mogao biti postavljen kasnije od početka III. stoljeća te bi tako salonitanski arhiglat sigurno postojao u razdoblju od 60-ih godina II. do prvih desetljeća III. stoljeća.

O trajanju arhigalske funkcije Lucija Barbunteja Demetrija postoji više teorija. Graillot i Vermasseren smatraju da je *Lucius Barbunteius Demetrius* bio salonitanski arhigal 58 godina, tj. od svoje 17. do 75. godine života, dok Suić smatra da je ta funkcija trajala 17 godina. Medini se priklanja Suićevu mišljenju prema kojem bi Lucije Barbuntej Demetrije bio arhigal 17 godina, i to od svoje 58. do 75. godine života.

Osobine imena salonitanskog arhigala upućuju na njegovo orijentalno podrijetlo i vrlo vjerojatno na njegov oslobođenički status. Medini zaključuje kako su Lucije Barbuntej Demetrije i njegova oslobođenica Talusa Kalistera bili članovi metroačke zajednice koja je postojala u Saloni i prije početka 60-ih godina II. stoljeća, kada je utemeljena institucija salonitanskog arhigalata, a koja je imala utjecaja i izvan agera Salone. Tu tvrdnju po njemu dokazuje i činjenica da je natpis nađen u Jaderu, gdje je po Mediniju taj arhigal vjerojatno vršio neke dužnosti.

30. Okrugli stol o knjizi M. Suića “Zadar u starom vijeku”, *Zadarska revija*, 31, br.5-6, Zadar, 1982, 518-523.

of the foundation and duration of the Salonitan archigallate. On the basis of its onomastic characteristics he believed that the monument could not have been set up later than the early third century so that the Salonitan archigallate definitely had existed in the period from the 60s of the second century to the first decades of the third century.

There are several theories about the duration of archigallate function of Lucius Barbunteius Demetrius. Graillot and Vermasseren believe that Lucius Barbunteius Demetrius was a Salonitan archigallus for 58 years i.e. from his 17th to 75th year whereas Suić holds an opinion that the function lasted for 17 years. Medini supports Suić's opinion according to which Lucius Barbunteius Demetrius was an archigallus for 17 years, from his 58th to 75th year.

Name characteristics of the archigallus of Salona indicate to his Oriental origin and most likely libertine status. Medini concludes that Lucius Barbunteius Demetrius and his freedwoman Talusa Calistera were members of the Metroac community which existed in Salona even before the beginning of the 60s of the second century when an institution of the Salonitan archigallate was established, which was influential even outside Salona's ager. According to Medini this statement is confirmed by the fact that the inscription was found in Iader where this archigallus probably performed some duties.

30. Okrugli stol o knjizi M. Suića “Zadar u starom vijeku”, *Zadarska revija*, 31, br.5-6, Zadar, 1982, 518-523. (Round table on the book “Zadar in antiquity” by M. Suić)

Na Filozofskom fakultetu u Zadru 11. svibnja 1982. godine održan je okrugli stol o knjizi Mate Suića, *Zadar u starom vijeku*, u organizaciji Odsjeka za arheologiju i Zavoda za povijesne znanosti Fakulteta. U ovom sažetom prikazu događanja tijekom tog skupa Medini je naveo najvažnije sudionike i njihove komentare o kvaliteti ove knjige. U radu ovog skupa aktivno su sudjelovali arheolozi, povjesničari, urbanisti, dok je radu predsjedao Julijan Medini.

Prema Mediniju temeljna kvaliteta ove knjige je metodološki postupak koji je autor primijenio obradivši povijesne probleme upotrebom svih raspoloživih izvora. Medini zaključuje da ova knjiga nije samo pregled povijesti grada Zadra u antici nego je i pregled povijesti sjeverne Dalmacije te suvremena interpretacija prapovijesnih razdoblja i nekih aspekata antičke povijesti Liburnije, a osobito su važne i rasprava o Jadasinima kao stanovnicima liburnskog Jadera kao i sinteza o dometima i rezultatima Cezarova prokonzulata u Iliriku. Također je i sintetizirao jedno od najviše obrađivanih pitanja starog vijeka, a to je širenje rimskog građanskog prava u Liburniji s posebnim osvrtom na njegove društvenoekonomske i kulturne dimenzije.

Nakon svog osvrta na vrijednost Suićeve knjige Medini navodi i komentare B. Gabričevića, koji je povukao paralelu u metodološkom i sadržajnom pogledu između dviju Suićevih knjiga, *Antički grad na istočnom Jadranu* i *Zadar u starom vijeku*, kao i primjedbe Zaninovića i Selema. Cambi je ocijenio Suićevu knjigu kao odličan rad u

At the Faculty of Philosophy in Zadar, on May 11, 1982, a round table was held on the book by M. Suić *Zadar in antiquity* in organization of the Department of Archaeology and Institute of Historical Sciences of the Faculty. In this short review of events during the conference, Medini listed the most important participants and their comments on the quality of this book. Archaeologists, historians, and urbanists participated in this conference, with Julijan Medini as the chairman.

According to Medini the main quality of this book is the methodological procedure which the author applied analyzing historical problems with use of all available sources. Medini concluded that this book is more than just an overview of history of the city of Zadar in antiquity but it is also an overview of history of northern Dalmatia and a contemporary interpretation of prehistoric periods and some aspects of ancient history of Liburnia. Discussion on Jadasini as residents of Liburnian Iader is particularly important as well as synthesis on achievements and results of Caesar's proconsulate in Illyricum. He also synthesized one of the most frequently discussed questions of antiquity – spreading of the Roman citizenship in Liburnia with particular consideration of its social, economic and cultural dimensions.

After his own review of the importance of Suić's book, Medini mentioned comments by M. Zaninović, P. Selem and B. Gabričević who compared two Suić's books *Ancient city in the eastern Adriatic* and *Zadar in antiquity* in methodological and substantial sense. Cambi evaluated Suić's book as an excellent work on ancient history, but he also said that some problems were exaggerated, and others were

antičkoj povijesti, ali je i naveo da je predimenzionirao jedne probleme, dok se s drugima nije dovoljno pozabavio, osobito što se tiče kasne antike. Medini nadalje navodi dodatne prezentacije kao i komentare J. Beloševića te opisuje tijek daljnje diskusije o stupnju i potrebi veće iskorištenosti materijalne kulture kao izvora za antičku povijest. Na kraju je i Suić prezentirao svoju koncepciju i metodologiju pri izradi ovog djela te je naglasio da je knjiga pisana za prosječno obrazovanog čovjeka i širu javnost. Medini je u radu prenio i Suićeve komentare na kritičke osvrte koje su mu uputili kolege na ovom okruglom stolu.

1983.

31. Ein taurobolisches Objekt und das Ritual auf Zecovi, *Archaeologia Iugoslavica*, 20-21, Beograd, 1980/1981 (1983), 96-102.

U ovom članku Medini iznosi mišljenje da je jama u Zecovima, u dolini Sane kod Prijedora, bila mjesto taurobolijskih žrtvi. On navodi da se takva kulturna mjesta vrlo rijetko pronalaze, a ovo je osobito zanimljivo jer su istraživanja i dokumentacija bili iznimno iscrpno vođeni (vodio ih je A. Benac). Medini vremenski determinira građevinu u IV. stoljeće i daje opis i rekonstrukciju kulturnog objekta koji je u stvari bila jama nepravilnih, ukošenih stijenki. Medini uočava kako je građevina sama po sebi imala dvije faze izgradnje i daje aproksimativni opis tauroktonije koja se vjerojatno odvijala u tom kulturnom prostoru. Žrtvena životinja

neglected, particularly regarding Late Antiquity. Medini continued by mentioning other presentations and comments by Belošević. He described the course of discussion about the level and need of greater utilization of material culture as a source for ancient history. Finally Suić presented his concept and methodology in writing this book and emphasized that the book was written for a man of average education and a wider readership. Medini also reported about Suić' comments on critical reviews by colleagues at this round table.

1983

31. Ein taurobolisches Objekt und das Ritual auf Zecovi, *Archaeologia Iugoslavica*, 20-21, Beograd, 1980/1981 (1983), 96-102.

In this article Medini took a view that a pit in Zecovi, in the Sana river valley near Prijedor was a place of taurobolium sacrifice. He mentions that such cult places were very rarely found, and this one was particularly interesting since the research and documentation were exceptionally thorough (under the direction of A. Benac). Medini dates the building to the fourth century and gives a description and reconstruction of a cult object which was actually a pit with irregular, slanted sides. Medini notices that the building in itself had two construction phases and gives an approximate description of tauroctony which probably took place in this cult area. Sacrificial animal was taken into a room with grate-like wooden floor which was above the pit. A priest would enter the pit and after the sacrifice blood was pouring onto the priest through the holes in the floor.

uvela bi se u prostoriju s rešetkastim drvenim podom koji je bio iznad jame u koju bi ušao svećenik i nakon žrtvovanja životinje krv bi se slijevala na svećenika kroz otvore u podu. Medini smatra da je ovaj objekt bio namijenjen izvođenju taurobolija III. faze, a krv koja se slijevala iz ubijene životinje, nije bila samo žrtvovana Velikoj Majci nego je metroački vjernik ili svećenik kroz tu krv pročišćavao sebe. Medini navodi da je druga faza kulturnog objekta trajala sve do otprilike vladavine cara Honorija, kada kršćanstvo prevladava i ruši hramove orijentalnih božanstava.

32. P. Selem: Les religions orientales dans la Pannonie romaine, EPRO, t. 85, Leiden, 1980, *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku*, 76, Split, 1983, 116-121.

Julijan Medini u ovom kritičkom osvrtu detaljno i opširno raspravlja o svim kvalitetama knjige Petra Selema o orijentalnim religijama na području antičke Panonije. Navodi kako je za razliku od drugih, koji su ovoj temi prilazili samo parcijalno, Petar Selem obradio i proširio već prije poznate kultove, uveo spomenike manje raširenih orijentalnih religija i sve to obradio na širi i temeljitiji način i uz korištenje suvremenije metodologije. Medini prvo komentira strukturu knjige, koja je podijeljena u šest većih poglavlja u kojima se obrađuju određena božanstva i religije, i smatra da je broj spomenika odabranih za slikovni prilog trebao biti veći. Nakon detaljnog opisa i

Medini believes that this object was intended for taurobolia of the third phase, and the pouring blood was not only sacrificed to Magna Mater but Metroac believer or priest purified himself through the blood. Medini mentions that the second phase of the cult object lasted until the reign of the Emperor Honorius when Christianity prevailed and destroyed temples of Oriental deities.

32. P. Selem: Les religions orientales dans la Pannonie romaine, EPRO, t. 85, Leiden, 1980, *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku*, 76, Split, 1983, 116-121.

In this critical review Julijan Medini detailedly and comprehensively discusses all qualities of the book by Petar Selem on Oriental religions in the region of ancient Pannonia. He mentions that as opposed to other authors which approached this theme partially, Petar Selem studied and improved understanding of previously known cults, introduced monuments of less widespread Oriental religions and treated it in a more comprehensive and thorough manner using contemporary methodology. First Medini comments on the structure of the book which was divided into six larger chapters dealing with certain deities and religions. He thinks that the number of monuments selected for illustrations should have been bigger. After a thorough description and analysis of the text's structure he comments on each of the six big chapters of the book particularly concentrating on the Egyptian cults, Mithraism and the Metroac cult. Medini notices author's ability of comparison with neighbouring regions and knowledge of the broad material from different provinces.

raščlambe strukture teksta sustavno komentira svako od šest većih poglavlja knjige osobito se koncentrirajući na egipatske kultove, mitraizam i metroački kult. Medini uočava autorovu sposobnost komparacije sa susjednim regijama i poznavanje šireg materijala iz različitih provincija, a također hvali i stručnu i metodološki kvalitetno izvedenu stilsku i ikonografsku analizu kojom je autor utvrdio kronološke i regionalne osobine kulturnih skulptura. U poglavlju o mitraizmu Medini osobito ističe činjenicu da je P. Selem uspio sustavno obraditi preko 110 mitričkih spomenika i prikazati razvoj Mitrine invokacijske formule od prvih zavjeta pa sve do IV. stoljeća. Navodi i da je uspješno objedinio obje klasifikacije mitričkih reljefa i donio novost u obliku statističke dokumentacije i argumentacije. Analiza onomastičkih podataka još je više unaprijedila poznavanje socijalnih aspekata razvoja mitraizma te Medini detaljno raščlanjuje navode natpisa. Medini smatra da autor nije bilo dovoljno kritičan u pogledu atribucija određenih predmeta metroačkom kultu i ujedno smatra da svoje teorije, neke od kojih su ključne za dataciju uvođenja kulta u Panoniju, temelji na upitnim podatcima. Medini na kraju navodi kako su zaključci Selega o štovanju Jupitra Dolihena, osobito s obzirom na manji broj spomenika, precizni i pouzdani, a osobito ističe zapažanja o organizaciji dolihenskih vjerskih zajednica i o smjerovima i razlozima unošenja ove religije u Panoniju.

He also praises professional and methodologically thorough stylistic and iconographic analysis which was used by the author to determine chronological and regional characteristics of the cult sculptures. In the chapter on Mithraism, Medini emphasizes the fact that P. Selem managed to systematically deal with over 110 Mithraic monuments and to present the development of Mithras' invocational formula from the first vows to the fourth century. He also mentions that he successfully unified classifications of Mithraic reliefs and brought novelty in form of statistical documentation and argumentation. Analysis of onomastic data improved understanding of the social aspects of the development of Mithraism. Medini thoroughly analyzes mentioned inscriptions. According to Medini, the author was not critical enough regarding attributions of certain objects to the Metroac cult and his theories, some of which were crucial for dating the introduction of the cult in Pannonia, are based on questionable information. Finally Medini states that Selem's conclusions about honoring of Jupiter Dolichenus are precise and reliable, particularly considering small number of monuments. He emphasizes remarks on the organization of Dolichenian religious communities, directions and reasons of introduction of this religion to Pannonia.

1984

33. Prilog poznavanju i tumačenju ikonografije božice Dijane u Iliriku, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru*, 23(10), Zadar, 1983/84 (1984), 17-26. (summary: On the Identification and Interpretation of the Iconography of the Goddess Diana in Illyricum)

1984.

33. Prilog poznavanju i tumačenju ikonografije božice Dijane u Iliriku, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru*, 23(10), Zadar, 1983/84 (1984), 17-26. (summary: On the Identification and Interpretation of the Iconography of the Goddess Diana in Illyricum)

U ovom članku Medini raspravlja o ikonografiji božice Dijane u Iliriku koju dijele u četiri ikonografska tipa. Najčešći ikonografski prikaz je tradicionalna grčko-rimska ikonografska shema gdje se Dijana prikazuje kao Artemida u lovačkoj opremi, a kraj nje se često prikazuje i pas ili srna i jelen. I sam taj prikaz imao je više varijanti, ovisno o položaju tijela i pokretu koji božica izvodi. Vrlo su često takvi reljefi lošije kvalitete, a ponekad se javljaju i prikazi koje su sami vjernici izradili kao zavjet božici. Važno je napomenuti da je taj tip prikaza označavao i rimsku Dijanu i grčku Artemidu, a u unutrašnjosti kod domorodačkog stanovništva označavao je autohtonu božicu šuma i divljih životinja koja je romanizacijom poistovjećena s Dianom. Po Mediniju, drugi ikonografski tip je prikaz Artemide – Dijane – Hekate, gdje je božica u stojećem položaju, u svakoj ruci ima baklju, a iza ramena vidljivi su završeci Mjesečeva srpa. Treći je tip autohtonoga karaktera, gdje je božica prikazana uzdignutih ruku u kojima ima grane dvije različite vrste drveća, a odjevena je u zvonoliku haljinu i nosi rubac na glavi. Medini smatra da u ovakvom ikonografskom prikazu netipični atributi kao i položaj tijela dokazuju autohtonu

In this article Medini discusses iconography of the goddess Diana in Illyricum which is divided into four iconographic types. The most frequent iconographic depiction is traditional Greek-Roman iconographic scheme in which Diana was depicted as Artemis with hunting equipment. A dog or a doe and deer are often depicted next to her. The depiction itself had several variants, depending on the body posture and the movement of the goddess. Such reliefs often exhibit poor quality, and sometimes there are also depictions made by believers as a vow to the goddess. It is important to mention that this type of depiction was characteristic of the Roman Diana and Greek Artemis, and in the interior for indigenous population it represented the autochthonous goddess of woods and wild animals which was identified with Diana in the Romanization process. According to Medini the second iconographic type is the depiction of Artemis – Diana – Hecata, in which the goddess is in a standing position, with a torch in each hand, and the remains of crescent moon behind the shoulders. The third type is of autochthonous character in which the goddess is represented with raised hands in which she holds branches of two different tree types, she is wearing a bell-shaped dress and a scarf on the head. Medini believes that in such iconographic depiction non-typical attributes and the body posture testify to the autochthonous variant of the goddess' depiction. Lack of hunting attributes, and presence of branches in her hands might characterize deity which is related more to the land fertility and vegetation than to wild animals. The fourth type was confirmed on only one relief from Rider representing Diana with Silvanus and Mercury in which Diana was represented as a hunter killing a deer.

varijantu prikazivanja božice. Nedostatak lovačkih atributa, a prisutnost grana u njezinim rukama mogli bi označavati božanstvo više vezano uz plodnost zemlje i vegetacije nego uz divlje životinje. Četvrti tip potvrđen je na samo jednom reljefu iz Ridera i prikazuje Dijanu sa Silvanom i Merkurom, gdje je Dijana prikazana kao lovkinja koja ubija jelena. Nastanak te ikonografske koncepcije često se dovodi u vezu s mitraizmom gdje se prikazuje motiv tauroktonije koji je sličan ovom prikazu. Medini detaljno raščlanjuje moguće utjecaje drugih koncepcija na ovaj reljef te negira tu mogućnost ikonografskog povezivanja. On smatra da je ovdje riječ o originalnoj varijanti motiva Artemide koja ubija jelena, a taj motiv bio je posljedica utjecaja grčke kulture, a ne mitraizma.

34. Latra dea Neditarum, *Duhovna kultura Ilira, Posebna izdanja ANUBiH, 67(11), Sarajevo, 1984, 223-243, T. 1-3 (résumé: Latra dea Neditarum)*

Među autohtonim kultovima Latra je imala osobito popularan status, a Medini kroz epigrafske spomenike nađene na području provincije Dalmacije raščlanjuje osobitosti autohtonih kultova i upućuje na transformacije koje ovo božanstvo prolazi kroz duže razdoblje. Medini smatra kako se fenomen liburnskih autohtonih ženskih božanstava vjerojatno može povezati s neolitskim i brončanodobnim tradicijama kulta plodnosti, iako ni tu pretpostavku ne treba generalizirati. Razvoj ovih kultova kroz razdoblja slijedio je napredak cijele zajednice, a s tim su

Formation of this iconographic conception is often related to Mithraism in which a similar motif of tauroctony is depicted. He believes that this is an original variant of the motif of Artemis killing a deer, but this motif was a consequence of the Greek culture influences, and not Mithraism.

34. Latra dea Neditarum, *Duhovna kultura Ilira, Posebna izdanja ANUBiH, 67(11), Sarajevo, 1984, 223-243, T. 1-3 (résumé: Latra dea Neditarum)*

Among autochthonous cults Latra was particularly popular. On the basis of epigraphic monuments found in the area of the province of Dalmatia Medini analyzes particularities of autochthonous cults and indicates transformations of this deity over a longer period. Medini believes that the phenomenon of Liburnian autochthonous female deities probably can be related to the Neolithic and Bronze Age traditions of the fertility cult though this hypothesis should not be generalized. Progress of the entire community was followed by the development of these cults over time. Religious ideas changed and were adapted to the new needs and ideas of the population. After presenting methodological procedures of the analysis of an epigraphic monument, Medini emphasizes that the greatest possibilities are offered by big groups of inscriptions among which the ones dedicated to Latra are the most numerous. Eleven monuments were found in Liburnia and one in Salona, the greatest concentration being in the region of the central Liburnia between the Zrmanja and Krka rivers, particularly in Nadin where six such monuments were recovered. Medini distinguishes between

se i religijske ideje mijenjale i prilagođavale novim potrebama i idejama stanovništva. Navodeći metodološke postupke raščlambe epigrafskog spomenika, Medini napominje kako najveće mogućnosti pružaju veće skupine natpisa među kojima su najbrojniji upravo oni posvećeni Latri. Jedanaest spomenika pronađeno je u Liburniji i jedan u Saloni, a najveća koncentracija je upravo na području središnje Liburnije između Zrmanje i Krke, i to osobito u Nadinu, gdje ih je nađeno šest. Medini razlučuje i dva kronološka sloja Latrinih zavjeta. Prvu grupu, od početka I. stoljeća sve do sredine II. stoljeća, čini pet posveta s imenima zavjetodavaca u cjelovitoj onomastičkoj formuli na kojima je vidljivo da se Latra intenzivno štovala u tom razdoblju unatoč intenzivnoj romanizaciji. Drugu kronološku grupu činila bi dva spomenika u rasponu od sredine II. do kraja III. stoljeća, a na najkasnijem spomeniku uz ime božice nalazi se i apozicija *Augusta* koja bi upućivala na približavanje ovog autohtonog kulta rimskoj religijskoj strukturi. Većina dedikanata koja se nalazi na ovim spomenicima liburnskog je podrijetla iz različitih društveno-ekonomskih slojeva, a na samo dva natpisa javljaju se imena koja se ne mogu dovesti u vezu s Liburnima. Medini osobito ističe munificijenciju Tita Turanija Rufa u vidu izgradnje Latrina hrama s trijemom, koja je osobit pokazatelj visokog statusa koji je ovaj kult zadržao među autohtonim stanovništvom u Nadinu, a autor ga locira na području sela Kamenjane kod Škabrnje. Izgradnja ovog hrama u ageru Nadina, iako ga je darodavac mogao izgraditi i u središtu naselja,

two chronological groups of the Latra's vows. The first group, from the early first century to the mid-second century is represented by five vows with dedicants' name with a complete onomastic formula indicating that Latra was honored intensively despite intensive Romanization. The second chronological group consists of two monuments in the range from the second to the late third centuries. On the latest monument the name of the goddess is accompanied by apposition *Augusta* indicating the approaching of this autochthonous cult to the Roman religious structure. Most dedicants mentioned in these monuments are of Liburnian origin from various social-economic classes. Names of non-Liburnian origin appear in only two inscriptions. Medini particularly emphasizes munificence by Titus Turanius Rufus who financed building of the Latra's temple with a porch, as a special indicator of high status which was retained by this cult among autochthonous population in Nadin. The author pinpoints the position of the temple in the village of Kamenjane near Škabrnja. Building of this temple in the ager of Nadin, although the donor could have built it in the center of the settlement, indicates existence of the same older cult place of Latra which was important to local population causing in that way building of this munificence. In consideration of naming patterns in the inscriptions, Medini noticed that *Turranius* was the most common gentilicium, which would make Latra a divine protector of the family. Considering the vows set up by members of both sexes, and frequent emphasizing of family in the inscriptions, Medini believes that main characteristics of the goddess can be assumed from ancient relation between

upućuje na postojanje nekoga starog kulturnog mjesta Latre, koje je bilo važno lokalnom pučanstvu pa je tako uvjetovalo izgradnju ove munificijencije. Razmatrajući imenske obrasce na natpisima, Medini je uočio da je *Turranius* najčešće gentilno ime, pri čemu bi onda Latra bila i božanska zaštitnica te obitelji. S obzirom na to da su zavjete podizali pripadnici obaju spolova, a na natpisima se često naglašava obitelj, Medini smatra da se osnovne osobine božice mogu naslutiti iz prastarih veza između krvnih zajednica i upućivati na božicu plodnosti, zaštite i obitelji, ali i božicu koja je imala ktonične osobine. Latrin je kult u prvim stoljećima antike bio vrhovna religijska ideja stanovnika Nedina i kao takva vjerojatno je i nastala na prostoru tog naselja i iz njega se širila na prostore Aserije i Korinija, možda već i u predrimsko vrijeme. Manji broj potvrda Latrina kulta zapadno od Nedina, Aserije i Korinija upućuje na snagu kultova drugih teritorijalnih zajednica, Anzotike u Enoni i Silvana na južnim i istočnim predjelima Liburnije. Zaključno, Medini daje katalog epigrafskih spomenika, osnovni opis nalaza i restituciju tekstova.

35. Autohtoni kultovi u razvoju antičkih religija u rimskoj provinciji Dalmaciji, *Dometi*, 17, br. 5, Rijeka, 1984, 7-32 + T. 1-5, (résumé: Le cultes autochtones dans le développement des religions antiques dans la province romaine de Dalmatie)

Ovaj je članak sinteza spoznaja o domorodačkim kultovima u provinciji Dalmaciji. U njemu Medini raspravlja o romanizaciji

families indicating the goddess of fertility, protection and family, and also the goddess with chthonic characteristics. Latra's cult in the first centuries of antiquity was a primary religious idea of the residents of Nedinum, and as such it probably originated from this settlements' area spreading to the regions of Asseria and Corinium, perhaps as early as the pre-Roman period. Small number of confirmations of Latra's cult west of Nedinum, Asseria and Corinium reflects the strength of cults of other territorial communities, Anzotica in Aenona and Silvanus in southern and eastern regions of Liburnia. Finally, Medini provides a catalogue of epigraphic monuments, basic description of the finds and reading of the texts.

35. Autohtoni kultovi u razvoju antičkih religija u rimskoj provinciji Dalmaciji, *Dometi*, 17, br. 5, Rijeka, 1984, 7-32 + T. 1-5, (résumé: Le cultes autochtones dans le développement des religions antiques dans la province romaine de Dalmatie) (Autochthonous cults in the development of ancient religions in the Roman province of Dalmatia)

This article is a synthesis of insights about indigenous cults in the province of Dalmatia. Medini discusses Romanization as a process of complex social and culturological changes and concludes that this process spread to the province of Dalmatia more intensively after the year 9, but regions of the eastern Adriatic coast were under the influence of the Roman power as early as the third century BC. Material remains testify to the fact that autochthonous religions and cultural groups were

kao procesu složenih socijalno-kulturoloških promjena te zaključuje kako je taj proces zahvatio provinciju Dalmaciju u većem i intenzivnijem opsegu u razdoblju nakon 9. godine, ali su područja istočne obale Jadrana bila pod utjecajem rimske vlasti već od III. stoljeća prije Krista. Materijalni ostatci dokazuju kako autohtone religije kao i kulturne skupine nisu bile jedinstvene pa tako nisu postojali ni jedinstveni autohtoni religiozni simbolički sustavi ni duhovna kultura. Utjecajem grčkih kolonija tijekom posljednjih stoljeća stare ere, mnogi autohtoni narodi dobili su poticaj i nove ideje koje su se razvile u religijski antropomorfizam ili antropoteriomorfizam. Medini kao glavne potvrde tih zaključaka navodi kamenu plastiku iz Nezakcija kao i prikaz delmatskog božanstva šuma, pašnjaka i plodnosti koje je kroz *interpretatione Romana* dobilo ime *Silvanus*.

Nakon osnutka provincije Dalmacije koja je, dakako, označavala vojnu, ekonomsku, upravnu, ali i religijsku nadmoć i organizaciju, uslijedio je proces promjena koji se očitovao u razgradnji starih običaja, kulture i vrijednosti autohtonih zajednica. Medini dijeli trajanje autohtone religije u antici na tlu provincije Dalmacije na više razdoblja. Prvo razdoblje od početka I. stoljeća pa do kraja II. stoljeća dokazuje postojanje različitih autohtonih religijskih oblika. S obzirom na osnovne karakteristike razvoja religije kod autohtonog stanovništva provincije Dalmacije, Medini ih dijeli i na nekoliko teritorijalnih i etničkih cjelina. U unutrašnjosti provincije jedno je područje koje obuhvaća Mezeje, Dezidijate, Autarijate i Piruste. Druga

not unified so that there were no unified autochthonous religious symbolic systems or spiritual culture. Due to the influences of Greek colonies during the last centuries BC, many autochthonous populations accepted new ideas which developed into religious anthropomorphism or anthropoteriomorphism. According to Medini main confirmations of these conclusions are stone sculptures from Nesactium and a depiction of the Delmatian deity of woods, meadows and fertility who was named *Silvanus* through *interpretatione Romana*.

After the province of Dalmatia had been founded, which marked military, economic, administrative, and religious supremacy and organization, a process of changes started which was reflected in disintegration of old customs, culture and values of autochthonous communities. Medini divided development of the autochthonous religion in antiquity in the province of Dalmatia into several periods. The first period from the early first century to the end of the second century testifies to the existence of various autochthonous religious forms. Considering the main characteristics of the development of religion in the autochthonous population of the province of Dalmatia, Medini divides them into several territorial and ethnical groups. In the interior of the province was one region encompassing Moesians, Daesidiates, Autariates and Pirustae. The second region encompassed Delmatae and neighbouring smaller tribes from the Krka river to the Neretva river and karst fields in the interior. Another region was in the area south of the Neretva river to the southern borders of the province. Other areas were in the regions of Liburnia and Histria.

regija obuhvaća Delmate i susjedna manja plemena od Krke sve do Neretve i kraških polja u unutrašnjosti. Još je jedna regija u prostoru južno od Neretve do južnih granica provincije, a regije su i na prostoru Liburnije i Istre. Zadnja regija koju je Medini definirao, prostor je Japoda koji se sam po sebi dijeli na dvije cjeline, sjeveroistočnu (Una i Sana) i jugozapadnu (Lika i Gorski kotar).

Na teritoriju istočne i sjeveroistočne Dalmacije gotovo i nema potvrda o štovanju autohtonih božanstava, ali zbog kasne i spore romanizacije, a i snažne autohtone komponente Medini zaključuje da ti običaj nisu bili zamrli.

Osnovna karakteristika autohtonih religija u Liburniji i Istriji su ženska božanstva, *Latra*, *Anzotica*, *Sentona*, *Iutossica* kao i *Ica*, *Iria* i *Heia* (*Eia*) za koje se smatra da su se razvile iz kulta plodnosti. Tri su se kulta sinkretizirala s rimskim božanstvima, pa je tako *Heia* bila poistovjećena s *Bonom deom*, *Anzotica* je dobila ime *Venus Anzotica* jednako kao i *Iria* koja je nazvana *Iria Venus*. Interesantno je da nije došlo do sinkretizma drugih liburnskih božica s rimskom Venerom, za što Medini smatra da su uzroci bili odsutnost profanih interesa kao i sasvim definirana bit autohtonih božanstava koja se nisu mogla prilagoditi novopridošlim religijama. Zbog toga su ti kultovi ostali vlasništvo autohtonog stanovništva, a tu tvrdnju najbolje dokazuje božica *Latra*, u čijem štovanju doseljenici počinju sudjelovati tek u II. stoljeću. S druge strane, doseljenički sloj oslobođeničkoga socijalnog profila, koji je u želji za vlastitim probitkom pokušavao

The final region defined by Medini was the Iapodean area which is divided in itself into two wholes, the north-eastern (Una and Sana rivers) and south-western (Lika and Gorski kotar).

In the territory of eastern and north-eastern Dalmatia testimonies on veneration of autochthonous deities are virtually non-existent. However Medini concludes that these customs were still alive due to strong autochthonous component, and late and slow Romanization.

The main characteristic of the autochthonous religions in Liburnia and Istria were female deities *Latra*, *Anzotica*, *Sentona*, *Iutossica* as well as *Ica*, *Iria* and *Heia* (*Eia*) which probably developed from the fertility cult. Three cults were syncretized with the Roman deities, so that *Heia* was identified with *Bona dea*, *Anzotica* was called *Venus Anzotica* as well as *Iria* who was called *Iria Venus*. It is interesting that there was no syncretism of other Liburnian goddesses with the Roman *Venus*. Medini explains this by absence of profane interests and completely defined essence of autochthonous deities which could not be adapted to new religions. Therefore these cults remained characteristic of the local population. This statement is best illustrated by the goddess *Latra* in whose veneration settlers began to participate only in the second century. On the other hand, settlers of libertine social profile who tried to honor a local deity in an attempt to improve their social position must have incited syncretization of *Anzotica* and *Iria* with *Venus*.

The cult of *Silvanus* as a religion whose origin can be traced back to prehistoric deity of nature, fertility, vegetation and woods is dominant in the Delmatian cult ideology

štovati lokalno božanstvo kao sredstvo napredovanja na društvenoj ljestvici, sigurno je potakao sinkretizaciju Anzotike i Irije s Venerom.

Kult Silvana, kao religija koja vuče svoj postanak od prapovijesnog božanstva prirode, plodnosti, vegetacije i šuma, dominira delmatskom kulturnom ideologijom, što je osobito vidljivo u lokalnim, rustičnim prikazima božanstva. Agrarni aspekt kod Delmata je bio manje izražen, dok se naglašavala njegova uloga zaštitnika pastira i stada. Ikonografija Silvana preuzeta je i od grčkih i od italskih božanstava, tj. Pana i Silvana, te se u prikazu naglašavaju njegove antropoteriomorfne osobine (jarčje noge i rogovi, ljudska glava i tijelo) i tipični pastirski atributi (siringa i štap). Uz Silvana su Delmati štivali i žensko božanstvo šuma i lova koje je poistovjećeno s Dijanom, a njihov pandan na području Topuskog, božanstva Vidas i Tana, nisu doživjela sinkretizaciju s rimskim božanstvima. Krug božanstava koja su se prikazivala uz Silvana i Dijanu, Merkur, Nimfe, Liber i možda Herkul, nalaze se u sinkretističkim vezama sa Silvanom u mnogim religijama Rimskog Carstva, a Medini teoretizira kako bi prikazivanje s Merkurom moglo upućivati i na ktonično-eschatološka svojstva božanstva.

U istočnoj Japodiji štovao se, uz Silvana i Dijanu, i kult Binda koji je sinkretiziran s rimskim Neptunom, što Medini vidi kao očit dokaz da je to božanstvo bilo više zaštitnik izvora i voda nego, kako neke teorije donose, božanstvo plodnosti.

which is best illustrated in local, rustical depictions of the deity. Agrarian aspect was less pronounced for Delmatae, whereas his role of a protector of shepherds and herds was more important. Silvanus' iconography was taken from the Greek and Italic deities i.e. Pan and Silvanus. His anthropoteriomorphous characteristics (goat's legs and horns, human head and body) and typical shepherd's attributes (syrinx and staff) were emphasized in the depictions. Alongside Silvanus Delmatae honored female deity of woods and hunting which was identified with Diana, and their counterparts in the Topusko region, Vidas and Tana, were not syncretized with Roman deities. Circle of deities which were represented with Silvanus and Diana were Mercury, Nymphs, Liber and perhaps Hercules. They are found in syncretistic relations with Silvanus in many religions of the Roman Empire. Medini theorizes that representation with Mercury might indicate chthonic-eschatological characteristics of the deity.

The cult of Bindus was honored in eastern Iapodia, alongside Silvanus and Diana. Bindus was syncretized with Roman Neptune which Medini observes as a clear proof that this deity was more a protector of water sources and water than fertility, as some theories propose.

In the second phase of development of autochthonous religions, from the second century on, gods of autochthonous populations and tribes became a stable part of ancient society and life getting in that way a more universal meaning and popularity even for settlers. True examples of this wide acceptance were deities Venus Anzotica, Latra and Iria. Their eschatological component was favourable for the

U drugoj fazi razvoja autohtonih religija, od II. stoljeća, bogovi autohtonih naroda i plemena postali su ustaljeni dio antičkog društva i života i kao takvi stekli su univerzalnije značenje i popularnost čak i kod doseljenika. Pravi primjeri te prihvaćenosti u širim krugovima stanovništva su upravo božanstva Venere Anzotike, Latre i Irije, a njihova eshatološka komponenta pogodovala je razvoju i prilagodbi novim istočnjačkim misterijskim religijskim tendencijama. U ovom razdoblju javlja se i spoj triju božanstava različitog podrijetla, rimskog Jupitera, frigijskog Sabazija i liburnskog Iika.

U kasnoj antici nalaze se posljednji tragovi autohtonih kultova koji nastavlja ju živjeti još samo u izoliranim prostorima dok su u većini bili asimilirani u suvremenije religijske ideje. Medini zaključuje da su autohtone religije teško pratile i sudjelovale u sinkretističkim procesima mitraizma i metroačke religije, zbog svojih tradicionalnih doktrina, a gotovo nikako nisu mogle uspostaviti vezu s kršćanstvom i njegovom ideologijom, zbog čega i nestaju u IV. stoljeću.

Medini je svojim temeljitim pristupom svim dostupnim izvorima i uz minucioznu obradu odnosa u društvu, na prijelazu iz prapovijesti u antiku, ali i u stoljećima koja su nastupila nakon rimske prevlasti, napravio sustavnu i konciznu sintezu spoznaja o domorodačkim kultovima.

36. Spomenici s Atisovim likom na području Sinjske krajine, Cetinska krajina od prethistorije do dolaska Turaka. Znanstveni skup, Sinj, 1980, (Izdanja

development and adaptation to new Oriental mystic religious tendencies. In this period a combination of three deities of different origin appeared: Roman Jupiter, Phrygian Sabazius and Liburnian Iik.

In Late Antiquity last traces of autochthonous cults remained existing only in isolated regions. In most cases they were assimilated into contemporary religious ideas. Medini concludes that autochthonous religions could not keep pace and participate in syncretistic processes of Mythraism and the Metroac religion due to their traditional doctrines. Establishing a connection between autochthonous cults and Christianity and its ideology was virtually impossible which is why they disappeared in the fourth century.

Medini made a systematic and concise synthesis of insights about indigenous cults by his thorough approach to all available sources and also with a detailed analysis of the social relations at the transition from prehistory to antiquity, and also in the centuries following the Roman dominance.

36. Spomenici s Atisovim likom na području Sinjske krajine, Cetinska krajina od prethistorije do dolaska Turaka. Znanstveni skup, Sinj, 1980, (Izdanja HAD-a, sv. 8), Split, 1984, 107-126. + 8 slika. (zusammenfassung: Denkmäler mit der Attisfigur aus Sinj und Umgebung) (Monuments with Attis' depiction in the region of Sinj)

Appearance of Attis, though present on the monuments in the province of Dalmatia, varies in the number and form in different regions. On the basis of epigraphic monuments

HAD-a, sv. 8), Split, 1984, 107-126. + 8 slika. (zusammenfassung: Denkmäler mit der Attisfigur aus Sinj und Umgebung)

Pojava Atisa, iako prisutna na spomenicima u provinciji Dalmaciji, varira u broju i obliku od regije do regije. Medini je kroz epigrafske spomenike u ovom članku prikazao širenje i razvoj spomenika s Atisovim likom na jednoj od takvih specifičnih regija, osobito ističući problematiku prikaza tugujućeg Atisa i *porta inferi*.

Proces romanizacije na području Cetinske krajine i Sinjskog polja, zahvaljujući blizini Salone, otpočeo je već početkom I. stoljeća, a s njim su se proširili i metroačka religija i motivi Atisova lika. Medini daje kataloški pregled tih spomenika navodeći mjesto nalaza, opis spomenika, restituciju i interpretaciju natpisa te vrijeme nastanka. Jedinstvene tipološke karakteristike spomenika vidljive su u koncepciji *porta inferi* na donjem dijelu stele, s likovima tugujućih Atisa u donjim ispunama, koja je osobito popularna u I. stoljeću u Tiluriju i specifična za to područje. Monumentalne stele izrađivale su se u više varijanti, možda čak u Tiluriju, poglavito za potrebe vojnika, ali ih je upotrebljavao i dio autohtonog stanovništva. Likovi tugujućih Atisa na tilurijskim stelama prva su pojava tog motiva na području provincije Dalmacije, a na području Rimskog Carstva pojavljuju se od I. stoljeća. Kroz moguće pravce utjecaja i importa tog motiva Medini razmatra simboličku i sadržajnu vrijednost i razvoj sepulkralnih motiva na tlu provincije. Mnogi znanstvenici bavili su se

Medini presents spreading and development of monuments with Attis' depiction in one of the specific regions, paying particular attention to the problems of depiction of sad Attis and *porta inferi*.

Romanization process in the regions of Cetinska krajina and Sinjsko polje started as early as the beginning of the first century owing to vicinity of Salona. Metroac religion and motifs of Attis' depiction spread in the course of this process. Medini gives a catalogical overview of these monuments mentioning their findspots, description of the monument, reading and interpretation of the inscription, and dating. Unique typological characteristics of the monuments are visible in the conception *porta inferi* in the lower part of the stela with depictions of sad Attis in lower fields, which was particularly popular in the first century in Tilurium and specific for the region. Monumental stelae were produced in several variants, perhaps even in Tilurium, primarily to meet the needs of the soldiers, but they were also used by a part of autochthonous population. Depictions of sad Attis on Tilurian stelae represent the first appearance of this motif in the region of the province of Dalmatia, and in the area of the Roman Empire they appeared from the first century onwards. Through possible directions of influence and import of the motif, Medini considers symbolic and substantial value and development of sepulchral motifs in the province. Many scholars dealt with this theme, and the most influential theories proposed influences from the Greek colonies in the eastern Adriatic, from the Italic regions and Asia Minor. Medini believes that Italic monuments are closer regarding the position and choice of decoration than the ones from

tom problematikom, a najutjecajnije teorije predlagale su utjecaje iz grčkih kolonija na istočnom Jadranu, iz italskih oblasti i iz maloazijskih područja. Medini smatra da su italski spomenici bliži po položaju i po izboru dekora od onih maloazijskih, iako je teorija o maloazijskoj provenijenciji najpopularnija. Italski bi utjecaji tako djelovali na duhovne vrijednosti, ali su vjerojatno bili i tehničke i zanatske prirode (prenošenje tradicija izrade). Ipak, iako utjecaji nisu bili maloazijski, izvedba motiva *porta inferi* maloazijskom je vojniku imala isto duhovno značenje početka zagrobnog života kao i prikazi ulaza u Podzemlje u njihovoj matičnoj zemlji. Najprominentnija teorija o podrijetlu motiva tugujućeg Atisa upravo je maloazijska teorija, dok su mišljenja podijeljena oko tumačenja samog prikaza. Jedna teorija tako zagovara ideju da su ti tugujući Atisi prikazi frigijskog boga Atisa, Kibelinog paredra i dokaz širenja metroačke religije, dok druga teorija negira mogućnost poistovjećivanja prikaza s Atisom i definira ga samo kao dekorativni element. Medini daje argumente za obje teorije i protiv njih, ali na kraju navodi kako je važno uočiti kako su i *porta inferi* i motiv tugujućeg Atisa u osnovi maloazijskog kulturnog i idejnog metroačkog podrijetla zbog čega bi se i trebali vezati uz taj kult. Kao dodatni dokaz metroačkog podrijetla ovog motiva Medini navodi prikaz Atisove glave u zabatu stele dječaka Laberija iz Sinja i monumentalni friz iz metroačkog svetišta u Burnumu gdje se ponavlja motiv tugujućeg Atisa te zaključuje kako ti prikazi imaju isto

Asia Minor, though the Asia Minor theory was the most popular. In that way Italic influences would affect spiritual values, but the influences were also probably of technical and artisanal nature (transferring traditions of the production). However, though influences were not from Asia Minor, execution of the motif *porta inferi* had the same spiritual meaning of the beginning of the afterlife as the depictions of entrance into the underworld in the homeland to soldiers from Asia Minor. The most prominent theory about the origin of the motif of sad Attis is the Asia Minor theory, whereas opinions on the interpretation of the depiction are divided. According to one theory sad Attis was a depiction of a Phrygian god Attis, Cybele's consort and a proof of spreading of the Metroac religion whereas other theory negates the possibility of identifying the depiction with Attis and defines it as a merely decorative element. Medini gives arguments in favour and against both theories, but finally he states that it is important to notice that both *porta inferi* and the sad Attis motif were basically of Metroac origin from Asia Minor concerning cult and ideology which is why they should be related to this cult. As an additional proof of the Metroac origin of this motif, Medini mentions the depiction of Attis' head in the pediment of a stela of the boy Laberius from Sinj and monumental frieze from the Metroac sanctuary at Burnum with the repeating motif of sad Attis and concludes that these depictions have the same ideological background and basis. In that way stelae with the sad Attis motif from Tillurium were connected with the motif of Attis' head from the Sinj region and symbols on the relief from the Metroac sanctuary at Burnum which would indicate the earliest Metroac

idejno ishodište i osnovu. Na taj su način povezane stele s motivom tugujućeg Atisa iz Tilurija sa spomenicima s motivom Atisove glave iz sinjskoga kraja i simbolima na reljefu iz metroačkog svetišta u Burnumu, što bi indiciralo najraniji metroački motiv u provinciji Dalmaciji upravo u motivima tugujućeg Atisa na stelama u Tiluriju.

Atribucija prikaza tugujućih Atisa na stelama i u današnjoj literaturi izaziva polemike, ali Medini je svoje stajalište sustavno iznio i potkrijepio podacima, navodeći i mišljenja drugih znanstvenika i priznajući vrijednost njihovih stajališta.

37. Bases historiques et religieuses de la diffusion de noms Hilarus-Hilara et de leurs derivés à Salone, *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku*, 77, Split, 1984, 103-120.

U ovom članku Medini raspravlja o širenju imena Hilarus/Hilara i izvedenica iz te imenske osnove na području Salone. U razdoblju do sredine II. stoljeća ovi imenski oblici pronađeni su na epigrafskim spomenicima naselja, ravnomjerno raspoređenih na prostoru provincije Dalmacije od Osora do Narone. Na ovo područje stigli su kao dio tradicije italske kulture tijekom kolonizacije istočne obale Jadrana. U razdoblju od Marka Aurelija do Dioklecijana ova grupa povezana je s procvatom Salone i osobito je zastupljena na natpisima oslobođenika i njihovih nasljednika, i to češće muškog spola. Također, Medini ističe čestu pojavu ovog imena na spomenicima posvećenima metroačkoj vjeri.

motif in the province of Dalmatia exactly in the motifs of sad Atis on steale from Tilurium.

Attribution of the depictions of sad Atis on the steale still arouses scholarly discussions, but Medini presented his opinion systematically and justified it with data, mentioning opinions of other scholars and acknowledging the value of their standpoints.

37. Bases historiques et religieuses de la diffusion de noms Hilarus-Hilara et de leurs derivés à Salone, *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku*, 77, Split, 1984, 103-120.

In this article Medini discusses the spreading of the name Hilarus/Hilara and derivations from this basis in the region of Salone. In the period until the mid-second century these name forms were found on epigraphic monuments of the settlements evenly distributed in the region of the province of Dalmatia from Apsorus to Narona. They reached this region as a part of tradition of the Italic culture during the colonization of the eastern Adriatic coast. In the period from Marcus Aurelius to Diocletian this group was related to the rising of Salone and it is particularly well represented in the inscriptions of the freedmen and their heirs, more often male. Medini also emphasizes frequent appearance of this name on the monuments dedicated to the Metroac religion.

1985.

38. Cognationes salonitanae, Godišnjak ANUBiH, 23(21), Sarajevo, 1985, 5-43 + T. 1-2 (résumé: Cognationes salonitanae)

Julijan Medini u ovom radu raspravlja o pojmu *cognatio* koji je u rimskom pravu označavao svaku krvnu povezanost, a s tim i rod, za razliku od termina *adgnatio (agnatio)* kojim se označavalo zakonsko rodbinstvo. Riječ *cognatio* nalazi se i u tekstovima epigrafskih spomenika gdje isto označava srodnike. Medini navodi osam natpisa iz provincije Dalmacije gdje je taj pojam uklesan, i to šest natpisa iz Salone, jedan iz Bijača i jedan iz Burnuma te se koncentrira na ovih šest iz Salone koje kronološki i epigrafski analizira. On uočava da je jedna od osnovnih karakteristika tih natpisa da su svi zavjetnog karaktera, a da su božanstva kojima su zavjetovani žrtvenici ili izgradnje *Magna Mater, Matres Magnae* i *Venus*. Zavjetodavci na ovim spomenicima po njemu su bili najvećim dijelom pripadnici nižih društvenih slojeva, vojnici, oslobođenici i sl. Medini zaključuje da je pojam *cognatio* bio korišten u Saloni od prve polovice I. stoljeća sve do kraja III. stoljeća. Uz osvrt na ideju da su salonitanske kognacije bile nesrodničkoga karaktera, Medini se nadovezuje na tu ideju i obrađuje Filucinov natpis u kojem se spominje kognacija koja je bila pod zaštitom Velikih Majki i u kojem je dedikant naveo matronim umjesto patronimika. Upravo u odnosu na ovaj natpis on raspravlja o razvoju i strukturi ostalih salonitanskih kognacija od I. do III. stoljeća. Također, zaključuje kako su tu tečevinu društvene

1985

38. Cognationes salonitanae, Godišnjak ANUBiH, 23(21), Sarajevo, 1985, 5-43 + T. 1-2 (résumé: Cognationes salonitanae)

In this article Julijan Medini discusses the term *cognatio* which denoted any form of blood relation, meaning kinship, as opposed to the term *adgnatio (agnatio)* denoting legal kinship. Word *cognatio* is also found in the texts of epigraphic monuments where it also stands for kinship. Medini mentions eight inscriptions from the province of Dalmatia with this term: six from Salona, one from Bijaći and one from Burnum. He paid attention to six inscriptions from Salona which were analyzed chronologically and epigraphically. He noticed that one of the main characteristics of these inscriptions was that they were all votive, and that the gods to which the altars or building were dedicated to were *Magna Mater, Matres Magnae* and *Venus*. According to Medini, dedicators on these monuments were mostly members of lower social classes, soldiers veterans, etc. Medini concludes that the term *cognatio* was used in Salona from the first half of the first century until the end of the third century. With consideration of the idea that the Salonitan cognationes were of non-kinship character, Medini elaborates this idea and analyzes the inscription of Filucinus in which a *cognatio* under the protection of *Magna Mater* was mentioned and in which a dedicant mentioned matronymic instead of patronymic. He considers the development and structure of the remaining Salonitan cognationes from the first to third centuries in relation to this inscription. He concludes that this achievement of social organization and Greek culture was brought to

organizacije i grčke kulture u Salonu donijeli doseljeni Grci, a da je *cognatio Clodiorum*, prva poznata salonitanska kognacija, nastala na srodničkim osnovama koje su se ubrzo nakon formiranja počele preoblikovati te gubiti taj srodnički karakter, vjerojatno zbog drugačijeg razvoja salonitanskog društva. Postoje također i značajne indicije da su u kognacijama najvećim dijelom bili metroački vjernici, jer broj posveta *Magnae Matris* prevladava, iako postoje dedikacije i drugim božicama. Medini navodi i mišljenje Graillota koji je poistovjetio sadržaj i funkciju udruženja *cultores Matris Magnae* u Rimu sa salonitanskim kognacijama. Medini se djelomično slaže s tom teorijom te smatra da su sličnosti sigurno bile u okupljanju oko jednog svetišta koje je bilo sagrađeno i opremljeno sredstvima udruženja. Uspoređujući ova dva udruženja navodi i činjenicu da su se *cultores Magnae Matris* bazirali na teritorijalnoj osnovi, što bi se također moglo povezati i sa salonitanskim kognacijama, a vrlo je vjerojatno važan dio njihove djelatnosti bila i briga oko pokopa i kulta mrtvih te su po tome te kognacije bile nalik pogrebnim udruženjima (*collegia funeraticia*). Na osnovi tih obilježja kognacija Medini sagledava i razloge izbora božanskih zaštitnika i vezuje ih upravo uz stvaralački i funerarni aspekt naravi svih triju božica. Dva elementa koja su bitno značajna za analizu karaktera promjena koje su se odvijale na prelasku iz prve u drugu fazu postojanja kognacija upravo su nazivi udruženja koji stavljaju naglasak na krvnu vezu po majčinoj liniji i tekstovi zavjeta koji su učinjeni upravo ženskim božanstvima. Oba

Salona by the settled Greeks, and that *cognatio Clodiorum*, the first known Salonitan cognatio was formed on kinship bases which soon started to transform and lost the kinship character, probably due to different development of the Salonitan society. There are also other significant indications that mostly Metroac believers were in cognationes since dedications to *Magna Mater* are prevalent, although there are dedications to other goddesses as well. Medini also mentions Graillot's opinion who identified the contents and function of the association *cultores Matris Magnae* in Rome with Salonitan cognationes. Medini agrees with this theory only partially and believes that similarities were definitely in gathering in a sanctuary which was built and equipped with association's means. In comparison of these two associations he mentions the fact that *cultores Magnae Matris* were based on the territorial basis, which could also be related to Salonitan cognationes. It is very likely that an important part of their activities was taking care of burials and the cult of the dead which made cognationes resemble funerary associations (*collegia funeraticia*). On the basis of characteristics of these cognationes, Medini considered reasons of selection of the divine protectors and related them exactly to creative and funerary aspect of the character of all three goddesses. Two elements which were important in the analysis of the character of changes happening at the transition from the first to second phase of the existence of cognationes are actually names of the associations which emphasize blood relationship on mother's side and votive texts dedicated to female deities. Both elements confirm the presence of a female generative principle during the entire period of

elementa dokazuju prisutnost ženskoga generativnog principa tijekom čitavog razdoblja njihova postojanja, a to načelo i povezuje obje faze razvoja kognacija. Najveći broj kognacija nalazio se izvan urbanog areala, što Medini povezuje upravo uz metroačku doktrinu. Na kraju Medini razmatra odnos i položaj kognacija prema drugom udruženju metroačkih vjernika (*collegium dendroforum*). Smatra kako su ova dva udruženja u stvari okupljala drugačije socijalne slojeve, pri čemu je *collegium dendroforum* okupljao municipalnu aristokraciju i plebs, dok su kognacije okupljale niže slojeve. Vrlo je vjerojatno postojala i razlika u primanju članova, pri čemu se u kolegij dendrofora pristupalo izbornim postupkom na temelju točno određenih kriterija kao npr. pripadnosti struci, a *cognitiones* su bile zajednice duhovnog karaktera te su i kriteriji bili prilagođeni tom cilju. Medini na kraju zaključuje kako su kognacije imale značajniju ulogu u širenju metroačke vjere od kolegija dendrofora te su vjerojatno bile i pod jurisdikcijom salonitanskog arhigalata utemeljenog početkom 60-ih godina II. stoljeća.

39. Mithriaca Iadertina, Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru, 24(11), Zadar, 1984/1985 (1986), 61-72 + T. 1-2. (summary: Mithriaca Iadertina)

U ovom radu Medini raspravlja o mitraizmu u antičkom Zadru, i to na osnovi dvaju mitričkih reljefa, od kojih je jedan ulomak kultne slike s reljefima na prednjoj i stražnjoj strani bio odavno poznat. Za drugi mitrički

their existence, and this principle also connects both phases of the development of cognationes. The greatest number of cognationes was found outside urban area which is related exactly to the Metroac doctrine according to Medini. Finally Medini considers the relation and position of cognationes to other association of Metroac believers (*collegium dendroforum*). He considers that these two associations actually gathered different social classes – *collegium dendroforum* gathered municipal aristocracy and plebs whereas cognationes gathered lower class. It is more than likely that there was a difference in admittance of the members meaning that an individual was admitted into the *collegium dendroforum* on the basis of precisely defined criteria such as a profession, and *cognitiones* were communities of spiritual character so that the criteria were adjusted to that aim. At the end Medini concludes that cognationes had more important role in dissemination of the Metroac religion than *collegium dendroforum* and they were probably under the jurisdiction of the archigallus of Salona established in the early 60s of the second century.

39. Mithriaca Iadertina, Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru, 24(11), Zadar, 1984/1985 (1986), 61-72 + T. 1-2. (summary: Mithriaca Iadertina)

In this article Medini discusses Mithraism in ancient Zadar on the basis of two Mithraic reliefs, one of which is a fragment of a cult image with reliefs on the front and back side which has been known for a long time. Provenance was questionable for the other Mithraic relief, but in 1981 it was confirmed that

reljef dugo je vremena bila upitna provenijencija, ali se 1981. g. utvrdilo, prema starijoj talijanskoj literaturi, da ovaj reljef doista potječe iz Zadra. Medini donosi detaljan opis tog reljefa, a osobito se koncentrira na opis prikaza tauroktonije koji smješta u mediteranski ili u klasičan tip. Uočava klasičnu likovnu tradiciju u ovom reljefu te zbog toga smatra da je bio izrađen pod snažnim utjecajem radionica italskih središta. Na osnovi tih činjenica izvodi i kronološku determinaciju, upravo prema tome što su italski utjecaji na istočnoj obali Jadrana bili prisutni samo u prvoj fazi razvoja mitraizma, a u kasnijim razdobljima utjecaji su pristizali iz panonsko-noričkih regija. Smatra da su italski utjecaji bili prisutni do kraja II., tj. početka III. stoljeća i na osnovi toga, a i prema činjenici da je sredinom II. stoljeća u Seniji organizirana zajednica mitričkih vjernika, vjeruje da je zadarska tauroktonija nastala u razdoblju između sredine II. i početka III. stoljeća. Na osnovi obrade prikaza bakljoniša (*cautes*) i Sola, Medini smješta reljef i u uže razdoblje, tj. u sredinu II. stoljeća što bi bilo razdoblje prve faze razvoja mitraizma na istočnoj obali Jadrana. Nadalje, smatra da bi dimenzije ovog nalaza mogle uputiti na njegovu kultnu, tj. obrednu namjenu (*Altarrelief*). Ako je reljef bio samo votivni dar ili za privatnu upotrebu, onda bi bio potvrda tek izolirane pojave mitraizma u Jaderu. Uspoređujući ga s dimenzijama drugih kulturnih mitričkih reljefa, autor zaključuje da bi zadarski reljef trebao biti kultno-obrednog karaktera što bi dakako upućivalo i na postojanje mitreja, a time i mitričke zajednice, i to sredinom II. stoljeća ili u njegovoj drugoj polovici.

this relief originated from Zadar according to older Italian literature. Medini describes this relief detailedly, concentrating particularly on the tauroctony depiction which was classified as the Mediterranean or classical type. He notices classical artistic tradition in this relief and therefore he believes it was made under strong influence of the workshops of Italic centers. On the basis of these facts he determines it chronologically as the Italic influences in the eastern Adriatic were present only in the first phase of the development of Mithraism. Later on influences were coming from Pannonian-Noric regions. He believes that the Italic influences were present until the end of the second i.e. beginning of the third centuries and a community of Mithraic believers was organized in Senia in the mid-second century so that tauroctony from Zadar was created in the period between the mid-second and early third centuries, according to Medini. On the basis of fashioning of the torch-bearers (*cautes*) and Sol, Medini dates the relief more precisely – to the mid-second century which would be a period of the first phase of the development of Mithraism on the eastern Adriatic coast. He thinks that the dimensions of this find might indicate to its cult i.e. ritual function (*Altarrelief*). If the relief was just for private use or a votive gift, then it would only be a confirmation of isolated appearance of Mithraism in Iader. From the comparison with the dimensions of other cult Mithraic reliefs, the author concludes that the relief from Zadar should be of cult-ritual character which would definitely indicate the existence of a Mithraeum, and thereby a Mithraic community, in the middle or the second half of the second century.

Drugi mitrički spomenik iz Jadera, kutni ulomak mitričkog reljefa, Medini smješta u III. stoljeće. Raščlambom ikonografskih koncepcija, smatra da je reljef oblikovan načelima mediteranskog ili klasičnog tipa s utjecajima noričko-panonskih krajeva, a upravo na osnovi činjenice da reljef ima ukrašenu i stražnju stranu, uspoređuje ga sa rijetkim nalazima istoga tog tipa iz provincije Dalmacije koji čine najistočniju grupu mitričkih tauroktonija s reljefima na reversu. Reljef se vrlo vjerojatno i okretao tijekom obavljanja obreda, no kako je bio manjih dimenzija, nije trebao imati utore za nasad klina. Medini zaključuje kako jedan mitrej nije smio imati dva obredno-kulturna reljefa te su zbog toga u Jaderu postojala bar dva mitreja, a time i dvije mitričke zajednice.

40. Iz antike Ravnih Kotara, *Zadarska revija*, 34, br. 4-5, Zadar, 1985, 309-320.

U ovom članku Medini raspravlja o strukturi i organizaciji antičkog društva u ruralnom području Liburnije na osnovi nalaza nadgrobno spomenika iz Kašića. Sustavna arheološka istraživanja u Bribiru, Aseriji, Karinu, dala su mnoštvo podataka za proučavanje i djelomičnu rekonstrukciju razvoja tih naselja, a također je taj prostor dao i podatke koje su bili značajni za proučavanje razvoja liburnske populacije u antičkom vremenu. No, iako su veća središta relativno bolje poznata, procesi koji su se događali izvan većih, urbanih središta, još su uvijek slabo poznati. Upravo je to i bio cilj tog članka, prikazati organizaciju života stanovništva izvan

The other Mithraic monument from Iader, an angular fragment of a Mithraic relief is dated to the third century by Medini. Analysis of iconographic conceptions reveals that the relief was modeled following the principles of the Mediterranean or classical type with the influences of Noric-Pannonian regions. On the basis of the fact that the relief was decorated at the back side he compares it to rare finds of the same type from the province of Dalmatia which make the easternmost group of Mithraic tauroctonies with reliefs on reverse. The relief was probably rotating during the ritual, but since it was rather small it did not need to have grooves for wedge insertion. Medini concludes that Mithraeum could not possess two ritual-cult reliefs which is why at least two Mithraeums must have existed in Zadar, and consequently two Mithraic communities.

40. Iz antike Ravnih Kotara, *Zadarska revija*, 34, br. 4-5, Zadar, 1985, 309-320. (On antiquity of Ravi Kotari)

In this article Medini discusses structure and organization of the ancient society in the rural region of Liburnia on the basis of a find of a funerary monument from Kašić. Systematic archaeological excavations at Bribir, Asseria and Karin yielded a wealth of information for the study and partial reconstruction of the development of these settlements. This region also provided data important for the study of the Liburnian population development in antiquity. However, though large centers are relatively well known, processes happening outside great urban centers are still poorly known. The aim of this article was to present the organization of

urbanih sredina na području koje je pripadalo liburnskim teritorijalnim zajednicama, i to na osnovi nadgrobnog spomenika iz Kašića. Medini smatra da taj natpis omogućuje proširivanje dosadašnjih znanstvenih spoznaja o strukturi društva u ruralnim predjelima Liburnije. Osim dimenzija i opisa spomenika te kvalitete slova njegovog natpisa, Medini donosi još i restituciju teksta te njegov prijevod. Zaključuje, na osnovi tipologije i pravilnosti slova, da je ovo rad vrsnoga klesara. Na osnovi činjenice da je pokojnik, *Myrcianus*, dječak od 14 godina, imenovan samo kognomenom, jednako kao i komemorator ovog spomenika, *magister Anicetus*, Medini zaključuje o njihovu socijalnom podrijetlu. S obzirom na to da je stilski ovaj natpis iz ranijeg razdoblja rimske vladavine, ne može se zaključiti da su ovi pojedinci bili slobodno-rođeni ljudi. Analizom karaktera odnosa između Mircijana i Aniceta, Medini smatra da nisu bili u srodstvu upravo zbog naglašavanja Anicetove funkcije (*magister*) uz njegovo ime. Nadalje, iznosi teoriju da je Anicet bio nadređen Mircijanu u okviru neke zajednice kojoj je Anicet bio na čelu te je zbog toga bio obvezan financirati ovaj natpis. Vremenski, ovaj natpis Medini determinira u razdoblje od I. do III. stoljeća; doduše, na uže datiranje od sredine II. do kraja III. stoljeća (s više indicija za drugu polovicu II. stoljeća i početak III. stoljeća) upućivali bi imenski oblici i fraze poput *qui vixit* i *plus minus annos* kao i ascija koja je prikazana na spomeniku. Medini dalje raspravlja o Anicetovoj funkciji magistra u ruralnoj sredini, razmatra teorije o tome je li ta njegova

life of the population outside urban centers in the region which belonged to the Liburnian territorial communities on the basis of a funerary monument from Kašić. Medini believes that this inscription enables improving of former scientific insights on the structure of society in the rural regions of Liburnia. In addition to the dimensions, description of the monument and quality of the letters in the inscription, Medini presents reading of the text and its translation. On the basis of typology and regularity of the letters that this was a work of an outstanding stone-mason. Since the deceased person, *Myrcianus*, a 14-year old boy, was named with only a cognomen as well as a commemorator of this monument *magister Anicetus*, Medini concludes that it has to do with their social origin. Considering the fact that stylistically this inscription is from the earlier period of the Roman rule, one cannot conclude that these individuals were free-born men. From an analysis of the character of the relation between *Myrcianus* and *Anicetus*, Medini concludes that they were not related due to emphasizing Anicet's function (*magister*) with his name. Further on he proposes a theory that *Anicetus* was superior to *Myrcianus* within a community managed by *Anicetus* which is why he was obliged to finance this inscription. Medini dates this inscription to the period from the first to third centuries, name forms and phrases like *qui vixit* and *plus minus annos* as well as ascia depicted on the monument would indicate more precise dating from the mid-second to the end of the third centuries (with stronger indications for the second half of the second century and early third century). Medini discusses Anicet's function of *magister* in a rural community, considers theories whether his function was of professional,

funkcija bila strukovnog, duhovnog ili administrativno-upravnog karaktera te zaključuje da, s obzirom na to da je riječ o ruralnom području, nije vjerojatno da je bio *magister* strukovnog kolegija. Smatra da je moguće da je bio *magister* kolegija orijentalnoga kulta, osobito jer su navedene osobe bile najvjerojatnije orijentalci, ali i napominje da je tu tvrdnju jako teško objektivno i znanstveno dokazati. Prikaz ascije imao je također simboličnu vrijednost, a činjenicu da se češće javlja na priobalnom području, dok je u unutrašnjosti rijetka, Medini vezuje uz utjecaj iz Jadera. Iako indicije postoje za pretpostavku da postoji organizirani kulturni kolegij, Medini ne inzistira na tom zaključku, nego tvrdi da je za sada realnija pretpostavka vezati titulu *magister* uz administrativnu funkciju, tj. uz postojanje vikusa na čijem je čelu bio *magister Anicetus*.

1986.

41. Aplikе u obliku Atisove glave iz rimske provincije Dalmacije, Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru, 25(12), Zadar, 1985/1986 (1986), 109-124 + T. 1. (summary: Appliques in the Form of Attis' Head from the Roman Province Dalmatia)

Aplikе u obliku glave mladića s frigijskom kapom na glavi važan su izvor za proučavanje razvoja metroačke religije u provinciji Dalmaciji. Medini je u više publikacija razmatrao upravo te aplikе, osobito one nađene u Enoni, a u ovom članku koncentrirao se na dvije aplikе koje na frigijskim kapaма imaju izveden ukras u nizovima točkica.

spiritual or administrative-governmental character and concludes that it is not likely that he was a *magister* of a professional collegium, as he was active in a rural area. He thinks it is possible that there was a *magister* of a collegium of an Oriental cult, particularly because the mentioned individuals probably were Orientals, but he also states that this theory is difficult to prove objectively and scientifically. Ascia depiction also had symbolical value, and the fact that it appears more frequently in the coastal area, and only rarely in the interior, is explained as the influence of Iader by Medini. Although there are indications for a hypothesis that there was an organized cult collegium, Medini does not insist on that conclusion but claims that relating the title *magister* to the administrative function seems more plausible i.e. existence of a vicus with *magister Anicetus* at its head.

1986

41. Aplikе u obliku Atisove glave iz rimske provincije Dalmacije, Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru, 25(12), Zadar, 1985/1986 (1986), 109-124 + T. 1. (summary: Appliques in the Form of Attis' Head from the Roman Province of Dalmatia)

Appliqués in the form of a young man with a Phrygian cap on the head represent an important source in the study of the Metroac religion development in the province of Dalmatia. Medini studied these appliqués in several publications, particularly the ones found in Aenona, and in this article he concentrated on two appliqués which have a decoration of rows of dots on the Phrygian caps. Medini believes it to be another proof that

Medini smatra da je to još jedan dokaz da se ove aplikacije moraju pripisati Atisu. Najvažnija ikonografska obilježja, na temelju kojih su se aplikacije i definirale kao prikazi glave Atisa su frigijska kapa i mladoliko lice. Mnogi znanstvenici smatraju da ti elementi nisu dovoljno distinktivni za atribuciju tih djela Atisu te da je potrebna potvrda cjelokupnog konteksta nalaza za takvu determinaciju. Medini se slaže s tim zaključcima i navodi da je pri obradi dalmatinskih aplikacija potrebno voditi računa o okolnostima nalaza, o stupnju poznavanja i širenja Atisova kulta i ikonografski sličnih božanstava, a posebnu pozornost treba obratiti na elemente ukrasa na aplikama. Siguran oslonac za atribuciju ovih aplikacija Atisu nije moguće dobiti na osnovi konteksta nalaza, jer je on vrlo upitan, ali Medini smatra da je najtočnija pretpostavka da su aplikacije pronađene u žarnim grobovima. Nadalje, samo je nekoliko božanstava s istim ikonografskim osobinama kao Atis, a to su Ganimed, Men, Paris, Mitra i njegovi pratioci te Dioskuri, ali ih Medini isključuje kao moguće prikaze na ovim aplikama. Ipak, zvijezde koje Dioskuri imaju na kapama simboli su zvjezdanog neba i po nekim interpretacijama mogle bi Dioskure povezivati s Atisom, koji se u ikonografiji često prikazuje sa zvijezdom na frigijskoj kapi. I u antičkim izvorima spominje se detalj da je Atisova tiara išarana zvijezdama, a ta je činjenica osobito važna pri sagledavanju ukrasnih elemenata kape na dvije aplikacije iz Enone. Tumačenjem toga točkastog ukrasa kao prikaza zvijezda na Atisovoj kapi Medini je omogućio, uz dva prije poznata elementa, povezivanje i definiranje ostalih aplikacija kao

these appliqués must be ascribed to Attis. The most important iconographic characteristics on the basis of which these appliqués were defined as depictions of Attis' head were Phrygian cap and youthful face. Many scholars believe that these elements are insufficiently distinctive for attribution of these finds to Attis and that the entire context needs to be confirmed for such determination. Medini agrees with these conclusions and states that when analyzing Dalmatian appliqués it is necessary to take care of the circumstances of the find, the level of understanding and spreading of Attis' cult and iconographically similar deities. Elements of decoration on the appliqués should be analyzed with special attention. A certain basis for attribution of these appliqués to Attis can not be obtained on the basis of the context of the find since it is very questionable, but Medini's opinion is that the thesis they were found in urn graves is the most plausible. There are only several deities with the same iconographic characteristics as Attis such as Ganymede, Men, Paris, Mithras and his companions and Dioscuri but Medini excludes them as possible depictions on these appliqués. However, stars on the caps of Dioscuri symbolizing starry sky might relate Dioscuri to Attis according to some interpretations as Attis is often depicted with a star on the Phrygian cap. Detail that Attis's tiara was dappled with stars was mentioned in ancient sources, and that fact is particularly important in the analysis of the decorative elements of caps on two appliqués from Aenona. By interpreting this dotted decoration as depiction of stars on Attis' cap, Medini enabled, together with two previously known elements, connecting and defining other appliqués as representations of Attis' head. The best

prikaza Atisove glave. Najbolje analogije za ove nalaze ipak se mogu povući s prikazima na nadgrobnim spomenicima koji često imaju uklesane likove tugujućih Atisa na bočnim stranama, a činjenica da se i aplike i nadgrobni spomenici vezuju uz pogrebni kult Medinija navodi na zaključak da su imali izrazito religijsko-pogrebno značenje. Same aplike mogle bi značiti zaštitu pokojnika i brigu božanstva koje simbolizira vječan život i kao takve nisu morale nužno biti pokopane uz metroačke vjernike, ali su ti pokojnici sigurno vjerovali u drugačiju viziju zagrobnog života. Medini smatra da su uzori za proizvodnju aplika bile monumentalne skulpture i reljef, a zaključuje kako se proizvodno središte ovih aplika treba tražiti u nekom od obalnih središta provincije, i to u trajanju od druge polovice II. pa do kraja III. stoljeća.

1987.

42. Tragovi Menova kulta u Jugoslaviji, *Godišnjak ANUBiH*, 25(23), Sarajevo, 1987, 175-187. (résumé: Traces du Culte de Méne en Yugoslavie)

Men, maloazijsko božanstvo, nije bio raširen kao drugi istočnjački kultovi, a njegovo širenje zahvatilo je samo neke oblasti u susjedstvu Male Azije. Medini kroz analizu jednog epigrafskog spomenika, nekoliko nadgrobničkih spomenika i sitnih nalaza upućuje na postojanje Menova kulta u provinciji Dalmaciji, Gornjoj Meziji i Makedoniji, u razdoblju od II. do III. stoljeća. Najzapadniji trag Menova kulta u provinciji Dalmaciji tako bi bio jedan zavjetni spomenik, sada izgubljen, iz antičkog Oneuma (*CIL* 3,

analogies for these finds can be found in the depictions on funerary monuments which often have carved depictions of sad Attis on lateral sides. On the basis of the fact that appliqués and funerary monuments are related to the funerary cult Medini concluded that they had distinctly religious-funerary meaning. Appliqués might be related to the protection of the deceased person and care of the deity which symbolizes eternal life. As such they did not necessarily have to be buried with Metroac believers, but these deceased persons definitely believed in a different vision of the afterlife. Medini believes that appliqués were modeled after monumental sculptures and reliefs, and he concludes that the production center of these appliqués should be looked for in some of the coastal centers of the province in the period from the second half of the second until the end of the third centuries.

1987

42. Tragovi Menova kulta u Jugoslaviji, *Godišnjak ANUBiH*, 25(23), Sarajevo, 1987, 175-187. (résumé: Traces du Culte de Méne en Yugoslavie) (Traces of Men's cult in Yugoslavia)

Men, a deity from Asia Minor, was not as widespread as other Oriental cults, and it spread only to limited regions in the neighbourhood of Asia Minor. Through an analysis of an epigraphic monument, several funerary monuments and small finds Medini points to the existence of the Men's cult in the province of Dalmatia, Upper Moesia and Macedonia in the period from the second to third centuries. The westernmost evidence of the Men's cult in the province of Dalmatia is a votive monument, presently lost, from ancient Onaeum

6428=8474). Autor prenosi podatke koje je Mommsen donio u *CIL*-u i zaključuje kako je riječ o kompleksnom zavjetu koji je bio upućen nekolicini božanstava dok ime dedikanta nije navedeno. Restitucija dijela teksta koji spominje Mena, pod epitetom *Askaenos*, dugo je vremena bila problem znanstvenicima, ali nakon otkrića većeg broja spomenika posvećenih tom božanstvu, problem je bio razriješen. Uz Mena, na natpisu se spominju i Velika Majka i Dijana, a sva su se božanstva mogla povezati na osnovi njihovih lunarno-kozmičkih karakteristika, čime je i cijeli zavjet bio osmišljen kao jedna sinkretistička cjelina koja je ujedinila više maloazijskih religijskih ideja. Medini ovaj natpis smješta u razdoblje od sredine ili kraja I. stoljeća do kraja III. stoljeća. Drugi trag Menova kulta potječe iz Viminacija gdje je nađen mali brončani kipić jahača, prvotno determiniran kao Dioskur, no na osnovi položaja tijela te odjeće i Mjesečeva srpa na leđima konjanika, Medini smatra da je riječ o Menu. Budući da je kipić nađen u blizini vojnog logora vjerojatno je služio u privatnim kulturnim štovanjima i kao takav ne može upućivati na popularnost ili jače širenje kulta na područje Viminacija. Na području Makedonije pronađene su stele manjih dimenzija na kojima su prikazani motivi Mjesečeva srpa, što bi po Mediniju moglo indicirati povezanost s Menovim kultom. Za tumačenje prikaza kao simbola Menova kulta osobito su važni motivi mjesečeva srpa i borove šišarke koji su Menovi atributi, a mjesečev srp često na spomenicima zamjenjuje antropomorfnu prikaz božanstva. Menov kult ostao je uglavnom vlasništvo poredinaca i doseljenika iz Male Azije koji su

(*CIL* 3, 6428=8474). The author cites information by Mommsen from *CIL* and concludes that this was a complex vow dedicated to several deities whereas dedicant's name was not stated. Reading of the part of the text mentioning Men, under the epithet *Askaenos*, had been a problem for scientists for a long time, but after the discovery of a greater number of monuments dedicated to this deity, the problem was solved. Magna Mater and Diana are mentioned in the inscription, besides Men, and all deities could be related on the basis of their lunar-cosmic characteristics which made this vow resemble a syncretistic whole unifying several religious ideas from Asia Minor. Medini dated this inscription to the period from the middle or late first century to the end of the third century. The second evidence of the Men's cult originates from Viminacium where a bronze statuette of a rider was found, primarily determined as one of the Dioscuri, but on the basis of the body posture, clothes and crescent moon at the back of the rider, Medini thinks that it is Men. Since this statuette was found in the vicinity of the military camp it was probably used in the private cult venerations and as such it cannot indicate popularity or stronger dissemination of the cult in the Viminacium region. Stelae of smaller dimensions with motifs of crescent moon were found in the Macedonia region, which might indicate relations to Men's cult according to Medini. In interpretation of depictions as symbols of Men's cult motifs of crescent moon and pine cone are particularly important being Men's attributes, and on the monuments crescent moon is often replaced by anthropomorphous depiction of the deity. Men's cult remained spiritual property

osobito naglašavali njegovo lunarno-kozmičko, ali i ktonično značenje.

43. Zavjetni žrtvenik iz Galovca, Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru, 26(13), Zadar, 1986/1987, 125-139. (summary: Votive Altar from Galovac)

Julijan Medini u ovom članku, kroz raščlambu epigrafskog natpisa na zavjetnom žrtveniku iz Galovca, raspravlja o prodoru kulta Junona iz Cisalpinske Galije u područje Liburnije. Sam natpis osim Junona spominje i Libera i Silvana, dakle, radi se o zajedničkom zavjetu koji je podigao Kvint Septimije Nazon. Ta praksa zajedničkih zavjeta sama po sebi nije nova, ali je interesantan spomen Junona, božica keltskog, tj. keltsko-germanskog podrijetla i nestandardna sintagma *concilium deorum* koja se koristi na natpisu i označava poseban skup bogova ili božica, točnije, posebnu kultnu zajednicu. Medini smatra da se takvo dvostruko navođenje božanstava, prvo poimence, a onda i sintagmom *concilium deorum*, treba tražiti u želji dedikanta da naglasi određeni hijerarhijski i kvalitativan odnos, ali i naznači zajednički karakter božanstava, zaštitnika plodnosti, koji ih međusobno povezuje. *Iunones* su Božice Majke čije je ime nastalo u procesu rimske interpretacije autohtonih božica Cisalpinske Galije, a ikonografijom su poistovječene s Matronama. Medini smatra da je ovaj kult u Liburniju dospio preko doseljenih romaniziranih galskih obitelji vjerojatno u II. stoljeću. Također, i Silvan na ovom natpisu vjerojatno je importirano božanstvo koje je u obliku zajednice *Silvanus – Matronae* stigao

of individuals and settlers from Asia Minor who emphasized its lunar-cosmic and chthonic meaning.

43. Zavjetni žrtvenik iz Galovca, Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru, 26(13), Zadar, 1986/1987, 125-139. (summary: Votive Altar from Galovac)

In this article Julijan Medini discusses penetration of the cult of Iunones from Cisalpine Gaul to Liburnia on the basis of the analysis of epigraphic inscription on a votive altar from Galovac. Besides Iunones, the inscription mentions Liber and Silvanus, it is a collective vow set up by Quintus Septimius Naso. The practice of collective vows is not new in itself, what is interesting is the mention of Iunones, goddesses of Celtic i.e. Celtic-Germanic origin, as well as a non-standard syntagm *concilium deorum* which is used in the inscription signifying a particular group of gods or goddesses, or more precisely, a particular cult community. Medini believes that such double mentioning of deities, first by name, and then in the syntagm *concilium deorum*, has to do with the wish of a dedicant to emphasize certain hierarchical and qualitative relation, and to denote collective character of the deities, protectors of fertility. *Iunones* were mother goddesses whose name was created in the process of Roman interpretation of autochthonous goddesses of Cisalpine Gaul. They were identified with Matronae iconographically. Medini believes that this cult reached Liburnia over settled Romanized Gaul families probably in the second century. In addition, Silvanus is also an imported deity in this

iz istog područja, a takvog je karaktera i Liber Pater. Ipak, Medini smatra da je štovanje toga kulta u pojedinim aspektima doživjelo promjene zbog specifičnog razvoja autohtone religije u procesu romanizacije Dalmacije.

44. Gradski zid i pitanje urbanog areala antičkog Raba, *Rapski zbornik, Rab, 1987, 171-174. (Zusammenfassung: Die Stadtmauer und die Frage des Urbanen Areals des Antiken Rabs)*

U ovom radu Medini raspravlja o karakteristikama urbanističke strukture antičkog Raba. S obzirom na to da se centar današnjega grada, za koji se smatra da je bio centar i antičkoga grada, nije arheološki istraživao, ne postoje podatci o položajima elementarnih dijelova ovog municipija. O statusu Raba govori iznimno važan natpis (*CIL* 3, 3117=10117) na kojem se navodi kako je August financirao izgradnju bedema i kula antičkog Raba. Na žalost, taj natpis nije do danas sačuvan tako da se dimenzije i stilske osobitosti ne mogu utvrditi već su se informacije o njemu sačuvale jedino u *CIL*-u. Na osnovi ovog natpisa stvorile su se dvije prevladavajuće teorije o prostiranju i položaju antičkog Raba. Prvu teoriju, da je urbani raster grada obuhvaćao samo krajnji istočni dio poluotoka, postavio je Brusić, dok je Suić iznio drugo mišljenje prema kojem je prostor antičkoga grada sezao sve do linije srednjovjekovnih zidina. Medini smatra da bi se na osnovi analogija moglo zaključiti kako su se monumentalne javne građevine nalazile na krajnjem, istočnom dijelu poluotoka, dok se kontinuitet antičkog urbanog rastera sačuvao

inscription who came from the same region in the collective form *Silvanus – Matronae*, and Liber Pater is of the same character. However Medini believes that honoring of this cult in certain aspects went through changes due to specific development of autochthonous religion in the process of Romanization of Dalmatia.

44. Gradski zid i pitanje urbanog areala antičkog Raba, *Rapski zbornik, Rab, 1987, 171-174. (Zusammenfassung: Die Stadtmauer und die Frage des Urbanen Areals des Antiken Rabs)* (The city wall and the question of urban area of ancient Rab)

In this article Medini discusses the characteristics of urbanistic structure of ancient Rab. Considering the fact that the center of the present-day city, which is believed to be the center of ancient city, was not excavated, there are no information on the positions of elementary parts of this municipium. An exceptionally important inscription (*CIL* 3, 3117=10117) reveals status of Rab, mentioning that Augustus financed building of the walls and towers of ancient Rab. Unfortunately this inscription has not been preserved so that dimensions and stylistic characteristics cannot be determined but the information about it was preserved only in *CIL*. On the basis of this inscription two prevailing theories were formed about distribution and position of ancient Rab. The first theory stating that urban area of the city encompassed only the peripheral eastern part of the peninsula was proposed by Brusić, whereas Suić took a different view stating that the area of the ancient city spread all the way to the line of medieval walls. Medini believes

i do danas. Medini je pri obilasku srednjovjekovnih zidina Raba uočio u kuli sv. Kristofora nekoliko kamenih blokova koji bi mogli objasniti i rasvijetliti opseg prostiranja antičkog grada. On daje dimenzije, karakteristike i oblike tih triju blokova te zaključuje da su pripadali antičkoj tehnici gradnje *opus quadratum* koja se često upotrebljavala u razdoblju prijelaza I. stoljeća prije Krista na I. stoljeće poslije Krista. Također uočava izričitu pojavu utora „na zub“ i anatroze na ovim trima blokovima te smatra kako su to pokazatelji da je zid građen ovim blokovima bio stariji od antičkih zidina u Jaderu, Aseriji, Varvariji i Krku. Još je jedna mogućnost da su ovi blokovi bili sekundarno iskorišteni u antičkom zidu iz neke predantičke gradnje. S obzirom na to da se tehnika *opus quadratum* gotovo isključivo koristila pri gradnji gradskih zidova i fortifikacija, Medini zaključuje kako su ovi blokovi bili uzidani u zapadni perimetralni zid antičkog Raba. Uzroci nestajanja monumentalnog antičkog zida mogu se naći upravo u kasnijim, srednjovjekovnim fortifikacijama. Medini smatra kako su vremenski kasniji fortifikacijski sistemi poštivali pružanje antičkog perimetralnog bedema pa se možda upravo u temeljima srednjovjekovnog zida nalaze uzidani ostatci antičkog, ali možda i predantičkog zida.

Nekoliko manjih poglavlja u tekstu o antici na području SFRJ za Povijest čovječanstva UNESCO-a. Naslovi: Uvod, Osnove trajanja endogenih društvenih i kulturnih struktura, Autohtone društvene i kulturne strukture i njihov život u antici, Religije autohtonih naroda u procesu

that on the basis of analogies one could conclude that monumental public buildings were situated in the peripheral eastern part of the peninsula whereas continuity of ancient urban organization was preserved to present. While he was inspecting medieval walls of Rab, Medini noticed in the St. Christopher's tower several stone blocks which could shed some light on the scope of distribution of ancient city. He gives dimensions, characteristics and forms of these three blocks and concludes that they belonged to ancient technique of building *opus quadratum* which was often used in the period of transition from the first century BC to the first century AD. He also notices distinct appearance of an indented groove and anathyrosis on these three blocks and believes that these are indicators that the wall built with such blocks was older than ancient walls in Iader, Asseria, Varvaria and Krk. Another possibility is that these blocks were secondarily used in the ancient wall from some earlier building. Considering the fact that the *opus quadratum* technique was used almost exclusively in building city walls and fortifications, Medini concludes that these blocks were incorporated into the western perimetral wall of ancient Rab. Reasons for disappearing of monumental ancient wall can be found exactly in later, medieval fortifications. Medini believes that later fortification systems respected spreading of the ancient perimetral wall so that it is possible that the remains of ancient, or perhaps even earlier wall were incorporated in the foundations of medieval wall.

Several smaller chapters in the text on antiquity in the region of Yugoslavia

romanizacije i asimilacije, **Specifičnost razvoja rimske i orijentalnih religija. Ukupno 13 str. teksta (god. 1987).**

45. Trideset godina rada Filozofskog fakulteta u Zadru, *Zadarska revija*, 36, Zadar, 1987, 139-148.

Medini daje pregled napretka Filozofskog fakulteta od dana početka nastave, 16. listopada 1956. godine sve do 1986. godine, ali i opisuje razvitak ustanove kroz tih trideset godina, napominje razvoj znanosti u Zadru kroz povijesna razdoblja osobito se koncentrirajući na razdoblje od 1806. do 1956. i od 1956. do 1986. godine. Navodi razvoj i broj odsjeka kroz godine, broj nastavnika i studenata koji su magistrirali i doktorirali. Za kraj navodi ciljeve daljnjeg napredovanja Fakulteta.

1989.

46. Metroaca Burnensia, *Diadora*, 11, Zadar, 1989, 255-284, slike 1-3. (summary: *Metroaca Burnensia*; Zusammenfassung: *Metroaca Burnensia*)

Povodom nalaza dviju brončanih aplika u obliku prednjeg dijela glave Atisa u Burnumu, Medini donosi sustavni pregled metroačkih nalaza kao i ikonografskih i tipoloških specifičnosti u prikazima Kibebe i Atisa na prostoru vojnog logora Burnuma, ali i na širem području. Analizom i usporedbom ovih aplika s drugim istovrsnim nalazima s područja Liburnije Medini zaključuje kako postoji mogućnost da se od I. do III. stoljeća datiraju kvalitetniji predmeti, a oni lošije

for the History of Mankind by UNESCO. **Titles: Introduction, Bases of continuity of endogenous social and cultural structures, Autochthonous social and cultural structures and their life in antiquity, Religions of autochthonous populations in the Romanization and assimilation processes, Specific qualities of the development of Roman and Oriental religions, total of 13 pages (year 1987)**

45. Trideset godina rada Filozofskog fakulteta u Zadru, *Zadarska revija*, 36, Zadar, 1987, 139-148. (Thirty years of the Faculty of Philosophy in Zadar)

Medini gives an overview of progress of the Faculty of Philosophy from the first day of lectures, October 16, 1956 until the year 1986. He also describes the development of the institution through these thirty years, and the development of science in Zadar through historical periods particularly concentrating on the period from 1806 to 1956 and from 1956 to 1986. He mentions the number and development of the departments over years, the number of teachers and students who won master's or doctor's degree. Finally he stated aims of further improvement of the Faculty.

46. Metroaca Burnensia, *Diadora*, 11, Zadar, 1989, 255-284, slike 1-3. (summary: *Metroaca Burnensia*; zusammenfassung: *Metroaca Burnensia*)

On the occasion of finding two bronze appliques in form of the front part of Attis' head at Burnum, Medini presented systematic overview of the Metroac finds as well as iconographic and typological particularities in the

izrade u razdoblje nakon III. stoljeća. Budući da su te datacije poprilično okvirne, Medini pristupa sustavnoj analizi drugih metroačkih nalaza s područja Burnuma, a s osobitom pozornošću obrađuje dva monumentalna friza koji su bili glavni dijelovi dekora zapadne i istočne edikule na sjevernoj strani foruma. Sam Atis bio je prikazan na reljefu friza zapadne edikule u tri ikonografske sheme. Dio foruma koji je bio namijenjen kultu bio je radikalno promijenjen u vrijeme Antonina Pija, da bi se u prostor za službeni, carski kult, inkorporirala i metroačka zapadna edikula, dok je istočna edikula bila vezana uz Veneru i Adonisa. I sam apsidalni prostor za carski kult bio je promijenjen, sagrađene su suterenske prostorije, središnji podij je povišen, a cijela je konstrukcija otvorena prema unutrašnjem dvorištu foruma kako bi prostor bolje međusobno komunicirao i funkcionirao tijekom svečanosti. Medini također razmatra mogućnost korištenja podzemnih prostorija kao kulturnih prostorija (*fossa sanguinis*) pri taurobolijama, gdje se vjernik kupao u krvi bika koji je bio ubijen na podiju iznad te prostorije, tj. ta je krv kapala kroz probijene rupe ravno na vjernika u fosi. Pri izvođenju tih svetkovina sudjelovao je veći broj vjernika, a prostor kapitolija pritom se mogao potpuno izdvojiti sistemom vrata i funkcionirati kao jedinstvena, šira sakralna cjelina. Medini zaključuje kako je metroački kult u Burnumu trajao duže, i u IV. stoljeću, upravo zato što je bio povezan sa carskim kultom.

depictions of Cybele and Attis in the area of the military camp Burnum, and also in a wider region. From an analysis and comparison of these appliqué with other identical finds from Liburnia, Medini concludes that there is a possibility that objects of better quality could be dated from the first to third centuries and the ones exhibiting poorer craftsmanship could be dated to the period after the third century. Since the datings are quite broad, Medini performed systematic analysis of other Metroac finds from the Burnum region. He paid special attention to two monumental friezes which were principal parts of the decoration of western and eastern aedicule on the northern side of forum. Attis himself was depicted in the relief of the frieze of western aedicule in three iconographic schemes. Part of the forum which was intended for cult was radically changed during the reign of Antoninus Pius, incorporating Metroac western aedicule into the area for the official, Imperial cult, whereas eastern aedicule was related to Venus and Adonis. The apsidal area for the Imperial cult was changed, additional rooms were built, central floor was raised, and the entire construction opened towards the interior yard of the forum in order to make the area more functional and to facilitate communication. Medini also considers possibility of using underground rooms as cult areas (*fossa sanguinis*) for taurobolia in which believer was drenched in the blood of a bull which was killed on the floor above this room, i.e. the blood was dripping through perforated holes directly on the believer in fossa. Great number of believers participated in these rituals, and the capitoline area could have been completely isolated on such occasions by the

47. Metroačka religija u Aenoni, Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru, 28(15), Zadar, 1988/1989 (1989), 19-31, T. 1. (summary: Mitroic Religion in Aenona)

Pri istraživanju crkve Sv. Križa u Ninu 1969. godine, u temeljima je pronađen ulomak kamene ploče ukrašene reljefom koju je Medini interpretirao kao jedini trag metroačkog svetišta sagrađenog u Enoni. Ulomak je bio poprilično oštećen, a na prednjoj strani vidljiv je reljef koji prikazuje muški lik prekrštenih nogu, kojemu je sačuvan donji dio tijela i kraj njega je vidljiv motiv triglifa. Na osnovi tog prikaza, tj. činjenice da lik na reljefu ima prekršene noge, Medini smatra da bi mogao prikazivati ili tugujućeg Atisa ili erota. Pri raščlambi detalja ipak se odlučuje atribuirati prikaz Atisu upravo zbog nedostatka krila i ruku koje bi se trebale uočavati ako je to bio prikaz erota. Ovo otkriće omogućuje da se raniji nalazi koji su se vezivali uz metroačku religiju vežu uz metroon. Medini raspravlja o smještaju te građevine te uspoređuje nalaz ovog reljefa s monumentalnim frizom metroačkog svetišta iz Burnuma. Odbacuje ideju da je reljef pripadao monumentalnoj sepulkralnoj građevini te navodi kako se ovdje radi o ulomku arhitektonskog dekora, najvjerojatnije friza, nekog sakralnog objekta s područja urbanog areala Enone, dakle vrlo vjerojatno metroačkog svetišta, metroona. Također, navodi i mogućnost da se kult Velike Majke i Izide mogao štovati unutar istog svetišta ili u neposrednoj blizini. Pri dataciji uspoređuje pojavu odjevenih i golih Atisa te ga na osnovi toga i na osnovi

system of doors and function as a unique, wider sacral whole. Medini concludes that the Metroac cult at Burnum lasted longer, even in the fourth century, owing to the fact that it was related to the Imperial cult.

47. Metroačka religija u Aenoni, Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru, 28(15), Zadar, 1988/1989 (1989), 19-31, T. 1. (summary: Mitroic Religion in Aenona)

When the Church of Holy Cross (Sv. Križ) in Nin was explored in 1969, in its foundations was a fragment of a stone plate decorated with a relief which was interpreted by Medini as an only trace of the Metroac sanctuary built in Aenona. The fragment was heavily damaged, on the front side is a relief portraying a male figure with legs crossed, with extant lower part and a triglyph motif. On the basis of this depiction i.e. the fact that the figure on the relief has crossed legs Medini believes it might represent sad Attis or Eros. After analyzing details he decides to attribute the depiction to Attis due to lack of wings or arms which should be noticeable if it was Eros' depiction. Owing to this discovery earlier finds which were related to the Metroac religion can be related to Metroon. Medini discusses position of the building and compares the find of this relief with monumental frieze of the Metroac sanctuary from Burnum. He rejects idea that the relief belonged to monumental sepulchral building and states that this was a fragment of architectural decoration, most probably a frieze, of some sacral object from the region of urban area of Aenona, so that it is very likely it was a Metroac sanctuary, Metroon. He also

prikaza triglifa vremenski smješta od sredine I. do III. stoljeća.

Postumna izdanja

1991.

48. Salonitanski arhigalat, *Antička Salona* (ur. N. Cambi), 1, Split, 1991, 305-319.

Pretisak teksta originalno izdanog u *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru*, 20(9), Zadar, 1980/1981 (1982), 15-28 (v. ovdje, r. br. 29.)

1993.

49. Kult Kibele u antičkoj Liburniji, *Senjski zbornik*, 20, Senj, 1993, 1-32. (Zusammenfassung: die Verehrung der Cybely in Antiker Liburnia)

Prijevod teksta *Le culte de Cybèle dans la Liburnie antique*, s francuskog na hrvatski, originalno izdanog u *Hommages à Martin J. Vermaseren II*, Leiden 1978, 732-756 (v. ovdje, r. br. 20.).

mentions a possibility that the cult of Magna Mater and Isis could have been honored inside the same sanctuary or in the immediate vicinity. As for the dating, he compares the appearance of the dressed and naked Attis and on the basis of that comparison and of the depiction of triglyph dates it from the mid-first to third centuries.

Posthumous editions

1991

48. The archigallus of Salona, *Antička Salona* (editor N. Cambi), 1, Split, 1991, 305-319.

Reprint of the text originally published in *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru*, 20(9), Zadar, 1980/1981 (1982), 15-28 (see here, no. 29)

1993

49. Kult Kibele u antičkoj Liburniji, *Senjski zbornik*, 20, Senj, 1993, 1-32. (Zusammenfassung: die Verehrung der Cybely in Antiker Liburnia) (The cult of Cybely in Liburnia)

Translation of the text *Le culte de Cybèle dans la Liburnie antique*, from French to Croatian, originally published in *Hommages à Martin J. Vermaseren II*, Leiden 1978, 732-756 (here, no. 20).